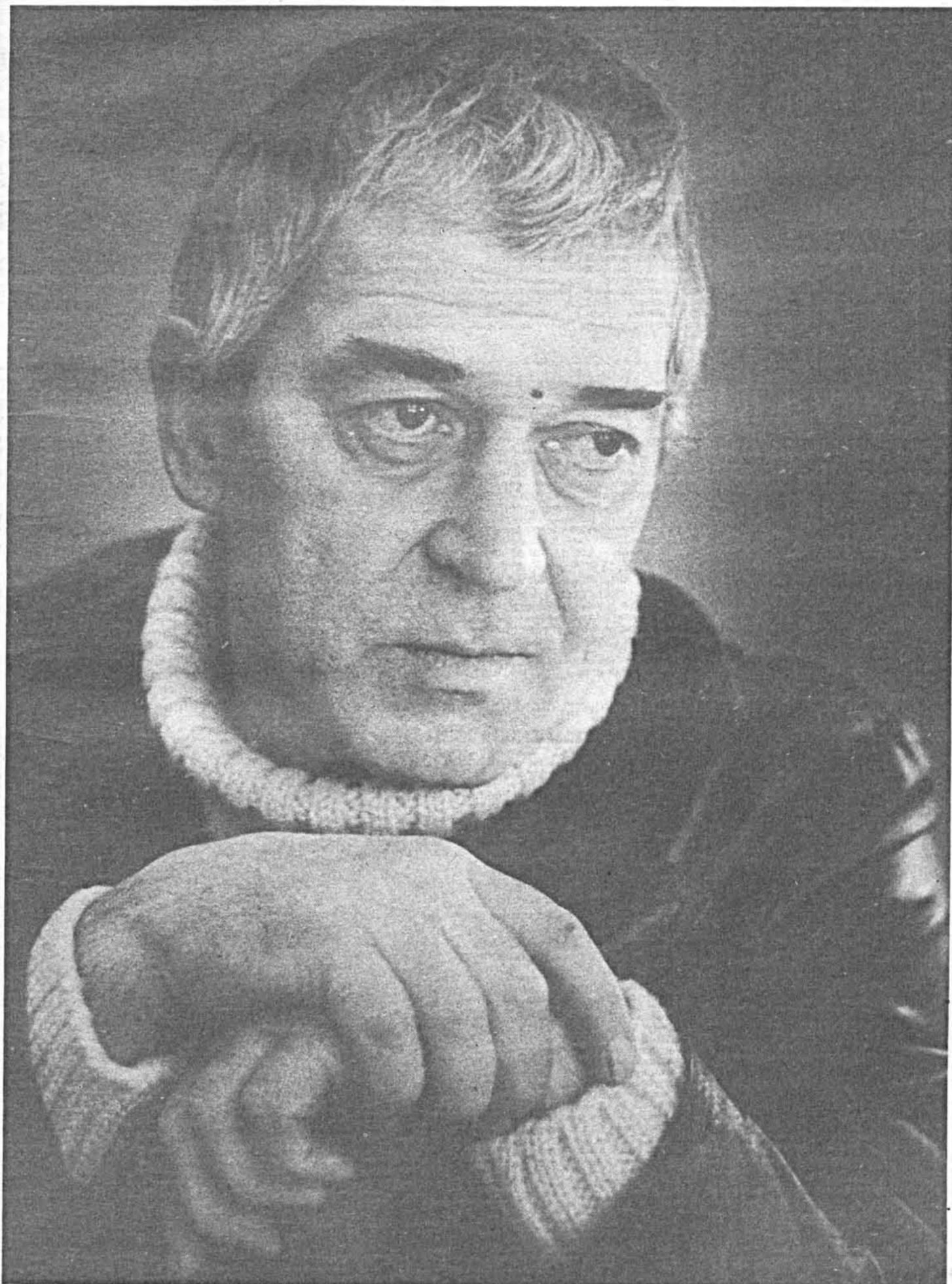

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 15 студзеня 1982 г. ● № 2 (3100) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

ЗА ВЯЛІКІЯ
ЗАСЛУГІ
У РАЗВІЦЦІ
САВЕЦКАГА
ТЭАТРАЛЬНАГА
МАСТАЦТВА

*Прэзідыум
Вярхоўнага
Савета
СССР*

прысвоіў
ТАРАСАВУ
Віктару
Паўлавічу
ганаровае
званне
НАРОДНАГА
артыста
СССР

адбыўся ў ДOME настаўніка. Галоўны рэдактар часопіса «Неман» А. Кудравец у сваім выступленні «У адным лёсе — лёс народа» адзначыў найва-

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

На гэты раз да чытачоў Мінскай гарадской бібліятэкі імя Янкі Купалы, а таксама ўдзельнікаў семінара рэктараў народнай універсітэтаў завіталі сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат

Дзяржаўнай прэміі БССР і Літаратурнай прэміі імя Аляксандра Фадзеева Іван Чыгрынаў і народны мастак Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, адзін з аўтараў помніка Янку Купалу ў Мінску Анатоль Анікейчык.

Гаворка, што завязалася ў час гэтай па-сапраўднаму творчай сустрэчы, зместам сваім была звязана з неўміручым генам народнага песняра беларускага народа. І І. Чыгрынаў,

і А. Анікейчык гаварылі аб тым вялікім уплыве, які аказвала і аказвае творчасць Купалы на развіццё беларускай літаратуры, аб мерапрыемствах, што праводзяцца па лініі двух творчых саюзаў рэспублікі — пісьменнікаў і мастакоў — у сувязі з падрыхтоўкай да 100-годдзя з дня нараджэння песняра, дзеляліся творчымі планами.

В. УСОЛЬЦАУ.

У АДНЫМ ЛЁСЕ — ЛЁС НАРОДА

Прайшло ўжо некалькі тыдняў, як упершыню былі надрукаваны «Успаміны» Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнева, а цікавасць да іх не памяншаецца. Гэтаксама як і ў кнігах «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна», ва «Успамінах» савецкія людзі знаходзяць адказ на самыя хвалючыя пытанні жыцця, чытаючы і перачытваючы іх, атрымліваюць для сябе сапраўдны зарод ідэйнай перакананасці, сацыяльнай актыўнасці, грамадзянскай сталасці.

Не выпадкова, што паўсюдна — на заводах і фабрыках, у калгасах і саўгасах, інстытутах і школах — праходзяць калектывныя абмеркаванні гэтага выдатнага твора, што спалучае ў сабе марксісцка-ленінскую абгрунтаванасць і правільнасць вывадаў і абгульненняў з глыбокай мастакоўскай перакананасцю і з'яўляецца сапраўдным падручнікам жыцця.

Адзін з такіх вечароў, прысвечаных абмеркаванню «Успамінаў» Л. І. Брэжнева, арганізаваны ідэалагічнай камісіяй «Цэнтр» Ленінскага раёна г. Мінска сумесна з рэспубліканскім праўленнем Добраахотнага таварыства аматараў кнігі БССР, пад назвай «Гэта нашай краіны біяграфія»

лікшае значэнне твораў Л. І. Брэжнева, у тым ліку і яго новай кнігі «Успаміны», для савецкіх людзей як важнага ідэалагічнага кампаса, што дазваляе правільна, актыўна і мэтанакіравана жыць.

Пра значэнне новай кнігі Л. І. Брэжнева пераканана гаварылі таксама загадчык кафедры філасофіі Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі, кандыдат філасофскіх навук Э. Волкава, прадстаўнік працоўнага калектыву вытворчага аб'яднання імя Кастрычніцкай рэвалюцыі А. Плахаў, загадчык бібліятэкі Мінскай вышэйшай партыйнай школы М. Майсееў.

Вынікі абмеркавання падвёў старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, кандыдат філалагічных навук В. Жураўлёў. А потым адбыўся прагляд фільма «Аповесць пра камуніста», стужкі, якая раскрывае яркае і шматграннае жыццё Л. І. Брэжнева, яго тытанічную работу па захаванні міру ва ўсім свеце, яго гіганцкія намаганні, накіраваныя на палепшэнне дабрабыту савецкіх людзей.

М. ГАЛАШАУ, намеснік старшыні ідэалагічнай камісіі «Цэнтр» Ленінскага раёна г. Мінска.

МЕЛОДЫ І РЫТМЫ «СОНЕЙКА»

«Мы славим працу», «У Бераставіцы кірмаш», «Мы па-ленінску жывём» і іншыя праграмы агітбрыгады «Сонейка» Бераставіцкага раёна Дома культуры высока ацэнены знаткамі і аматарамі народнай творчасці. Калектыву, які нядаўна адзначыў сваё пятнаццацігод-

дзе, паспяхова выступаў у многіх населеных пунктах Гродзеншчыны, а таксама ў Мінску, Вільнюсе, іншых гарадах.

Бераставіцкія «сіняблузікі» пачалі падрыхтоўку новай праграмы «Я другой такой страны не знаю...». Яна прысвячаецца 60-годдзю ўтварэння СССР.

БУДЗЕ ЗАХОЎВАЦА У МУЗЕІ

Большая частка жыцця народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы Петруся Броўкі была звязана з Мінскам. Прыехаўшы сюды ў канцы дваццатых гадоў, ён вучыўся ва ўніверсітэце, працаваў галоўным рэдактарам часопіса «Полымя», а пасля Вялікай Айчыннай вайны вярнуўся ў горад, які стаў для яго блізім, дарагім і родным. Зноў узначальваў рэдакцыйны калектыв «Полымя», амаль дваццаць гадоў быў старшынёй праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, затым — галоўным рэдактарам Беларускай Савецкай Энцыклапедыі.

Незадоўга да смерці П. Броўку рашэннем выканкома Мін-

скага гарадскога Савета народных дэпутатаў было нададзена званне «Ганаровы грамадзянін горада-героя Мінска». Сталася так, што ўроччы знак і стужку Петруся Усцінавічу не змаглі — у апошні час ён цяжка хварэў.

Нядаўна ў ДOME літаратара знак і стужка «Ганаровы грамадзянін горада-героя Мінска», якім быў ўзнагароджаны П. Броўка, намеснік старшыні Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў М. Д. Жукоўскі перадаў сыну паэта Юрыю Пятровічу. Гэтая ўзнагарода будзе захоўвацца ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі, які ствараецца ў Мінску.

Пра Уладзіслава Францаўну Луцэвіч, жонку і палпелніцу Янкі Купалы, ішла гаворка на вечары ў Мінскім педагагічным інстытуце імя М. Горкага, прысвечаным 90-годдзю з дня яе нараджэння.

З дакладам выступіла загадчык экскурсійна-масавага ад-

90-годдзе з дня нараджэння У. Луцэвіч адзначана і на Валожыншчыне. У Вішнеўскім сельскім клубе добрым словам Уладзіслава Францаўну ўспомілі яе землякі. У літаратурным вечары прынялі ўдзел госці з Мінска — М. Чабатарэвіч, Я. Раманюска, А. Слесарэнка, І. Курбена, Х. Чэрня.

У. ПАШКЕВІЧ.

Рэжысёр Леанід Мартынюк, вядомы юным глядачам як гаспадарчык фільмаў «Неадкрытыя астравы», «Пяцёрка адважных» і іншых, сваю новую стужку «Ветразі майго маленства», здымкі якой нядаўна закончыліся на кінастудыі «Беларусьфільм», таксама адрасуе дзецям. Сцэнарый, напісаны Васілём Хомчанкам, пабудаваны на дакументальнай аснове, дае мажлівасць адчуць атмасферу першых паслярэвалюцыйных гадоў, дапамагае школьнікам лепш зразумець, як

дзела музея М. Чабатарэвіч. Аб сваёй сустрэчы з Я. Купалам і Уладзіславай Францаўнай расказаў П. Кавалёў. Пляменніца народнага паэта, галоўны захаваўнік фондаў Літаратурнага музея Я. Купалы Я. Раманюска прачытала некалькі водгукаў наведвальнікаў музея ў адрас У. Луцэвіч. Былі супрацоўнік музея І. Курбена прыгадуў гады сваёй працы пад кі-

раўніцтвам Уладзіславы Францаўны. Усхвалявана гаварыў пра цёццю Уладзю і заслужаны дзярж культуры БССР А. Слесарэнка.

Вядучым вечара быў дацэнт кафедры беларускай літаратуры інстытута імя М. Горкага А. Каляда. На вечары гучалі беларускія народныя песні, творы Я. Купалы.

К. СЦЕПАНЮК.

іх равеснікі ў далёкі час змагаліся за Савецкую ўладу. У ДOME літаратара адбыўся прагляд фільма. Прысутныя з вялікай цікавасцю слухалі рэжысёра-пастаноўшчыка Л. Мартынюка, аўтара сцэнарыя

В. Хомчанку і, вядома, юных выканаўцаў — Дзіму Пранячука і Дзяніса Германова.

На здымку: у час абмеркавання фільма «Ветразі майго маленства».

Фота Ул. КРУКА.

фееўна расказала пра дзяцінства сына, пра яго вучобу, гістарычны палёт у космас, пра сям'ю касманаўта.

— Слова не перамяніла Юру, — сказала яна, — і пасля палёту, і да апошніх дзён ён застаўся самім сабою.

Мужнасць, чалавечнасць і сціпласць былі галоўнымі рысамі яго характару. Аб гэтым цёпла гаварылі ў сваіх выступ-

леннях пісьменнікі М. Танк, Н. Гілевіч, М. Чаргінец. Паэт С. Шушкевіч падарыў Ганне Цімафееўне сваю кніжку і зачытаў ліст, які ў свой час даслаў яму першы касманаўт.

Ганна Цімафееўна адказала на пытанні прысутных і падарыла беларускім пісьменнікам партрэт сына са сваім аўтаграфам.

А. БЕЛЫ.

ПРЭМ'ЕРЫ КОЛАСАЎЦАЎ

Пройдзе зусім нямнога часу і Беларускае дзяржаўнае акадэмічнае тэатр імя Якуба Коласа запрасіць глядачоў на прэм'еру пастаноўкі «Парог» па п'есе маладога беларускага пісьменніка А. Дударова.

1982 год у коласаўцаў абяцае быць годам прэм'ер. Да 60-годдзя ўтварэння СССР калектыв пачаў падрыхтоўку спектакля па п'есе літоўскага драматурга і публіцыста А. Лаурынчюка «Апошняя просьба». Юбілей

Якуба Коласа будзе адзначан кампазіцыйна па літаратурнай спадчыне вялікага песняра. У афішы паявіцца імёны І. Чыгрынава, У. Караткевіча, іншых аўтараў.

ПРЭМ'ЕРЫ

Па суботах і нядзелях фее на другім паверсе Руснага тэатра БССР імя М. Горкага ператвараецца ў камерную гледзельную залу. Першая работа, якой калектыв адкрыў сваю «малую сцэну», стала пастаноўка п'есы А. Гельмана «Самнасам з усмі». Рэжысура Д. Дзіджыюкаса, сцэнаграфія заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Ю. Тура. У спектаклі толькі дзве дзейныя асобы:

муж і жонка Голубевы. На здымку ў іх ролях вы бачыце народнага артыста СССР Р. Янкускага і заслужанага артыстку БССР Б. Масумян.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

Яшчэ адной работай парадвала слухачоў рэспубліканскае радыё. Адбылася прэм'ера радыёспектакля «Хрысціна», створа-

ранага паводле аповесці В. Тараса «Першая маланка». Школьнікі — гэта ім у першую чаргу адрасуецца спектакль — змаглі перагарнуць суровую старонку барацьбы народа з нямецка-фашысцкімі акупантамі, прасачыць лёс простага дзяўчыны Хрысціны, даведацца пра яе першае каханне, апале-нае полымем вайны.

П'есу па матывах аповесці напісаў Н. Цыліс, паставіў радыёспектакль рэжысёр Я. Шарэўскі. У ролях заняты народныя артысты Беларусі М. Захарэвіч і Г. Гарбук, вобраз Хрысціны ўвасобіла Г. Кухальская.

Новая драма Алеся Петрашкевіча «Соль» значная пастаноўка надзвычайных праблем часу, выразнасцю грамадзянскай пазіцыі пісьменніка, які ўзімае свой голас за ашчаднае стаўленне да прыроды, да ўсяго таго, што знаходзіцца наўкола. П'есай зацікавіўся Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР імя М. Горкага. Спектакль «Соль» у пастаноўцы Барыса Глаголіна атрымаў сцэнічнае жыццё. Мастак — Л. Дзюцер, кампазітар С. Картэс. Сярод выканаўцаў роляў народны артыст СССР Р. Янкускі, народны артыст РСФСР

К. Шышкін, народны артыст БССР Ю. Сідараў, Ю. Ступакоў і іншыя.

На здымку: сцэна са спектакля.

Фота Ул. КРУКА.

лях. Рэжысёр — пастаноўшчык спектакля В. Рыжы ўвасобіў аўтарскую задуму і стварыў на сцэне відовішча, у якім праз смешнае сцвярджаецца... сур'ёзнае.

Мастакі пастаноўшчыкі спектакля Л. Рулёва і Г. Малюцін. Музыка В. Неміровіча-Данчанкі, а таксама лаўрэата конкурсу савецкай эстраднай песні Э. Ханка.

У СЯМ'І АДЗІНАЙ

Нямала мерапрыемстваў да 60-годдзя ўтварэння СССР намячана правесці ў Клічаўскай раённай бібліятэцы. Гэта дыспуты, канферэнцыі па кнігах, сустрэчы з пісьменнікамі... Нядаўна адкрылася кніжная выстаўка «Саюз непарушны». У яе трох раздзелах — «У. І. Ленін — стваральнік Саюза ССР», «Садружнасць роўных», «СССР на шляху камуністычнага бу-

даўніцтва» — сабраны багаты і разнастайны матэрыял аб нашай Радзіме, жыцці савецкага народа, кіруючай ролі КПСС.

Цікавы матэрыял пра нашу рэспубліку. У цэнтры ўвагі чытачоў кнігі П. М. Машэрава «Савецкая Беларусь», Ц. Я. Кісялёва «У братняй сям'і народаў СССР» і іншыя.

І. СЦЯПУРА.

ЛАЎРЭАТЫ ЧАСОПІСА «МАЛАДОСЦЬ»

Рэдкалегія часопіса «Малодасць» прысудзіла прэмію за лепшыя творы прозы, паэзіі, публіцыстыкі і крытыкі, апублікаваныя ў 1981 годзе, а таксама за лепшыя ілюстрацыі да мастацкіх твораў.

Лаўрэатамі сталі: Вячаслаў Дубінка (аповесць «Не плач, душа мая»), Аляксей Жыгуноў (цыкл вершаў), Валяціна Трыгубовіч (артыкул «Сукенкі лёгкай аблаччынкі»), Ігар Жук (рэцэнзія на першую кнігу прозы М. Тычыны «Дажынкін»), а таксама мастак Аляксандр Міхальчук (ілюстрацыі да аповесці Аляксея Кулакоўскага «Белы Сокал»).

ВІНШУЕМ!

За шматгадовую работу ў друку, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з п'яцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў галоўнага рэдактара выдавецтва «Юнацтва» КАРШУКОВА Яўгена Іванавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За заслугі ў развіцці беларускага савецкага кінематографа, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў першага сакратара праўлення Саюза кінематографістаў Беларускай ССР рэжысёра-пастаноўчыка кінастудыі «Беларусь-фільм» КАРПАВА Аляксандра Якаўлевіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За заслугі ў развіцці музычнага мастацтва, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з 75-годдзем народнай артыстка БССР Соф'я ДРУКЕР узнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета рэспублікі ўзнагароджаны кампазітар Леў АБЕЛІЕВІЧ — за заслугі ў развіцці музычнага мастацтва, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з 70-годдзем з дня нараджэння.

ВЫСТАЎКІ

Каля тысячы выданняў грамадска-палітычнай, навуковай і мастацкай літаратуры дэманструюцца на выстаўцы кніг Японіі, якая працуе ў Мінску ў Доме кнігі. Сваю прадакцыю на яе прадставілі дваццаць васьмі выдавецкіх фірм гэтай краіны. Сярод экспанатаў кнігі, у якіх аналізуюцца надзвычайныя праблемы міжнароднага жыцця, расказваецца аб найноўшых даследаваннях японскіх вучоных

у розных галінах ведаў, дапаможнікі па мастацтву японскай вышэйшай школы.

Значнае месца адведзена мастацкай літаратуры, у тым ліку кнігам для юнацтва і дзяцей — з густам, па-майстэрску аформленым і выкананым на высокім паліграфічным узроўні. Таму не выпадкова, што ля стэндаў, дзе размешчаны гэтыя выданні, асабліва шмат наведвальнікаў.

Выстаўка кніг Японіі — найлепшае пацвярджэнне таму, што з кожным годам пашыраюцца дружба, супрацоўніцтва, а таксама культурны абмен па-

АГНІСТАСЦЬ ТАНЦА

Здавалася, што кожным сваім рухам танцоры вылучалі нябачную, але такую адчувальную радасць. Мільгалі квяцістыя хусцінкі, клятчастыя спадніцы, зялёныя камізэлькі. Ад «Кондараўскай вясёлай» вясёла зала: на сцэне Гомельскага Палаца культуры імя Леніна выступаў Тураўскі народны ансамбль танца «Прыпяць».

Гімнам хлеба, нястомнай працы хлебараба стала харэаграфічная кампазіцыя, створаная балетмайстрам ансамбля М. Котавым — «На хлебнай ніве».

«Верасніцкія вербачкі» — гэты лірычны карагод Мікалай Конавіч стварыў спецыяльна для калектыву-спадарожніка з вёскі Верасніца. Спадабаліся глядачам у выкананні гэтага калектыву і танцы «За ваколіцай», «Беларуская маладзёжная» і «Руская пляска».

І ансамбль танца «Прыпяць», і яго калектыву-спадарожнік з поспехам выступілі на абласным аглядзе. Першы з іх зноў з вялікім поспехам пацвердзіў званне народнага, а другі заваяваў яго.

А. СУЛКОУСКАЯ.

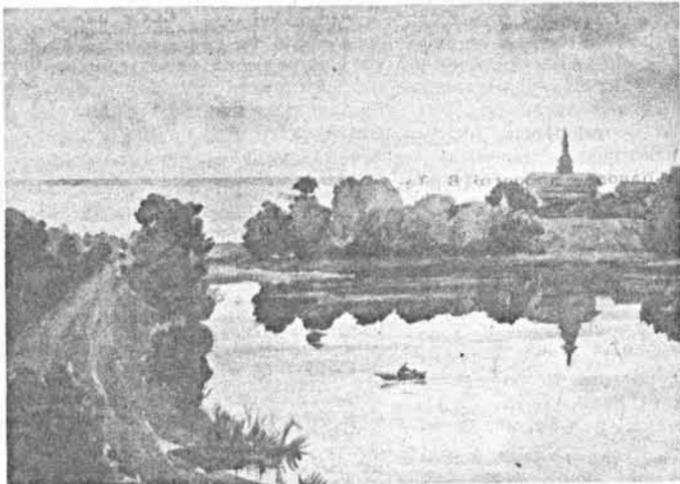
ЗАЧАРОЎВАЕ «ПАЎЛІНКА»

Краснапольскі народны тэатр паставіў спектакль «Паўлінка» па п'есе Янкі Купалы. Галоўную ролю выканала інструктар раённага Дома культуры Т. Савік. У спектаклі заняты таксама механізатар калгаса імя Леніна У. Краўчанка, настаўніца Краснапольскай сярэдняй школы Л. Галанцінава, рэжысёр народнага тэатра В. Ермаловіч, служачка льнозавода В. Нікіфарова, першы сакратар райкома камсамола А. Латушкін, шафёр ПМК-23 трэста «Магілёўводбуд» В. Разгонаў.

С. СЯМЕНАУ.

мж Савецкім Саюзам і Японіяй, у тым ліку паміж беларускім і японскім народамі. А што ў далёкай Японіі цікавацца жыццём Беларусі, добра пацвярджае такі факт. Японская фірма «Сейдзіся» падпісала кантракт на выпуск аповесці народнага пісьменніка Беларусі В. Быкава «Воўчак зграя». Будзе выдадзена таксама і кніжка А. Пашкевіча «Сацыяльна-палітычныя канцэпцыі амерыканскага менеджмента» — кантракт на выпуск яе заключан з фірмай «Кікура сёбу».

Пасля Мінска выстаўка японскіх кніг будзе экспанавана ў Вільнюсе і Маскве.

рачныя пейзажы, якім мастак аддае перавагу перад іншымі краявідамі. Шэраг работ з'явіўся ў выніку творчых паездак Уладзіміра Аляксандравіча ў Прыбалтыку, Закарпацце, Крым, а таксама ў такіх краінах, як Турцыя, Францыя, Партугалія, Італія.

Значнае месца ў экспазіцыі займае партрэтны жанр. Праўда, унутранага свету, дакладнасцю псіхалагічнай характа-

рыстыкі вызначаюцца партрэты намісара 1-й Бабруйскай партызанскай брыгады А. Ляпешкіна, другога сакратара Бабруйскага падпольнага райкома партыі Г. Ануліча, «Мужыцкі партрэт», а таксама большасць дзіцячых партрэтаў, выкананых пастэллю.

Выстаўка з'явілася сур'ёзнай творчай справай мастака перад землякамі.

В. ЗЯМСКОУ.

ВЫНІКІ КОНКУРСУ

Падведзены вынікі рэспубліканскага конкурсу на лепшыя абліжкігагандлю і абласную арганізацыю кнігалюбы па вывучэнні попыту насельніцтва на літаратуру і фарміраванні заканаў па планах выдавецтваў, які праводзілі Дзяржкамвыд

БССР, БРК прафсаюза работнікаў культуры і рэспубліканскае праўленне Добрахвотнага таварыства аматараў кнігі БССР.

Сярод узнагароджаных ганаровымі граматамі, граматамі, дыпламамі і грашовымі прэміямі калектывы Гродзенскага

абліжкігагандлю, Гомельская абласная і Віцебская гарадская арганізацыі кнігалюбы, магазін № 10 Віцебскага абліжкігагандлю, пярвічная арганізацыя кнігалюбы Гомельскага інстытута механікі металапалімерных сістэм АН БССР, інжынер-знаміст Мазырскага завода «Беларуськабель» В. Кузьмянкова і іншыя.

П. АПАНАСЕНКА.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

14 СТУДЗЕНЯ 1982 года ў Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета БССР адбыўся урачысты сход, прысвечаны 60-годдзю Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна.

Тысячы і тысячы яго выпускнікоў — дыпламаваных спецыялістаў—працуюць на ніве народнай асветы і культуры, у навуковых установах і прамысловасці, несучы ў сэрцах пачуццё ўдзячнасці сваёй альма-матэр, якая выправіла іх у жыццёвую дарогу.

60 гадоў — гэта нямнога па часе, але многа па здзейсненым нашым слаўным універсітэтам. Наперадзе ў яго новыя заваяванні ў імя росвіту сацыялістычнай Беларусі.

Слова з нагоды юбілею прафесару БДУ імя У. І. Леніна, паэту Алегу Лойку.

НАШ УНІВЕРСІТЭТ

Нашаму ўніверсітэту—60. Цяпер ужо тысячы людзей паўтараюць «нашаму», бо тысячам ён стаў сваім, родным—і тым, хто стане яго выпускніком заўтра, паслязаўтра, і тым, якія даўно ўжо ходзяць у яго выпускніках. Аб родным жа, аб запаветным і клопат самым найбольшым; за роднае, за найбліжэйшае—і гонар найбольшы; да прыкпілага да сэрца—і любоў найбольшая...

Любоў наша да ўніверсітэта ўсеагульная, і яна ж у кожнага з нас—свая, бо дванаццаць жа сыноў-факультэтаў мае наша альма-матэр—сыноў роўных, бо аднолькава рулітых у працы, навуковым пошуку, творчым гэрні, сыноў разам з тым розных, як розныя законы дыялектыкі і тэорыі квантаў, табліца Мендзялеева і навукальная сістэма, зробленая на аснове ЭВМ, экспанаты жывой прыроды і тое, што называюць прыродай метафары, асацыятыўнага мыслення вобраза-мі.

Спраўды, самыя разнастайныя клопаты ў сыноў і дачок універсітэта—усіх яго студэнтаў і выкладчыкаў, але сёння ва ўсіх іх найпершым каталізатарам, што падзясцярае іх клопаты, — найпершым паскаральнікам, што надае большага разгону іх думкам і большага напалу іх пачуццям — з'яўляецца твой юбілей, універсітэце. Першым, ды не адзіным, бо твой юбілей, універсітэце, засуседнічаў у часе і з 60-годдзем з дня ўтварэння СССР і са 100-годдзямі з дня народзіна першых народных паэтаў БССР Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Урачыстым святам перамогі ленінскай нацыянальнай палітыкі з'явілася ўтварэнне СССР, як і ўтварэнне нашага ўніверсітэта—першага ў рэспубліцы, першага беларускага, дзяржаўнага. Наш універсітэт — дар беларускаму народу ад рэвалюцыі, ад Леніна, ад Савецкай улады, дар народу, які нарадзіў ужо Скарыну, Каліноўскага, Купалу, Коласа, а дзяржаўнасці—не меў, не меў свабоды для прагрэсу сацыяльнага, палітычнага і культурнага. 60 год нашага ўніверсітэта — гэта 60 год свабоднага развіцця, плёна якога можна толькі ганарыцца, бо ў творчы шарэнгі адной толькі беларускай савецкай літаратуры са сцен універсітэта ўступіла больш чым 150 чалавек. Наш універсітэт быў і застаецца кузняй нацыянальных кадраў, нацыянальнай культуры, і гэта якраз надае яму той асобны профіль, які хочацца назваць коласаўскім—па імені аднаго з першых народных паэтаў БССР, які быў не толькі выдатным мастаком слова, але і адным з першых выкладчыкаў роднага слова ў нашым універсітэце.

Сёння я ганаруся ўзвышэннем нашага ўніверсітэта да сапраўднай навуковай універсальнасці, — ганаруся тым, што наш універсітэт — адзін з усеагульных, а значыць, і сусветных аспрэчнаў навуцы — са сваімі асобнымі школамі ў матэматыцы, фізіцы, хіміі, біялогіі і інш. Гэтае ўзвышэнне нашага ўніверсітэта было абумоўлена клопатамі аб ім Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада, які і навукова-тэхнічнай рэвалюцыяй, што адбываецца на нашых вачах.

А тым часам, на мой погляд, вышынні ўласна ўніверсітэцкай філалагічнай адукацыі сёння для нас усё яшчэ праблема. Бо спраўды, ці не зашта на філфаку мы прадаўжам вучыць, а не навучаем вучыцца — прадаўжам вучыць па-шклярску — паслухаў, запомніў, адказаў,

а не на ўсю моц разварушваем гэтыя вышынныя сілы студэнтаў, будучы даследчыкаў-аналітыкаў, настаўнікаў, арганізатараў навукі, навуковых талентаў! Мы ўласна не зрасцілі яшчэ як след філалагічны факультэт з лабараторыяй як навуковай пляцоўкай, першапачатковай ячэйкай вывучэння мовы і літаратуры, якія могуць і павінны перарастаць у навукова-даследчыя інстытуты пры факультэце. Навучанне цераз далучэнне да даследавання, да навукі, да адкрыцця—арыенцір кірава на гэта ў сувязі з узвядзеннем спецсемінараў на філфаку быў узят, але ж патрэбна зруху ў патрэбным кірунку мы усё яшчэ не кожны дзень дабіваемся. І тут яшчэ раз скажу пра тое, пра што аднойчы ўжо гаварыў — пра задоўгае чуранне нашых літаратурнаўдаў ад найвышэйшых структурна-аналітычных форм і спосабаў даследавання, мадэліравання, матэматызацыі, у лік ёсць жа сваё будучае. Універсітэцкія мовазнаўчы ў гэтым сэнсе ідуць куды паперадзе, здзейснішы ўжо і імаверна-ста-тыстычнае мадэліраванне моўных з'яў, і іх інтэрпрэтацыю ў святле тэорыі нячотных мностваў, і мекатарыя псіха-лінгвістычных доследы, і частковую распрацоўку пытанняў семіятычнай інтэрпрэтацыі.

Будучыня ўніверсітэта—студэнцкая моладзь, яна—рэзерв навукі, народнай гаспадаркі, школы, культуры, літаратуры. Цалкам да канца выкарыстоўваць творчы сілу гэтага рэзерву—ці ж гэта не павінна быць нашым штодзённым клопатам зноў жа дзеля будучыні. І тут мы павінны падумаць, каб спраўды маштабныя задачы ўскласці на сённяшняю студэнцкую моладзь — не меншы, напрыклад, тых, якія ў 50—60-я гады леглі на яе плечы ў сувязі з падрыхтоўкай двухтомнага «Дыялектычнага атласа беларускай мовы» (1963); кіраўнік—прафесар М. Жыдовіч, ці ў 60—70-я гады ў сувязі з падрыхтоўкай тэматычных фальклорных зборнікаў «Песні сямі вёсак» (1973), «Песні народных свят і абрадаў» (1974), «Лірычныя песні» (1976); укладальнік і навуковы рэдактар — прафесар Н. Гілевіч. Што датычыцца развіцця творча адоранай моладзі, то і на гэтым напрамку, напэўна, можна знайсці і новыя формы, і новыя стымулы актывізацыі, не пакідаючы, вядома, развіцця традыцый, якія ўжо ўсталюваліся з выхадам хоць бы такіх выданняў універсітэцкага літ-аб'яднання «Узлёт», як калектывны зборнік вершаў «Узлёт» (1966), «Натхненне» (1967), «Вёсны» (1977), як анталогія «Універсітэт паэтычны» (1971). Думаецца, што трэба вітаць і цікавасць студэнтаў да фальклорнай спадчыны — народных песень, танцаў, абрадаў, арыентуючы іх на лепшыя ўзоры народнага мастацтва, беручы з запаснікоў народнай памяці менавіта тое, што з поспехам можа слухаць сучаснасці, задавальняць духоўныя патрэбы гарманічна развітай асобы і ідэяна-эстэтычнай вартасці чаго сапраўды павінна быць прапанавана ў будучым.

І поўнасцю хачу згадацца з той думкай, што якраз у найбольшай ступені філалагічны факультэт павінен быць на такім ідэяна-палітычным і прафесійна-тэарэтычным узроўні, каб дастойна надаваць цераз сябе адметны профіль уславу ўніверсітэту. Бо тое, што накіравана вывучаць і даследаваць філфак, не накіравана нікому з іншых факультэтаў, бо найперш менавіта філфак звернуць тварам да краю і народа, сваю назву ад якіх атрымаў увесь наш універсітэт.

Алег ЛОЙКА.

ЭКАНОМІКА: РУБЯЖЫ ПЯЦІГОДКІ

«Ужо сёння аб'ёмы прадукцыі, вырабляемай сельскай гаспадаркай, даюць магчымасць прыкметна палепшыць забеспячэнне насельніцтва многімі відамі харчовых тавараў. За мінулыя пяцігодкі, напрыклад, сярэднегадавое спажыванне агародніны і садавіны на душу насельніцтва павялічвалася значна марудней, чым іх вытворчасць. І асноўная прычына гэтага — страты. Значыць, працягваючы нарошчваць вытворчасць гародніны і садавіны, трэба паляпшаць іх транспарціроўку, захоўванне і перапрацоўку. Заняцця гэтым — прамая задача калгасаў і саўгасаў, Міністэрства плодывагародніннай гаспадаркі...»

Л. І. Брэжнеў. Справаздачны даклад XXVI з'езду КПСС.

— Некалі, кажуць, смяліся з беднага чалавека: «Ды ён нічога не еў салатзей за морква». Маўляў, што з тагога возьмеш... Свет перамяніўся. Сёння морква — тытулаванае асоба і дасць форы самай далікатнай цукерцы. Морква — гэта вітаміны, якія зараз у найвялікшай пашане, бо яны, як кажуць медыкі, — гарант будзёрасці і даўгалецця.

Здаецца, Мікалай Сцяфанавіч, існуючыя навуковыя нормы спажывання гародніны?

— Так, 100—110 кілаграмаў на чалавека ў год. Мы спажываем значна менш. Стварэнне саюзна-рэспубліканскага Міністэрства плодывагародніннай гаспадаркі сведчыць менавіта пра клопат дзяржавы аб павелічэнні вытворчасці гародніны і садавіны — важнай часткі харчовай праграмы, вызначанай XXVI з'ездам КПСС.

— А калі гаварыць пра мета-згоднасць стварэння новага міністэрства больш канкрэтна?

— Раней вырошчванне, нарыхтоўка, перапрацоўка і продаж гародніны і садавіны былі ў кампетэнцыі розных міністэрстваў і, часам, міжгаліновыя стыкі ператвараліся ў сапраўдныя тупікі. Міжволі прыгавалася прымаўка пра сем нянек... Стварэнне аграпрамысловага комплексу дазваляе праводзіць адзіную тэхнічную палітыку ў галіне спецыялізацыі і канцэнтрацыі вытворчасці, нарыхтоўкі, перапрацоўкі, захоўвання і рэалізацыі плодывагародніннай прадукцыі, кантраляваць яе паступленне на імпарце, весці аптова-рознічны гандаль гароднінай, садавінай, бульбай, ягадамі, прадуктамі іх перапрацоўкі, дакладна кіраваць таварнымі рэсурсамі ў рэспубліцы.

— Гэта, відаць, патрабуе дакладнай вытворчай структуры міністэрства, зладжанай работы ўсіх яго звянаў?

— У складзе нашай сістэмы працуе 7 аграрна-прамысловых аб'яднанняў і Рэспубліканскі трэст садоўніцтва. Для забеспячэння гароднінай, бульбай, садавінай жыхароў Мінска створана гаспадарча-разліковае аб'яднанне «Волма». Наша галіна аб'ядноўвае 132 саўгасы, 23 вінаробчыя, 11 спіртавыя, 43 кансервавыя, 6 гародніна-сушальных і 2 крухмальныя заводы. У склад міністэрства перададзена спецыяльнае канструктарска-тэхналагічнае бюро з доследнай вытворчай базай, якое займаецца распрацоўкай прагрэсіўных метадаў захоўвання садава-гародніннай прадукцыі.

— Вы гаварылі, Мікалай Сцяфанавіч, пра спецыялізацыю і канцэнтрацыю вытворчасці. Калі я правільна вас зразумеў, маецца на ўвазе вырошчванне кожнай вашай гаспадаркай сваёй монакультуры? Скажам, група саўгасаў спецыялізуецца на вытворчасці капусты, другая — морквы, трэцяя — бульбы і гэтак далей?

— Калі і не монакультуры, дык ва ўсякім выпадку не больш дзвюх-трох культур. Я

катэгарычна супраць таго, каб у адным саўгасе вырошчваліся і гуркі, і памідоры, і буракі, і капуста, і шыбуля, і бульба. Пры такім «асарці» даводзіцца ўкараняць фактычна на адным

«Мінскай гародніннай фабрыцы». Я зайшоў да намесніка дырэктара акурат у той момант, калі ён па тэлефоне трымаў справаздачу перад раённым упраўленнем сельскай гаспадаркі. Па твары яго было відаць, што размова ялася не вельмі прыемна. Пакалаўшы трубку, сказаў, звяртаючыся да работнікаў, што сядзелі ў кабінце: «Зноў лаюць за малако, кажуць, што ідзем з мінусам».

Прызнацца, я крыху здзівіўся. Гароднінная фабрыка і... малако. Аказалася, што яшчэ год назад да іх далучылі адзін з нерэнтабельных малочных саўгасаў.

— Цяпер на фермы, а там 850 кароў, ездзім аж за сорак кіламетраў, — скардзіўся намеснік дырэктара. — Тут з цяліцамі клопату не абярэцца, дык яшчэ думай пра надой, прывагі, кармы, паляводства, а гэта ж сотні гектараў зямлі, тэхніка і г. д. Адным словам, апынуліся мы ў двайным падначаленні — за гародніну адказваем перад аграпрамысловым аб'яднаннем «Волма», якое ўваходзіць у Міністэрства плодывагародніннай гаспадаркі, за ўсё астатняе — перад раённым упраўленнем сельскай гаспадаркі, — органам адпаведнага міністэрства.

Я жартам сказаў яму: спрыт-

ба мець на жыхара не меней 15 кілаграмаў цяплічнай гародніны. Мяркуюцца ў адзінаццатай пяцігодцы пабудаваны 50 гектараў зімовых і 100 гектараў плёначных цяпліц, а таксама 100 гектараў цяплічных гарадоў. Гэта дасць нам магчымасць мець к 1985 году да 50 тысяч тон ранняй гародніны.

Сур'ёзна дапамагчы ў гэтай справе маглі б прамысловыя прадпрыемствы. Скажам, такому гіганту, як Мінскі трактарны завод, даўно можна было мець цяпліцу і забяспечваць сваіх рабочых уласнай свежай гароднінай. Праўда, я ведаю, што там-сям такія цяпліцы будаваліся, але карысці ад іх было нямнога — праз два-тры гады ў іх нічога не хацела расці. Гэта натуральна. Цяплічная гаспадарка патрабуе адзінай цяплічнай палітыкі, спецыяльных ведаў. Аднаго энтузіязму мала. Вось чаму мы за тое, каб буйныя прадпрыемствы каапераваліся з намі ў бу-

— У Справаздачным дакладзе XXVI з'езду КПСС адзначана, у прыватнасці, што «...За мінулыя пяцігодкі, напрыклад, сярэднегадавое спажыванне гародніны і садавіны на душу насельніцтва павялічвалася значна марудней, чым іх вытворчасць. І асноўная прычына гэтага страты...» Вы, Мікалай Сцяфанавіч, цікава расказалі пра захаванне і праблемы, звязаныя з павышэннем ураджайнасці гародніны. Не мне вам гаварыць, што вырасціць ураджай — гэта паўсправа. Не так даўно ў «Літаратурнай газете» расказвалася, як у некаторых абласцях Украіны засталіся няўбранымі на морані сотні гектараў памідораў, у тым ліку рэдкіх гатункаў — насенне іх куплялася за мяжой за цвёрдую валюту. Два гады назад мне самому давалося на ўласныя вочы бачыць у адным з калгасаў Дзяржынскага раёна зазімаваўшае поле нявыбранай морквы...

— Я чытаў той артыкул у «Літаратурцы». Крыўдна, вельмі крыўдна пра ўсё гэта чуць. І хаця я магу з усёй адказнасцю сказаць, што ў нашых гаспадарках сёлета не зазімвала ў полі ніводнага гектара гародніны, усё роўна ўборка ўраджаю, яго захаванне — для нас таксама адна з самых вострых праблем.

З усіх сельскагаспадарчых культур — гародніннай, бадай, самая працаёмкая. Мы сёння з поўным правам гаворым пра стопрацэнтную механізацыю вырошчвання збожжа. А гародніны? Тут узровень механізацыі не перавышае 5—10 працэнтаў. У нас няма ні спецыяльных гароднінных сеялак, тым больш расадапасадачных машын, ні ўборачнай тэхнікі. Рукамі ўбіраюцца не толькі гуркі і памідоры, а і буракі, морква, капуста, шчаўе, радыс, кроп... Уяўляеце, якой можа быць прадукцыйнасць працы ў рабочага, які выцягвае з зямлі за «чупрыну» кожную моркваўку? Дзе ж набрацца гэтулькі рабочых рук?

— Хіба мала ў нас розных інстытутаў, прадпрыемстваў ды ўстаноў? Фігура кандыдата навуки, якога «кінулі» на перабіранне памідораў ці гуркоў, помніце, вандравала з аднаго гумарыстычнага апавядання ў другое. Праўда, апошнім часам іх (апаўданаў) паменшала, мо таму, што ўсё гэта ўжо не смеіна, а наадварот?

— Без дапамогі рабочых рук з горада сёння нам не абыйсця. Заўтра? Я мяркую, што слова за тэхнікай. Будуць у нас машыны — пасадачныя, уборачныя, сартавальныя, будзе ўдасцаль транспарту — знікне патрэба, ва ўсякім разе, у такіх маштабах, у дапамозе гараджан.

— Але, як я разумею, тэхніка таксама не панацэя. Нават калі яна дасць магчымасць у тэрмін і якасна сабраць да апошняй моркваўкі, апошняга качана капусты. Спецыялісты канстатуюць, што ў час зімовага захоўвання псеўдэца кожная чацвёртая бульбіна, кожны чацвёрты бурак, васемнаццаць працэнтаў садавіны. Гэта пры нармальным умовах захоўвання. А пры ненармальным? Мне даводзілася бачыць бурты бульбы, дзе да вясны не засталася ніводнага цэлага клубня. У маштабах рэспублікі гэта тысячы і тысячы тон. Што робіцца, Мікалай Сцяфанавіч, каб да мінімуму зменшыць страты гародніны?

— Раней адказнасць за захаванне прадукцыі на розных этапах яе руху неслі розныя ведамствы. Цяпер, скажам, шлях той жа капусты ад высадкі яе ў грунт да продажу ў магазіне мы можам дзейсна кантраляваць. Гэта вялікі плюс. Вузкім месцам па-ранейшаму застаецца дэфіцыт сховішчаў для гародніны, садавіны, бульбы.

(Заканчэнне на стар. 13).

СЕНЬЁР ПАМІДОР І ЯЕ ВЯЛІКАСЦЬ МОРКАЎКА

З міністрам плодывагародніннай гаспадаркі БССР М. С. Янушавым гутарыць спецнар «Літаратуры і мастацтва» М. Замскі

месцы некалькі тэхналогій, да таго ж яшчэ, пры нашым дэфіцыце рабочай сілы, уборка гародніны, — калі разам «зб'ягнецца» паспяванне адразу некалькіх культур — ператварэцца ў складанейшую праблему. Вось чаму яшчэ мінулай зімой ва ўсіх аб'яднаннях была перагледжана вытворчая праграма ў кірунку паглыблення спецыялізацыі і канцэнтрацыі вытворчасці гародніны, пашырэння плошчаў пад так званымі зялёнымі культурамі — кропам, пяташай, рэвенем, сельдэрэем, шчаўем, салатай. Я думаю, вы заўважылі, што летась у магазінах усяго гэтага было ўдасцаль. Яшчэ характэрны прыклад. Раней кабачкі завозіліся з-за межы рэспублікі. Летась мы спецыялізавалі шэраг гаспадарак на вырошчванні гэтай культуры і забяспечылі поўнасцю патрэбу і жыхароў, і кансервавую прамысловасць.

Не для таго, каб пахваліцца, а дзеля аб'ектыўнасці адзначу, што ў 1981 годзе ў рэспубліцы было вырашчана і прададзена гародніны на 25—28 працэнтаў болей, чым пазалетась.

У рэспубліцы ёсць ужо нямала гаспадарак з высокай канцэнтрацыяй гародніны — да дваццаці працэнтаў у агульнай структуры пасеваў. Такія высокатаварныя саўгасы, як «Рассвет», «Пятровічы», «Ваўкавыскі», «Вейна» і іншыя, рэалізавалі летась да 8—10 тысяч тон гародніны. Паглыбляючы спецыялізацыю, мы плануем стварыць гарантвананыя зоны вытворчасці гародніны вакол буйных гарадоў. Напрыклад, вакол Мінска на базе саўгасаў «Волма», «Пятровічы», «Загор'е», «Запаветы Ільча» і «Мінскі цяплічны камбінат», «Мінская гароднінная фабрыка», ствараецца комплекс з вытворчасцю больш чым 50 тысяч тон гародніны ў год.

— У некаторых з названых вамі гаспадарак я быў. Зусім нядаўна, напрыклад, рыхтуючыся да сустрэчы з вамі, пабываў на

нае цялічка дзвюх матак сее... Але пачуў у адказ, што, наадварот, стала горш з забеспячэннем тэхнічнай, запаснай часткай, мінеральнымі ўгнаеннямі. Два гаспадары — гэта два гаспадары. Аднаму — чужое малако, другому — гародніна. Мне здаецца, Мікалай Сцяфанавіч, што ўсё гэта не надта стасуецца з тым, што вы гаварылі пра спецыялізацыю і канцэнтрацыю вытворчасці. Ці не атрымаецца, што ў такой гаспадарцы, у рэшце рэшт, прыйдзе ў заняпад і спецыялізаваная галіна, і пабочная?

— Праблема тут, вядома, ёсць. Але, думаю, ваш суб'ектыўны згусціў фарбы. Міністэрства і яго органы на месцах нясуць поўную адказнасць за развіццё літаральна ўсіх культур гаспадарак галіны, у тым ліку, і за прадукцыйнасць грамадскай жывёлагадоўлі. Пры належнай арганізацыі працы можна з поспехам развіваць і гародніцтва, і жывёлагадоўлю. Вы самі ведаеце, што павелічэнне вытворчасці малака і мяса — адна з адказнейшых задач у ажыццяўленні харчовай праграмы. І наш абавязак дапамагчы ў яе вырашэнні. Потым, вы не забывайце, што кожная ферма — гэта яшчэ і фабрыка арганічных ўгнаенняў, без якіх не растуць ні гуркі, ні морква, ні бульба, ні капуста...

— Трошкі раней, Мікалай Сцяфанавіч, вы гаварылі пра стварэнне гарантвананых зон вытворчасці гародніны вакол буйных гарадоў рэспублікі. Гарантыя ў сельскай гаспадарцы, пагадзіцеся, рэч надта рызыкоўная. Поле не схваеш ад спякоты, не закрыеш ад праціўных дажджоў. Праўда, гародніна мае ў гэтым сэнсе пэўныя перавагі перад, скажам, жытам ці бульбай. Яе можна закрыць шклом ці плённай, рабіць штучныя палі. Як я зразумеў, кажуць «гарантаваныя», вы мелі на ўвазе менавіта такія захаванні?

— І такія таксама. Сёння плошча закрытых грунтаў у нас складае 333 гектары, з іх 60 — пад шклом. На кожнага жыхара рэспублікі такім чынам прыпадае 0,3 квадратных метра закрытага грунту, які даюць 3 кілаграмы гародніны. Гэта надзвычай мала. Нам трэ-

даўніцтва цяплічных камбінатаў. Пры гэтым мы не прэтэндзем на іх прадукцыю.

Ставіцца задача да канца пяцігодкі размясціць усе плантацыі гародніны на паліўных землях. Вы, вядома ж, заўважылі, што летась у магазінах было мала капусты — не ўрадыла. Чаму? Лета было гарачае, а капуста любіць вільгаць. Вырасла толькі там, дзе палівалі. А пад палівам было толькі 40 працэнтаў плантацый.

— Як дапамагаюць вам вучоныя?

— У рэспубліцы працуе нямала выдатных вучоных-селекцыянераў. Ім належыць заслуга ў выяўленні новых крухмалістых гатункаў бульбы, іх раяніраванні. Каля 90 працэнтаў беларускага бульбянога поля занята менавіта гэтымі гатункамі.

— Летась мне даводзілася гутарыць з першым намеснікам міністра сельскай гаспадаркі Мірачыцкім. Ён таксама называў такую лічбу. Для мяне гэта, у нейкім сэнсе, загадка. Чаму? Паглядзіце, якая бульба прадаецца ў магазінах. За рэдкім выключэннем, яна мылкая, не разварыстая, нясмачная! Намеснік генеральнага дырэктара аб'яднання «Волма» расказаў мне, што бульба насіроў заражана фітафторай і іншымі хваробамі, таму і гніе. Ці выпадкова людзі ідуць купляць бульбу, на рынак, дзе яна ў тры-чатыры разы даражэй?

— Я з гэтым пагадзіцца не магу. Лепшыя гатункі беларускай бульбы, скажам, такія, як «Тэмп» і «Агеньчык», вядомы па ўсёй краіне. Іншая справа — гародніцтва. Тут, сапраўды, да вучоных у нас свой рахунак. Нашы гатункі па ўраджайнасці, устойлівасці да хвароб і шкоднікаў, прыгоднасці да перапрацоўкі ўступаюць лепшым замежным узорам. У нас не хапае насення многіх гароднінных культур.

Мы ставім пытанне аб перадачы нашай сістэме навукова-даследнага інстытута бульбаводства і плодывацтва, каб мы маглі надаць навуковым даследаванням патрэбны нам кірунак.

Ёсць у беларускай літаратуры перыяд, які даследуецца так мала, што ў параўнанні з ім, скажам, Антарктыда здаецца даволі абжытым кантынентам. Вось чаму кніга Адама Мальдзіса «На скрыжаванні славянскіх традыцый. Літаратура Беларусі пераходнага перыяду. (Другая палавіна XVII—XVIII ст.)» прыцягнула да сябе ўвагу ўсіх, каго цікавіць гісторыя беларускай літаратуры і шырэй — культуры.

Але перш чым падрабязней гаварыць пра змест новай кнігі нашага вядомага даследчыка, прыгадаем хаця б з большага — што нам усё ж вядома аб тым часе? Кінем позірк на сацыяльна-палі-

станка, але да любога спосабу публічнага выказвання сваіх поглядаў, іх прыціскалі ў прававых адносінах і многіх даводзілі да жабрацтва. Таму нямала людзей таленавітых засталася ў невядомасці, зачала на ўзлёце. Дрэва беларускай літаратуры, якое так імкліва набірала сілу ў часы Рэнесанса і Рэфармацыі, аказалася паламаным, а некаторыя вучоныя прытрымліваліся думкі, што і наогул растружаным. Урэшце, сцвярджалі апошнія, наогул утварыўся, маўляў, «культурны вакуум, у якім прарасталі толькі рэлігійныя каліны». Яшчэ параўнальна нядаўна погляд гісторыкаў літаратуры на той перыяд, што ён уяўляе сабой поўны заняпад грамадска-культурнага і літаратурнага жыцця, па-чаў замяняцца больш асцярожным «пэўным заняпадам», як яго характарызуе «Гісторыя беларускай дакастрычніц-

можна знайсці ў бібліятэках? Некалькі беларуска-польскіх інтэрмедый, духоўныя песні, і сярод гэтага «дробназелля» бывае нават дзіўна сустрэць «Камедыю» К. Марашэўскага. Яна ўвачавідкі ўзвышлася над усім, але нейкая «адзінокая і таму незразумелая». Але як тады паставіцца да сцвярджэння М. Багдановіча, праўда, заснаваным пераважна на інтуіцыі, аб бесперапыннасці лініі жыцця беларускай літаратуры, нягледзячы на яе нягоды? Ёсць таксама і вядомае ленынскае палажэнне аб гістарычнай «неустраіманасці» культуры, «якімі б ні былі разбурэнні» яе, «але ніколі ніякае разбурэнне не давядзе да таго, каб гэтая культура знікла зусім».

І ўжо назапашаны ў даследчыка значны і нічым не замянімы вопыт работы ў архівах, дзе парою яму «шанцавала» рабіць здзіўляючыя знаходкі. А да таго

чыцай з Польшчы Э. Александроўскай, як адзначае аўтар кнігі, з 553 польскіх пісьменнікаў амаль кожны дзесяты быў выхадцам з Беларусі. «Не меншы працэнт пісьменнікаў, — піша А. Мальдзіс, — якіх тут вучыліся (35 чалавек) або доўгі час жылі (39)». Адзін з родначнікаў польскага класіцызму, паэт і гісторык Адам Нарушэвіч, выхаванец Пінскай калегіі, называе сябе «пінчуком і брэстчанінам», у яго пэзіі, адзначае даследчык, «гучыць мясцовы патрыятызм, любоў да роднага краю». На Палессі, у Павеці каля Пінска, ён працуе над адной са сваіх самых знакамітых кніг па гісторыі, і кароль Рэчы Паспалітай Станіслаў Аўгуст (таксама, дарэчы, ураджэнец Волчына каля Брэста, ён добра ведаў беларускую мову) піша Нарушэвічу, што колішня прыказка «не люба пінчукі» (прыдуманая, відаць жа, не пінчукамі. — Э. Я.) цяпер гучыць па-новаму: «І пінчукі, і людзкі».

Цікавы таксама ў гэтым сэнсе і наступны факт, які прыводзіць А. Мальдзіс. У 1784 годзе ў сувязі з прыездам караля на Палессе, у Дубою, мясцовае шляхта віншае яго вершамі, дзе адчуваецца «паварот да традыцый старажытнай беларускай пэзіі». А наогул у часе паездкі караля на Палессі «мясцовыя магнаты сустракалі яго віншаваннямі на чатырох мовах — польскай, лацінскай, яўрэйскай і «русінскай», г. зн. беларускай. Звяртае на сябе ўвагу таксама, што і сам Станіслаў Аўгуст, знаходзячыся ў Нясвіжы, «спалічыў патрэбным выступіць з беларускім вершаваным тостам». Гэта тое, што вядома па пісьмовых сведчаннях, якія дайшлі да нашага часу. Але ёсць падстава меркаваць, што так было і ў іншых месцах, дзе караля віталі не толькі па-польску. Да гэтага варта дадаць, што крыху раней сакратар польскага караля Антон Загорскі піша верш, прысвечаны памяці беларускага магната Салагуба, паралельна на некалькіх еўрапейскіх мовах, у тым ліку і на «русінскай».

Хто ж такі Станіслаў Аўгуст, учынік якога гэтак прыкметна адрозніваюцца ад папярэдніх каралёў Рэчы Паспалітай? Што ён быў выхадцам з Беларусі, ужо адзначалася. Але не гэта галоўнае. Станіслаў Аўгуст, як піша даследчык, быў стаўленікам «найбольш адукананай часткі шляхты... чалавекам радыкальных поглядаў, імкнуўся прыцягнуць на свой бок гараджан, вядомы таксама тым, што агульнапрызнаным актыўнае ўкраінскае і беларускае ўздзеянне на рускае барока, рускую пэзію другой палавіны XVII стагоддзя. Да такога вываду, у прыватнасці, прыходзіць рускі літаратуразнавец А. Панчанка, які адзначае, што «польскае і ўкраінска-беларускае барока дало Расіі сілавічную пэзію, школьны тэатр, жывапісны партрэт, партэсны канцэрт». У святле гэтага, адзначае А. Мальдзіс, зараз па-новаму трэба адзначаць літаратурную творчасць такіх выхадцаў з Беларусі, як Сімяон Полацкі і Андрэй (Ян) Белабоцкі.

Ёсць яшчэ адна з'ява, якую нашы літаратуразнаўцы доўгі час лічылі за лепшае не заўважаць, — існаванне на тэрыторыі Беларусі літаратуры на лацінскай, стараславянскай, рускай і ў даволі значнай колькасці — польскай мовах. Лічылася, і такой думкі прытрымліваліся не толькі даследчыкі-паліякі, што гэта ўжо не набытак беларусаў. Але з якой меркаю тады падыходзіць, скажам, да такога літаратурнага твора, як «Маніфест да бога, свету і айчыны»? Праўда, напісаны ён польскаю мовай, але ж аўтар яго, беларускі магнат К. Сапега з Гродна, выказваючы погляды даволі значнай часткі шляхты, рашуча выступае якраз супраць апаллячвання беларусаў і літоўцаў. А годам пазней (1700) набывае даволі шырокую вядомасць ананімная «Літоўская пастанова». Таксама напісаны па-польску, гэты твор — не менш красамоўнае выказванне рашучага пратэсту ўсіх пластоў беларускага насельніцтва супраць нацыянальна-рэлігійнага прыгнёту і заклік да ўз'яднання з Маскоўскай дзяржавай. «Літоўская пастанова» была аб'яўлена ўладамі Рэчы Паспалітай злачынай і публічна спалена катом на варшаўскім рынку.

У той жа час не могуць не ўразіць звесткі, якія прыводзіць у сваёй кнізе А. Мальдзіс, аб колькасці выхадцаў з Беларусі, што ўвайшлі ў эліту культуры тагачаснай Польшчы, сталі класікамі яе літаратуры. Так, у эпоху Асветніцтва, калі «асноўнай літаратурнай мовай з'яўлялася... польская», згодна статыстычным табліцам і картам, складзеным даслед-

Даследуюцца БЫТОВЫЯ

тычны фон, на якім развіваліся літаратурныя з'явы, што сталі прадметам даследавання А. Мальдзіса. Гаварыць аб «фоне» можна, вядома, вельмі ўмоўна: ва ўсе часы жывы літаратурны працэс самым цесным чынам залежаў ад сацыяльнай рэчаіснасці. Неадрыўна звязана адно з другім і ў кнізе «На скрыжаванні славянскіх традыцый», так што нам практычна няма патрэбы дадаткова звяртацца да даведнікаў па гісторыі, усё неабходнае закладзена ў самую тканіну манаграфіі — і тут дэвядзецца толькі паспрабаваць у сціслым выглядзе (мімаволі змірыўшыся са стратамі) пераказаць тое, на што ў кнізе спатрэбіліся старонкі ёмістага тэксту, напісанага чалавекам, які шчасліва спалучае ў сабе грунтоўнасць вучонага з вобразным ладам думкі літаратара.

Дык што ж нам вядома? Мы ведаем пра існаванне даволі значнага кантынента (па вобразным вызначэнні А. Мальдзіса) у мінулым беларускай літаратуры, які нашы даследчыкі доўгі час абміналі з-за яго быццам бы малаплённасці, рызык зачыхнуць на ім ад інтэлектуальнай бяскрыўнасці. Кантынент гэты даволі дакладна абазначаны ў кнізе каардынатамі другой палавіны XVII і ўсяго XVIII стагоддзяў.

З нашага гістарычнага далёку карціна тых часоў выглядае прыкладна так. У XVI стагоддзі на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага назіраўся бурны рост гарадоў — узнікненне новых і ўзбуйненне старых (прыгадаем: Марк называў тагачасныя гарады «лепшай кветкай сярдніх вякоў»). Ішло інтэнсіўнае развіццё рамёстваў, навуковых ведаў, кіпелі ідэйных страстэй, сутыкаліся светапогляды, выкрасаючы яркія маланкі літаратурнай палемікі, што высвецілі, скажам, і такую прыкметную фігуру, як Сымон Будны (перад тым былі асобы не меней яркія — дастаткова назваць Скарыну). А затым наступае амаль магічная цішыня XVII стагоддзя, і ў інтэлектуальным змроку пабліскаюць «дтуль толькі-вогнішчы». Гэта цемрашальны паліца кнігі, аўтары якіх асмельваюцца думаць інакш, чым тое дазвалялася ўладамі.

Наступіла доўгая ноч рэакцыі, якая ўвайшла ў гісторыю Еўропы пад назвай Контррэфармацыі. Цемрашальства тых часоў для беларускага, украінскага і літоўскага народаў аказалася цяжкім удвая, таму што ўладу ў Рэчы Паспалітай поўнасцю захапілі прыхільнікі гвалтоўнага акаталічвання і паланізацыі. Такія палітыка праводзілася ў імя нібы ўсеагульнага добра, для ўмацавання дзяржавы, якая, як тады з'едліва казалі, і наогул трымалася «беспарадкамі». Іншадумцаў усімі сродкамі прымушалі маўчаць. Цэнзура, спачатку духоўная (1618), а потым і рэпрэсіўная, перагарадзіла ім шлях не толькі да друкарскага

кай літаратуры». (Мн., 1968, т. 1).

Але і XVIII стагоддзе — гэты «век Асветніцтва» для Еўропы, на Беларусі таксама як быццам «не нарадзіў літаральна нікога. Нібы агульнаеўрапейская хваля Асветніцтва ўвогуле не дакацілася да беларускай зямлі або перакацілася праз яе, не апладніўшы яе нічым каштоўным, не ажывіўшы тут мясцовыя парасткі...»

Аднак і парадаксальна тут, здаецца, нічога няма: каму ж зараз не вядома, што палітыка Рэчы Паспалітай дэвяла да таго, што не толькі беларускія шляхціцы, але амаль усе, хто меў адукацыю, спачатку з прастай выгады, а потым ужо нават па дурной традыцыі запісаліся ў «паліякі», ды і прасталюдзінаў-католікаў касцёл упарта прывучаў да думкі, што яны таксама паліякі і таму маюць права пагарджаць беларусам «усходняй веры». Інтэлектуальныя сілы такім чынам, у нормальных умовах існавання народа скіраваныя да цэнтра, да з'яднання, якое толькі і садзейнічае развіццю і ўзбагачэнню нацыянальнай культуры, тут ішлі ў распыл, развейваліся, як у зімовую сюсюжку цеплыня з хаты, у якой выбіты вокны і высаджаны дзверы. Так было ўсё XVII і на пачатку XVIII ст. А затым пачалася пара, якая мала чым рознілася ад папярэдняй — мураўёўшчына, бласлаўная расійскім царызмам.

Але тым не менш — першымі аб гэтым казалі беларускія гісторыкі — «тое ж XVIII стагоддзе нельга мерцаць адной меркай». Пра неаднароднасць гэтага стагоддзя пачалі гаварыць і філосафы. Было адзначана, што «эпоха Асветніцтва парадзіла ў Беларусі шэраг мысліцеляў, даследчыкаў прыроды», працы, напрыклад, А. Доўгірда, К. Нарбута, М. Пачобута-Адлянціцкага, І. Храптовіча «напісаны на ўзроўні еўрапейскай навукі таго часу». Тады ж у некаторых раёнах Беларусі здзяйсняліся перадавыя эканамічныя пачынанні. Усё гэта як быццам не магло не адбіцца таксама і на развіцці літаратуры. Але дзе яна? Ламаносаў і Дзяржавін, Навікоў і Радзішчаў у рускай, Крсіцік і Нарушэвіч, Керпінскі і Князьнін, Сташыч і Калантай у польскай, Скаварада ва ўкраінскай, Данелайціс у літоўскай... Чыё беларускае імя тых часоў можна паставіць побач з гэтымі? Выходзіць, сапраўды маюць рацыю тыя, хто гаворыць аб наканаванай перарванасці літаратурных традыцый, што вызначыліся ў XVI стагоддзі, а потым літаратурнае жыццё народа засяродзілася толькі ў фальклоры? Дык ці ведала тады беларуская літаратура, падобна суседнім, такія мастацкія кірункі, як барока, класіцызм, сентыменталізм? Ці знайшлі ў ёй адлюстраванне ідэй Асветніцтва? Даследаванняў, дзе б грунтоўна распрацоўваліся такія пытанні, у беларускім літаратуразнаўстве і мастацтвазнаўстве, адзначае аўтар кнігі, практычна амаль няма.

Магічным аказалася ўсё ж сцвярджэнне папярэднікаў аб летаргічным сне цэлага народа! Такі вывад як быццам пацвярджаўся фактамі. Што сапраўды

варта было толькі больш уважліва, без «шораў», аглядзецца ды глыбей унікнуць у даследаванні рускіх, польскіх, украінскіх і некаторых іншых літаратуразнаўцаў, каб вызначыць цікавую з'яву: частка твораў, якая там аналізавалася, па многіх важных паказчыках не магла адносіцца да літаратуры аднаго якога-небудзь народа, але належала двум, а то і тром, у тым ліку беларускаму. Творы такога характару «нельга дзяліць», слушна заўважае даследчык, «яны з'яўляюцца агульным здбыткам... братніх літаратур, сведчаць аб іх аднасці». А некаторыя творы наогул па недастатковай дасведчанасці аказаліся некалі памылкова прыпісанымі да іншых літаратур на суперак сваёй выразна акрэсленай беларускасці. І яшчэ адну важную акалічнасць адзначае А. Мальдзіс: дзякуючы новым даследаванням зараз стала агульнапрызнаным актыўнае ўкраінскае і беларускае ўздзеянне на рускае барока, рускую пэзію другой палавіны XVII стагоддзя. Да такога вываду, у прыватнасці, прыходзіць рускі літаратуразнавец А. Панчанка, які адзначае, што «польскае і ўкраінска-беларускае барока дало Расіі сілавічную пэзію, школьны тэатр, жывапісны партрэт, партэсны канцэрт». У святле гэтага, адзначае А. Мальдзіс, зараз па-новаму трэба адзначаць літаратурную творчасць такіх выхадцаў з Беларусі, як Сімяон Полацкі і Андрэй (Ян) Белабоцкі.

Ёсць яшчэ адна з'ява, якую нашы літаратуразнаўцы доўгі час лічылі за лепшае не заўважаць, — існаванне на тэрыторыі Беларусі літаратуры на лацінскай, стараславянскай, рускай і ў даволі значнай колькасці — польскай мовах. Лічылася, і такой думкі прытрымліваліся не толькі даследчыкі-паліякі, што гэта ўжо не набытак беларусаў. Але з якой меркаю тады падыходзіць, скажам, да такога літаратурнага твора, як «Маніфест да бога, свету і айчыны»? Праўда, напісаны ён польскаю мовай, але ж аўтар яго, беларускі магнат К. Сапега з Гродна, выказваючы погляды даволі значнай часткі шляхты, рашуча выступае якраз супраць апаллячвання беларусаў і літоўцаў. А годам пазней (1700) набывае даволі шырокую вядомасць ананімная «Літоўская пастанова». Таксама напісаны па-польску, гэты твор — не менш красамоўнае выказванне рашучага пратэсту ўсіх пластоў беларускага насельніцтва супраць нацыянальна-рэлігійнага прыгнёту і заклік да ўз'яднання з Маскоўскай дзяржавай. «Літоўская пастанова» была аб'яўлена ўладамі Рэчы Паспалітай злачынай і публічна спалена катом на варшаўскім рынку.

У той жа час не могуць не ўразіць звесткі, якія прыводзіць у сваёй кнізе А. Мальдзіс, аб колькасці выхадцаў з Беларусі, што ўвайшлі ў эліту культуры тагачаснай Польшчы, сталі класікамі яе літаратуры. Так, у эпоху Асветніцтва, калі «асноўнай літаратурнай мовай з'яўлялася... польская», згодна статыстычным табліцам і картам, складзеным даслед-

А. Мальдзіс. На скрыжаванні славянскіх традыцый. Літаратура Беларусі пераходнага перыяду. (Другая палавіна XVII—XVIII ст.). Мінск, «Навука і тэхніка», 1980.

Час ад часу ў друку і ў гуртах закранаюць беларускую навуковую фантастыку, але напісанае, застаючыся, забываецца, сказанае — раствараецца, быццам словы прамаўляюцца ў вакууме. Ствараецца ўражанне, што нікога не хва-

ўбачыла свет толькі ў 1926 г. Аповесць гэтая не столькі навукова-фантастычная, колькі навукова-папулярная. У чатырохтомным зборы твораў Я. Маўра яна названа нават навукова-мастацкай. Толькі праз трыццаць гадоў (1954—1955) на старонках часопіса «Малодосць» свет убачыла аповесць «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага», якую можна без вагання назваць

кі тыповыя для твораў навуковай фантастыкі 50-х гадоў. Хто ўважліва чытаў іх, у тым ліку і «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага», той не мог не заўважыць, што ў касмічных караблях падарожнічалі падлеткі, якія ўдала змагаліся з варожай агентурой на Зямлі і ў космасе. Вучоныя ў літаратуры лаго часу з невераемай лёгкасцю рабілі адкрыцці «на мяккіх магчымага», распальвалі атамныя сонцы ў Арктыцы (А. Казанцаў, «Мол Паўночны») і наогул самым адчайным чынам умешваліся ў навакольнае асяроддзе. Тут дарэчы было б нагадаць і такі факт. У першым навукова-фантастычным раманае сусветна вядомага пісьменніка Станіслава Лема «Астранаўты» касмічны карабель разганяецца на ...гусеніцах, а для сувязі з Зямлёй выкарыстоўваецца... тэлефон.

На фоне гэтых і іншых твораў раман М. Гамолкі быў не самы горшы, але з'едлівай крытыкай аказалася дастаткова, каб напалохаць выдавецтва і адбіць у пісьменніка жаданне працаваць у гэтым жанры. Навуковая фантастыка, у адрозненне ад іншых жанраў літаратуры патрабуе пастаянных чыненняў да навукі і яе гісторыі, асаблівай увагі да сацыяльных вынікаў навукова-тэхнічнага прагрэсу, прымушае думаць пра будучыню, асцяроўваць масу самай разнастайнай інфармацыі. І тут год перапынку, год няробства можа мець вызначальнае для творчага лёсу значэнне. Хто ведае, што мы мелі б зараз, калі б М. Гамолка працягнуў пісаць навукова-фантастычныя творы? Гэты выпадак наглядна паказвае, як

важна, каб крытыка была не толькі кампетэнтная, але і добразычлівая.

Пасля публікацыі аповесці Я. Маўра і рамана М. Гамолкі зноў наступае перапынак. Праз пяць гадоў (1964) з'яўляюцца творы Уладзіміра Шыцкі. Крытыка іх амаль не чалапа. Пісьменнік выдаў яшчэ некалькі зборнікаў, а адзін з іх быў перакладзены на рускую мову. На імгненне ў друку з'явіліся імёны Валянціна Тараса і Навума Цыпіса, які апублікаваў паўтара дзесятка апавяданняў, у асноўным у газетах, шмат абяцаў, але рэалізаваць не змог і скончыў тым, што пераклучыўся на дэтэктыўна-прыгодніцкі жанр. Стрыманасць крытыкі, адсутнасць творчай атмасферы, недавер выдавецкіх колаў прывялі да таго, што ў рэспубліцы застаўся, па сутнасці, адзін толькі пісьменнік-фантаст — У. Шыцкі, які, здаецца, таксама пераклучаецца на дэтэктыўна-прыгодніцкі жанр.

Зусім нечакана і моцна выступіў Кандрат Крапіва са сваёй камедыяй «Брама неўміручасці» (1973), народжанай цікавасцю да праблемы несмяротнасці і кантактамі з выдатным біялагам акадэмікам Васілём Купрэвічам. Камедыя стала з'явай у беларускай літаратуры, але ўсёго толькі эпизодам у творчасці драматурга. Варта сказаць яе — у строгай пастаноўцы праблемы, у заостранасці

маральнага аспекту несмяротнасці, запланаванай, дарэчы, футуролагамі на XXI стагоддзе. Вельмі цікава, як вучоныя правераць сам факт неўміручасці, колькі часу спатрэбіцца на гэта. Тут не дапамогуць доследы на жывёлінах. Кандрат Крапіва змадэляваў у камедыі сітуацыю фантастыкі: «што будзе, калі...». І дае адказ: ні маральна, ні эканамічна чалавецтва да неўміручасці не падрыхтавана.

У 1979 г. з навукова-фантастычнай аповесцю «За трыдзець планет» выступіў Георгій Папоў, пасля быў і яшчэ адзін яго твор «Людзі і цені». Пра фантастыку Г. Папова варта было б пісаць асобна: змест твораў, узнятыя праблемы і сама накіраванасць робяць іх з'явамі неардынарнымі. Апісанне, напрыклад, «сінтэтычнай цывілізацыі» — пластмасаво-электроннага свету даецца пісьменнікам на высокім узроўні жанру навуковай фантастыкі, хоць адчуваецца ў цэлым нейкая нязнаменнасць інтанацыі (што натуральна для чалавека, які ўпершыню ўзяўся за фантастыку). Крытыка папракала Г. Папова за «зложыванне»... алтайскімі рэаліямі. Папрок па меншай меры дзіўны, тым больш папрок у дачыненні да твора фантастычнага, бо дзеянне такога твора можа адбывацца ў любой вядомай і не вядомай нам частцы Метагалактыкі, у наш час і праз тысячы год, і нават у тым свеце, які існаваў да ўзнікнення нашай Галактыкі. Героі навуковай фантастыкі могуць мець самы разнастайны знешні выгляд, анатомію, але абавязкова павінны быць разумнымі,

ДА СУЗОР'Я ГЕРКУЛЕСА

НАТАТКІ ПРА НАВУКОВУЮ ФАНТАСТЫКУ
У БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

люе лёс жанру. І ўсё ж гэта не так. Справа ў тым, што ад пісьменнікаў-фантастаў патрабуюць адрозненняў выдатных твораў. На меншае ніяк не згаджаюцца. Дзіўны максімізм, калі ўлічыць, што ў Беларусі няма трывалых традыцый гэтага жанру.

Беларуская фантастыка мае даволі спарадычную і, скажам шчыра, вартую жалю гісторыю.

У 1920 г. Янка Маўр піша аповесць «Чалавек ідзе», якая

навукова-фантастычнай. Храналагічна ўслед за ёю Мікола Гамолка публікуе раман «Шосты акіян». Раман быў сустрэты жорсткай крытыкай, якая спалучала ў сабе з'едлівасць з некампетэнтнасцю: так, напрыклад, аўтара папракалі за няўменне выбраць месца для касмадрома; на думку рэцензента, яго трэба было абсталяваць у гарах: адтуль, як вядома, бліжэй да неба і, значыць, латвей запуская караблі.

Недахопы рамана М. Гамол-

ДАСЛЕДУЮЦА ВІТОКІ

(Знанчэнне. Пачатак на стар. 5).

таксама аўтарам яркіх публіцыстычных адозваў да простага люду, якія друкаваліся «паралельна на польскай і беларускай мовах».

Але, як ужо адзначалася вышэй, нават тое, што распаўсюджвалася ў тыя часы на Беларусі на польскай мове, зусім неабавязкова было звернута да этнічных палякаў, якіх на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага было не надта многа. Не выпадкова таму, што і А. Мальдзіс, перш чым прыступіць да аналізу канкрэтных твораў таго перыяду, даваўся вырашыць для сябе зусім не простае пытанне — да літаратуры якога народа што аднесці, дзе праводзіць граніцы і якіх прытрымлівацца крытэрыяў адбору. У сваіх папярэдніках аўтар кнігі «На скаржыванні славянскіх традыцый» знаходзіць даволі супярэчлівыя думкі наконт гэтага. Некаторыя даследчыкі «цалкам ігнаруюць усё тое, што пісалася ў Беларусі на другіх мовах». Выходзіць, што і лацінамоўныя творы? А менавіта ж на латыні ў 80-я гады XVII стагоддзя падсудак брэсцкага земскага суда Казімір Лышчынскі напісаў публіцыстычны трактат «Аб неіснаванні бога», дзе сцвярджаў (у гады разгулу контррэфармацыі): «Вучэнне, калі яно ганарыцца тым, што яно вучыцца ісціне пра бога, з'яўляецца фальшывым. І наадварот, тое, што асуджана як фальшывае, ёсць самае праўдзівае». Аўтар марыць убачыць «свет без улады, гарады без начальства, народы без гаспадароў». Беларускі вальнадумец быў асуджаны каталіцкай інквізіцыяй на смерць. Але яшчэ не паспеў адпалыхаць гэты злавесны касцёр, як другі беларус, літоўскі падканцлер Станіслаў Шчука ў лацінамоўным жа трактаце «Зацьменне Польшчы» (1709) асмельваецца выказаць не меней крамольныя думкі. Ён лічыць, што для карысці справы патрэбна адабраць у магнатаў каралеўскія маенткі, школы перадаць на дзяржаўнае забеспячэнне, правесці

рэформы фінансаў, арміі, выдаваць для мясцовага насельніцтва «газеткі на розных мовах», дзе чытач змог бы, акрамя ўсяго іншага, знайсці весткі аб розных палітычных падзеях, якія адбываюцца ў свеце. Паўстагоддзем жа раней (1650) другі «чалавек барока», беларус Казімір Семяновіч, выдае працу па артылерыі, перакладзеную затым на мовы французскай, германскай і англійскай. Аўтар «адным з першых у сусветнай навуцы прапануе праект шматступенчатай ракеты». Сваю кнігу Семяновіч таксама напісаў на латыні.

Між тым амаль усе даследчыкі з Польшчы схільныя лічыць «сваім» усё не толькі польскамоўнае, але і напісанае па-латыні, калі яно выдадзена падданым Рэчы Паспалітай.

А. Мальдзіс неаднаразова адзначае, што ў пошуках ратунку ад прымусовай паланізацыі беларусы здаўна звярталіся за падтрымкай да рускага народа. У пару ж, калі атрымаў развіццё працэс далучэння Беларусі да Расійскай імперыі, частка беларускіх аўтараў па розных прычынах пачынае пісаць на рускай мове свае творы. Так, прадаўжальнік поглядаў Сімона Полацкага і Андрэя Белабоцкага ўраджэнец Мсціслаўшчыны выпускнік Слуцкай гімназіі Ілья Капіевіч (Капіевіцкі) «у Амстэрдаме, Гданьску і Маскве напісаў і выдаў на рускай мове каля 20 кніг, у тым ліку падручнікі па граматыцы». Апошнія, што звяртае на сябе асаблівую ўвагу, былі з беларускім моўным матэрыялам. Падобных прыкладаў рускамоўнасці з цягам часу становілася ўсё болей.

Словам, як адзначае А. Мальдзіс, у Беларусі разгледжана ім перыяд існаваў «літаратурны Вавілон», што і дало падставу другой групе даследчыкаў зрабіць вывад аб апраўданасці «беларускімі кнігамі лічыць тыя выданні, якія ажыццяўляліся беларусамі і прызначаліся для распаўсюджвання сярод беларускага насельніцтва незалежна ад таго, дзе яны ствараліся і на якой мове друкаваліся». А. Мальдзіс заўважае, што ў

такім выпадку «да беларускай літаратуры трэба было б аднесці значную колькасць твораў і аўтараў, «а ў перспектыве — творчасць А. Міцкевіча і Э. Ажэшкі». Але ці такая гэта ўжо ерэтычная думка, калі, па-першае, улічыць канкрэтную рэальнасць, а па-другое, той агульнавядомы факт, што ў пераважнай большасці народаў свету на працягу іх гісторыі мова не заставалася нечым нязменным, але даволі часта пад уздзеяннем абставін аказвалася настолькі не падобнай на сябе ранейшую, што наступныя пакаленні людзей былі вымушаны перакладаць, нібыта з замежнай, літаратурныя творы ўласных жа продкаў, а іншамоўнае аказалася нацыянальным здабыткам. (Усяго некалькі прыкладаў: неабходнасць перакладу «Слова аб палку Ігаравым»; латынь — і сучасная італьянская мова; «Песня пра зубра» Міколы Гусоўскага). У той жа час нацыянальны асаблівасці народа (характар, вераванні, бытавая культура, звычкі і г. д.) аказваюцца куды больш устойлівымі і перадаюцца з пакалення ў пакаленне. Нарэшце, некаторыя народы па нейкіх прычынах пачынаюць наогул карыстацца чужаземнай мовай, але ад гэтага, скажам, кубінцаў ніхто не б'яе з іспанцамі, а амерыканцаў з англічанамі. У падобных выпадках, відавочна, асноўным крытэрыем для вызначэння «грамадзянства» твора будзе яго накіраванасць: сапраўды, ці можа быць названы твор здабыткам літаратуры народа, калі будзе скіраваны на разбурэнне яго нацыянальнага існавання? Відач, менавіта гэта меў на ўвазе даследчык, заяўляючы, што ў манасграфіі ім будучы разглядацца толькі тыя іншамоўныя творы, «якія адносяцца да прагрэсіўнага напрамку». У той жа час А. Мальдзіс лічыць пры даследаванні пераходнага перыяду неабходным «размяжоўваць уласна беларускую літаратуру і шматмоўную літаратуру таго часу». Тэрмін «уласна беларуская літаратура» ў святле вышэй сказанага ўяўляецца спрэчным, але сам прынцып адбору пярэчанню не выклікае, бо дае даследчыку магчымаць выявіць тое, пра што яго папярэднікі выказваліся адмоўна: нягледзячы на «нацыянальны прыгнёт з боку правячых колаў Рэчы Паспалітай, калі беларуская мова выцясянялася з афіцыйнага ўжытку і літаратурнага жыцця мовамі польскай, лацінскай і стараславянскай, літаратура на беларускай мове ўсё ж працягвала існа-

ваць і нават развівацца, хаця ёю і пагарджалі, хаця яе і адлучылі ад друкарскага станка. Яна не знікла поўнасьцю ў фальклоры, а стала «рукапіснай, распаўсюджвалася прыватным шляхам — у копіях, у шматжанравых зборніках тыпу «Silva hertica» («Лес рэчаў»), што сьведчыць аб яе падтрымцы не толькі народнымі нізямі, але і часткова прывілеяваных саслоўяў. У ёй па-ранейшаму таілася магучая сіла. Нездарма ж усе, хто імкнуўся заручыцца падтрымкай народа і хацеў быць яму зразумелым, звярталіся ў канчатковым выніку да мовы прастолюдзінаў. Гэта сцямілі яшчэ езуіты, вымушаныя для «улоўвання» душ не толькі вывучаць народныя звычкі, прыстасоўваючы да іх свае акцыі, але і ўводзіць у тэатральныя відовішчы простанароднае слова, цэлыя інтэрмедыі, якія паступова разрасталіся. Так амаль з самага пачатку ўзнікла ў іх дзеяннях, заўважае А. Мальдзіс, тая супярэчлівасць, якая паступова прыводзіла да вынікаў, супрацьлеглых чаканым. Да таго ж, трэба думаць, у рады езуітаў, як бы пільна ні сачылі за гэтым папскай камісіяй, пранікалі людзі, якія пачыналі прыслухоўвацца да голасу ўласнага народа. Гэта атрымалася, што і тыя 14 тэатраў пры калегіях, што ў часы барока былі створаны езуітамі на тэрыторыі Беларусі, адыгралі ў канчатковым выніку зусім не тую ролю, якая ім прызначалася арганізатарамі. Відач, адным з першых сцэнічных твораў, «у якім адзін з герояў загаварыў па-беларуску, была інтэрмедія віленскага езуіта Каспара Пянткоўскага «Цімон Гардзілор». Гэта адбылося ў 1584 годзе. А. Мальдзіс гэты твор, які шэраг іншых (што надае дадатковую каштоўнасць яго кнізе), упершыню ўводзіць у беларускі навуковы ўжытак.

Што да уніяцтва, адзначае далей даследчык, то і яно, задуманае яго арганізатарамі як сродок прыцягнення да папскага прастолю іншадумцаў з дапамогаю простанароднага слова, прынесла плён, на які каталіцкая вярхушка ніяк не разлічвала. Уніяты, хаця яны спачатку і выклікалі да сябе нянавісць з боку стойкіх прыхільнікаў «грэчаскай веры» сваімі жорсткімі ўчынкамі і прымусам, з цягам часу аказаліся найбольш насічаным асяроддзем нацыянальнай самавядомасці народа. Нездарма ж мітрапаліт віленскі Сямашка, перакінуўшыся на бок царызму, які павёў палітыку прымусовай русіфікацыі «заходніх гу-

валодаць здольнасцю лагічнага мыслення. Жыццё на апісваемых планетах можа мець свае формы ў залежнасці ад таго, на якой фізічнай аснове змадэліруе яго пісьменнік. І пры ўсім пры гэтым твор будзе звернуты да нас, да людзей. Праблематыка аповесцей Г. Папова насычана своеасабліва інтэрпрэтаванымі з'явамі сучаснасці і, значыць, мае дачыненне да Беларусі, бо яна — у сучаснасці, а не па-за ёю.

У агульным спісе вядомых на сённяшні дзень твораў трэба ўспомніць і пра аповесць Мікалая Сердзюкова «Дзве несмяротнасці», твор блытаны па сюжэце і зыходных пасылках, але з адкрыта засцерагаючым зарадам. У цэнтры аповесці — правёрка легенды пра Рамэа і Джульету. Пісьменнік ставіць пытанне: ці высталя б іх каханне, калі б яны засталіся жывыя? Есць у гэтым творы і тэма несмяротнасці і платы за несмяротнасць: убоства эмацыянальнага жыцця, страта свежасці светаўспрымання, затуханне цікавасці да навукі і пошуку... Словам, аповесць дае матэрыял для роздуму.

Вось і ўсе, бадай, творы нашай навуковай фантастыкі. Чаму ж развіццё гэтага жанру ў беларускай літаратуры адстае і не адпавядае патрабаванням часу, што датычыць і колькасці і якасці? Відавочна, таму, што наша крытыка і нашы выдаўцы не ўяўляюць сабе ўсіх асаблівасцей спецыфікі навуковай фантастыкі, па старой завядзёнцы лічачы яе атожылкам

прыгодніцкага жанру. Між тым, фантастыка ўжо даўно ператварылася ў з'яву, важную для ўсёй чалавечай культуры. У сферу яе інтарэсаў і магчымасцей уваходзіць аналіз будучыні («звычайная» літаратура гэта рабіць «не ўмее»). Факты навукі і тэхнікі ўваходзяць у сюжэты навуковай фантастыкі натуральным чынам. Да таго ж трэба сказаць, што факты навукі і тэхнікі падаюцца тут у іх дачыненні да чалавека, а сам чалавек (перш за ўсё ў касмічных сюжэтах) выступае не як жыхар Беларусі, Францыі або Аргенціны, а як прадстаўнік Зямлі, яе цывілізацыі (успомнім раман А. Лйтматава «І больш за век доўжыцца дзень»). Фантастыка дала нам іншы погляд на чалавека: яна паставіла яго ў гіпатэтычны рад разумных істот. Галоўнай характарыстыкай гэтых істот з'яўляецца наяўнасць розуму, хоць і трэба яшчэ адказаць на пытанне: а што ж гэта такое — розум? Сюжэты навуковай фантастыкі маюць інтэлектуальную матывіроўку, а гэта ўскладняе эстэтычны бок твора і патрабуе ад пісьменніка спецыфічнага майстэрства. Чытач павінен прыкладаць большыя намаганні ўжо таму, што патрабуецца выйсці за межы вядомага, уявіць прыныпова іншае жыццё, зразумець яго. Апрача таго, фантастыка з'яўляецца каталізаторам інтэлектуальнага развіцця, абуджае здольнасць набліжаць далёкія паняцці і творча ставіцца да кожнай практычнай задачы.

Два прыклады павінны прымусяць нас задумацца. У Пен-

таго не ёсць спецыяльны аддзел супрацоўнікі якога атрымліваюць грошы за... чытанне навуковай фантастыкі: яны шукаюць у гэтых творах рэцэпты новай зброі. Другі факт: у многіх навучальных устаноў Амерыкі і Заходняй Еўропы фантастыка ўведзена ў навучальны праграмы. Гэта яшчэ раз сведчыць, што навуковая фантастыка — не другарадны жанр, а вельмі сур'ёзная справа, арэна барацьбы ідэй. Толькі тыя, хто жыве выключна сённяшнім днём, не могуць гэтага зразумець.

Праблему навукова-фантастычнага жанру ў беларускай літаратуры трэба ставіць трохі шырэй, бо тут адразу ж паўстае праблема мастацкай умоўнасці. У манаграфіі «Беларуская савецкая проза. Раман і аповесць», якая выйшла ў 1971 г., адзначалася, што «ўмоўная вобразнасць яшчэ слаба выкарыстоўваецца ў сучасным беларускім рамане». Вядома, што «ўмоўная вобразнасць», фантастычны матывы вельмі актыўна выкарыстоўваліся ўсімі вялікімі празаікамі і паэтамі свету. Не кажучы пра антычную літаратуру, успомнім тут імёны Дантэ, Шэкспіра, Вальтэра, Гётэ, Байрана, Пушкіна, Лермантава, Блока, нашых Багушэвіча, Купалу, Коласа, Багдановіча і сучаснага Г. Г. Маркеса. Наша літаратурназнаўства даследавала і даследуе гэты аспект творчасці класікаў, даследуе народную казку, дзе фантазія бруіць крыніцай. Але ўсё гэта — аналітычны падыход, перабіранне скарбаў, іх сартаванне, а не павелічэнне. У дзіцячай літарату-

ры працягвае жыць казка, але няма ў нас, на жаль, казак чарадзейных, фантастычных. У дарослай прозе «ўмоўная вобразнасць» найбольш развіта ў творах Уладзіміра Караткевіча. Паспех яго аповесцей і раманаў тлумачыцца, апрача іншага, яшчэ і тым, што пісьменнік смела ўводзіць умоўнасць, фантастычную рэальнасць, адкрыта парушае межы звычайнага. Моцна (можна сказаць, пабілейску) гучаць у аповесці Барыса Сачанкі «Апошнія і першыя» міфалагемы Маці, Агонь, Ноч, Смерць. Звычайныя паняцці тут не дзейнічалі б, і таму пісьменнік стварае выключную сітуацыю, для якой патрабуецца ўзнёслая вобразная сістэма.

Гэтэ заўважыў аднойчы, што той «хто не здолее ўзняцца вышэй за прыроду, непазбежна застанеца ніжэй за прыроду». Беларуская літаратура дасягнула пэўных вышынь у мастацкім асваенні рэчаіснасці, што дало ёй права стаць у шэраг развітых літаратур свету. І як кожную развітую літаратуру, яе не можа не хваляваць будучыня нашай калыскай Зямлі. Як кожная развітая літаратура, яна, узіраючыся ў заўтрашні дзень, не можа не падумаць: «Што будзе, калі...» Падумаўшы так, літаратары становяцца на шлях мадэліравання ўяўнай рэчаіснасці, уяўных вобразаў, г. зн. на шлях фантастыкі. На жаль, у нас няма сваіх А. Талстога,

А. Азімава, Р. Брэдберы, А. Кларка, К. Абэ, С. Камацу. Іх маюць развітыя руская, амерыканская, японская і польская літаратуры. На жаль, нельга спадзявацца, што бліскучыя пісьменнікі-фантасты, якія б спалучалі ў сваёй асобе арыгінальнасць мысліцеляў, вучоных і белетрыстаў, з'явіцца ў нас, скажам, праз пяць год. Гэта быў бы цуд. Па-першае, не лічачы фальклору, у нас няма трывалых традыцый умоўнай вобразнасці і навукова-фантастычнага жанру. Па-другое, у нас няма адпаведнага асяроддзя, якое б узбагачала пісьменнікаў-фантастаў, бо даўно вядома: нішто так не ўзбагачае, як кантакты. Па-трэцяе, у нас, мусіць, няма крытыкі, глыбока дасведчанай у пытаннях пазітыўных навук.

Қаб у нас былі традыцыі, было асяроддзе і была кампетэнтная крытыка, трэба стварыць адпаведную атмасферу вакол навуковай фантастыкі, трэба помніць, што пісаў Максім Багдановіч: «...ўсе мы разам ляцім да зор». Так, сапраўды, мы з хуткасцю 250 кіламетраў у секунду ляцім да сузор'я Геркулеса. Нам трэба гэта думаць пра заўтрашні дзень, як думаў пра яго М. Багдановіч.

Станіслаў САЛАДОУНІКАУ,
кандыдат філалагічных навук.

берняў», з такой жорсткасцю па ўказцы сваіх новых гаспадароў разам з уніяй знішчаў не толькі культурныя уніяцкія атыбуты (хаця і яны мелі мастацкую каштоўнасць) — іконы, гравюры, разьбу па дрэве, рослісы і г. д., але і кнігі (больш за пяць тысяч экзэмпляраў!), што былі напісаны на старабеларускай мове, «следам за гэтым у 1852—1855 гг. у Вільні пайшлі ў касцёр яшчэ каля 2.000 выданняў».

Акрамя гэтых страт, адзначае даследчык, старабеларуская літаратура шмат пацярпела ад ваенных разбояў, ад злачыннасці розных дзялкоў, так што, праціваючы старонка за старонкай гэты пералік культурных страт народа, пачынаеш ужо здзіўляцца не іх амаль астранамічнай колькасці, а таму, што яшчэ нешта засталося (колькі ж тады было!) і хаця з невялікімі намаганнямі даследчыкаў, але адшукваецца на белым свеце. Прычым, як даволі грунтоўна даводзіць А. Мальдзіс, цікавыя знаходкі яшчэ будучы, калі прыкладзі да справы максімум настойлівасці, цярплівасці і ўмення. Разам з тым «шкадуеш, чытаючы паведамленні даследчыка, што і выяўленае пакуль што марудна апрацоўваецца, недаступна шырокаму чытанню, не выдадзена, так што калі звычайна шырокае цытаванне ў манаграфіях лічыцца залішнім, то ў дадзеным выпадку гэты прыём свядомы, і мы аўтару толькі ўдзячны за такія літаратурныя ілюстрацыі, якія даюць магчымасць больш поўна ўявіць сабе беларускае барока і літаратуру эпохі Асветніцтва. Аўтар, дарэчы, так і падзяляе манаграфію — надвое: першая частка названа «У рэчышчы барока», другая — «На хвалі Асветніцтва» (тут ён у нечым нават супярэчыць сабе самому, таму што спачатку гаворыць пра барока толькі як мастацкі кірунак (сістэму, стыль), а затым матэрыялам і ўласнымі нават выказваннямі прыводзіць чытача да думкі, што і барока як паняцце трэба трактаваць больш шырока. Нездарма ж давялося і даследаванне дзяліць на дзве практычна раўназначныя часткі, падаючы пры гэтым, як ужо адзначалася, факты літаратуры «комплексна», у кантэксце з грамадска-філасофскай і навукова-прыродазнаўчай думкай, з усімі відамі мастацтва. У другім месцы А. Мальдзіс называе барока нават «стылем эпохі», адзначае яго «універсалізм».

І яшчэ аднаго патрабавала ад добра-сумленнага даследчыка сама рэальнасць

літаратурнага жыцця Беларусі эпохі Барока і Асветніцтва, — абавязковасці ўліку ўсяго, «што было створана на яе тэрыторыі». Бо, як адзначае А. Мальдзіс, «уласна беларуская літаратура», якая па ўмовах свайго існавання, пазбаўлена права друкавацца, стала «пераважна плебейскай», сатырычнай, імкнулася парадзіраваць усё афіцыйнае, у тым ліку і прапаведзі царкоўнікаў, уваходзіла ў састаў полілінгвістычнай літаратуры Беларусі і ўдзельнічала ў працэсе ўзаемаўзбагачэння твораў усяго літаратурнага спектра. Такі падыход і даў магчымасць даследчыку стварыць пераканаўчую карціну мастацкіх напрамкаў эпохі, у тым ліку беларускага барока, у існаванні якога, як адзначае аўтар, былі і раней цвёрда перакананы даследчыкі другіх літаратур, што не перашкаджала самім беларускім літаратурназнаўцам доўгі час «абыходзіць нават сам гэты тэрмін».

Уяўляецца таксама вельмі цікавым і каштоўным вывад даследчыка, што барока не толькі існавала ў беларускай літаратуры, але яно, як і ў літаратурах Заходняй Еўропы, з'явілася першым мастацкім напрамкам, які актыўна сінтэзаваў... кніжныя элементы з фальклорнымі. Менавіта яно адкрывала «дарогу прамую, хоць і доўгую і цяжкую» да стварэння літаратуры агульнанацыянальнай. Дзякуючы вялікай працы, якую прарабіў даследчык, чытач мае магчымасць прасачыць гэты наймаверна цяжкі шлях для беларускай літаратуры шлях. Недзе ў пачатку яго алмазнымі гранямі народнай мовы, адшліфаванай таленавітым майстрам, блісне «Прамова Мялешкі», гэта парадыйнае пасланне, аўтара якога можна смела ставіць побач з рускім Авакумам Пятровым, чый голас, «жывы, мужыцкі, паўнакроўны», па вызначэнні Л. М. Талстога, уварваўся ў «змярцвелую славеснасць» рускага сярэднявечча, прыкладна, гадоў праз 30—35 пасля беларускага сабрата. Але ж мова «Мялешкі» прыкметна больш сінтэтычная. У манеры пісьма невядомага беларускага аўтара адчуваецца навік літаратурнай работы, прафесіяналізм свайго роду, калі можна так сказаць пра час, калі, нягледзячы на працэс аўтарызацыі, які тады пачынаўся, заявіць аб сабе як свецкім пісьменніку — азначала накілаць бяду ў хату, бо да такіх людзей царкоўнікі адразу пачыналі ставіцца як да патэнцыяльных ворагаў.

Тым не менш, той, хто так напісаў, абавязкова стварыў і яшчэ нешта. Таму, пачаўшы чытаць кнігу А. Мальдзіса першы раз, прызнаюся, я доўга спадзяваўся, што вольна, можа, на наступнай старонцы, адкрыецца загадка нашчэ аднаго імя і лёсу далёкага нашага продка-пісьменніка. Але, заглябляючыся ў гэты надзвычай багаты матэрыял і думкамі твор, знаходзіш яшчэ нямала прычын не толькі, каб памаркоціцца над цяжкім лёсам беларускай літаратуры і мастацтва ў часы Контррэфармацыі, але і для гонару за чалавека-змагара і творцу — як высока ўзнімаліся насуперак розным перашкодам яго свабодалюбівы дух і мастацкае майстэрства! Дзіўная рэч: з пакалення ў пакаленне, нягледзячы ні на якія страты і пакуты, народ, жывы і нескароны, зноў і зноў вылучае са свайго асяроддзя людзей (па мерках абывацеля — утрапёных, «блазняў»), якія, замест таго, каб выкарыстаць свой літаратурны дар для стварэння ўласнага дабрабыту, рызыкуюць усім, нават жыццём дзеля таго, каб у літаратурным творы, які, можа, мала каму даядзецца і прачытаць, выказаць тое, аб чым марыць, на што спадзяецца народ.

Амаль ці не апошні з такіх людзей, пра каго мы даведваемся з кнігі А. Мальдзіса, гэта мазырскі землямер Іосіф Яленскі, «адзін з найбольш яркіх, — па словах даследчыка — публіцыстаў Беларусі эпохі Асветніцтва». Яленскаму належыць твор «Прысяга караля», тэкст якога быццам бы зацверджаны самім народам. У «Прысязе» гучыць заклік да «верацярпімасці і свабоды веравызнання, роўнасці грамадзян», да знішчэння «папер», якія пацярджалі юрыдычныя правы панюў на зямлю. Царскія жандары знаходзяць пры вобыску ў Яленскага (1794) яшчэ некалькі рукапісаў «крамольнага» зместу, у тым ліку і «Адозву да народа — агульных сабраццяў нашых», дзе аўтар яшчэ больш рашуча заклікае народ аб'яднацца і змагацца супраць «ветрагонаў» і «сытабрухаў» за «вольнасць». Архангельскі ваенны губернатар ахарактарызаваў паперы Яленскага, што яны «схіляюць да абурэння і вольнасці народнай». Супярэчылі «божым і дзяржаўным указанням» таксама спадзяванні вязня Салаўкоў на тое, што ўсе народы калі-небудзь з'ядваюцца «са свабоднай Расіяй, якая ўся будзе будоўлямі мураваная і вельмі заможная», адкрыюцца

школы для ўсіх і будуць складзены і здадзены граматыкі «на розных мовах». Рукапісы Яленскага, адзначае даследчык, «былі надойга пахаваны ў жандарскіх архівах». Трагічны і лёс аўтара, які «апырэджаў свой час», выказваў ідэі, якія хвалявалі і наступныя пакаленні беларускіх рэвалюцыянераў і асветнікаў. Творчасць Яленскага, заўважае даследчык, пераклікаецца «з публіцыстыкай К. Каліноўскага, паззіяй Ф. Багушэвіча». Бітва народа з цемрашальствам працягвалася, нягледзячы ні на якія перашкоды расла народная свядомасць, мацнела і беларуская літаратура. І вось яна ўжо ад школьных інтэрмедый дараства да «Камедыі» К. Марашэўскага, адкуль ужо рукой падаць да «дзіліі» В. Дуніна-Марцінкевіча. А ад бурлеска эпохі Асветніцтва «прамая лінія развіцця вядзе да пазнейшых пазм «Энеіда наываварат» і «Тарас на Парнасе», што ўжо зусім побач стаяць з творами пісьменнікаў, якія ў літаратурназнаўстве паіменаваны як пачынальнікі літаратуры Беларусі новага часу. Ланцуг набывае ўсе свае звонкі.

Вось у агульных рысах той шлях, які прарабляе чытач манаграфіі А. Мальдзіса.

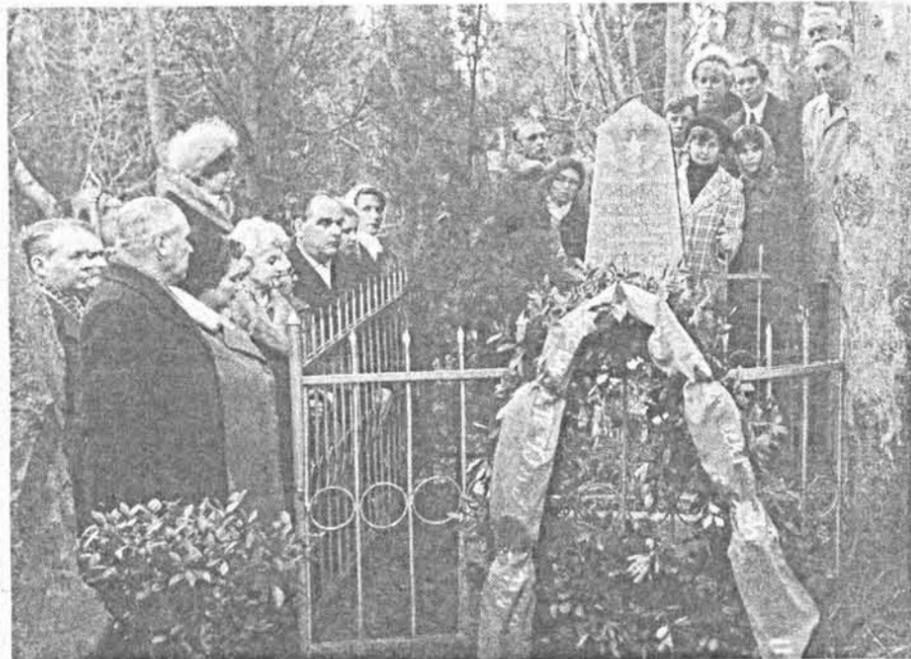
Ці сустракаюцца на гэтым шляху замінкі? Безумоўна, з нейкімі вывадамі аўтара будуць спрачацца, як гэта заўсёды і бывае, калі работа зроблена творца і на высокім навуковым узроўні. На нашу думку, аўтару можна было б абысціся без залішняга азірэння на аўтарытэты польскіх даследчыкаў, бо ў яго хапае і свайго. Відаць, даследчык не мае рацыі, калі гаворыць, што экспансіянісцкая палітыка польскага магнатства ў адносінах да «ўсходніх зямель» накіроўвалася ў адпаведнасці з інтарэсамі каталіцкай царквы». Царква, як бы гэта знешне ні выглядала, усё ж была правадніком палітыкі пануючага класа, у нашым выпадку польскіх феодалаў, у тым ліку і духоўных. Але гэта ўжо прыватныя і дробныя заўвагі аб кнізе, багата насычанай матэрыялам і поўнай вялікіх і малых адкрыццяў, чытаючы якую неаднойчы адчуеш смутак, калі не боль, але ж і гонар за мінулае беларускай літаратуры, якая развіталася на скрыжаванні славянскіх традыцый, шчодра дзелічыся з братнімі народамі сваімі духоўнымі багаццямі і нямала беручы ўзамен.

Эрнст ЯЛУГІН.

У ВЯНОК ПАЭТУ

У СВЕТАМ КРАІ

Урачыста адзначылі ялцінцы 90-годдзе з дня нараджэння М. Багдановіча. У санаторыі «Беларусь» адбыўся мітынг каля помніка паэту, куды прыйшлі і яго землякі, што прыехалі сюды на адпачынак. Затым група пісьменнікаў, якія адпачывалі ў ялцінскім Доме творчасці СП ССРСР, разам з работнікамі санаторыя і супрацоўнікамі Ялцінскага краязнаўчага музея павывалі на могілках. Кветкі на магілу М. Багдановіча ўсклалі ўкраінскія пісьменнікі Д. Герасімчук і М. Раманчанка, ад імя малдаўскіх пісьменнікаў — В. Васілаке.

У той жа дзень у санаторыі «Беларусь» адбыўся літаратурна-мастацкі вечар, прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння М. Багдановіча, які падрыхтавалі Ялцінская арганізацыя добраахвотнага таварыства аматараў літаратуры і адміністрацыя санаторыя. Адрываючы вечар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР паэт М. Аўрамчык падкрэсліў, як многа зрабіў М. Багдановіч для збліжэння культуры беларусаў, украінцаў і рускіх. Ён спыніўся на асноўных вехах у жыцці і творчасці паэта. Жывучы ўдалечыні ад роднай Беларусі, сказаў М. Аўрамчык, ён за дзесяць гадоў творчасці стаў класікам

гімі замежнымі мовамі, ён узбагаціў яе перакладамі шэрагу замежных паэтаў. Творчасць М. Багдановіча цяпер высокая цэняцца не толькі ў нашай краіне, але і за мяжой.

Крымскі паэт, ураджэнец Беларусі Ігнат Бяляеў падзяліўся сваімі ўражаннямі аб тым, як за гады Савецкай улады пераўтварылася зямля, што падарыла нам Багдановіча.

Супрацоўніца Ялцінскага краязнаўчага музея З. Лівіцкая арганізавала ў клубе санаторыя «Беларусь» выстаўку «Максім Багдановіч. Шлях паэта», расказала пра памятныя мясціны ў Ялце, звязаныя са знаходжаннем тут Багдановіча.

Галоўны ўрач санаторыя «Беларусь» М. Трафімчук у сваім выступленні адзначыў, як за апошнія гады прыкметна вырасла здраўніца, дзе штогод адпачываюць сотні працаўнікоў беларускай зямлі. Пра гэта толькі мог марыць паэт, які верыў, што настануць светлыя і радасныя дні ў жыцці яго народа.

Своеасаблівым упрыгожаннем вечара сталі вершы М. Багдановіча ў выкананні

медыцынскіх сясцёр Н. Шкрат, В. Усавай. Дзеці, якія прыехалі сюды адпачываць з Беларусі, прачыталі вершы паэта на роднай мове.

Завяршыў праграму вечара канцэрт калектыву мастацкай самадзейнасці цэнтральнага клуба будаўнікоў горада Ялты пад кіраўніцтвам У. Міхалькевіча. У праграму канцэрта ўвайшлі беларускія народныя і сучасныя песні ў выкананні жаночага вакальнага ансамбля «Тры крыніцы» і аркестра народных інструментаў «Руская казка».

Т. БАРСКАЯ.

г. Ялта.

НАПОЎНЕНЫ ЦЯПЛОМ І СВАТЛОМ

У Харкаве ў пісьменніцкім клубе адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння Максіма Багдановіча. З дакладам выступіла Алена Раманенка. Харкаўскія пісьменнікі, навукоўцы, члены абласной літаратурнай студыі імя Паўла Тычыны, студэнты ўніверсітэта ў сваіх выступленнях гаварылі пра красу і веліч паэзіі Багдановіча, пра глыбокую яго роднае Беларусі і арганічны інтэрнацыяналізм Максіма Багдановіча. З удзячнасцю адзначалася, што беларускі пісьнік любіў і добра ведаў Украіну, яе гісторыю і культуру, пра што сведчаць яго глыбокія артыкулы пра Шаўчэнку, даследаванні па украіністыцы, пераклады твораў украінскіх паэтаў на беларускую мову. Чыталіся вершы Багдановіча ў перакладзе на украінскую мову:

Беларусь, твій народ дочкаецца,
Золотістому, яснаму дню
Выйде навстріч. Он слід розгоряецца!
Скількі в хмарці залітній вогню!

ВЕЧАР У ІНТЭРНАЦЕ

У дзень святкавання юбілею М. Багдановіча аспіранты ордэна Дружбы народаў Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР арганізавалі ў сваім інтэрнаце камерны вечар. Адкрыла і вяла яго аспірантка другога курса Ніна Тарэліна. Старшы навуковы супрацоўнік інстытута, кандыдат філалагічных навук А. Верабей расказаў пра жыццё М. Багдановіча, пра яго хвалюючую і шматстайную творчасць як паэта, крытыка, пера-

кладчыка, публіцыста.

Цёплую атмасферу вечара гарманічна дапоўніла мастацкая праграма, у якой прагучалі вершы М. Багдановіча ў выкананні актэра з кінастудыі «Беларусь-фільм» С. Бабровіка. Выпускніца рэжысёрскага аддзялення інстытута культуры І. Гаранец выступіла са сваёй музычнай кампазіцыяй па творах выдатнага паэта.

Р. СТАНКЕВІЧ.

УРОК МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

Студэнты філфака БДУ імя У. І. Леніна правялі ўрок Максіма Багдановіча на радзіме Я. Купалы ў Вязынскай васьмігадовай школе. Студэнт М. Карпелчанка расказаў школьнікам пра дзіцячыя і юначыя гады паэта, пра яго зборнік «Вянок».

Пра тое, як Беларусь святкавала 90-

годдзе з дня нараджэння паэта, паведаміла студэнтка В. Місюк.

Ад членаў літаб'яднання «Узлёт» выступіла В. Савасюн, якая прачытала свае вершы, прысвечаныя Багдановічу.

С. ЧЫГРЫН.

Максіма Багдановіча. Присутныя з вялікай цікавасцю слухалі вершы паэта не толькі на беларускай мове, але і ў перакладзе старшнік клуба Адама Паўлюкаўца на мову эсперанта.

А. ПАУЛЕНКА.

ВЫСТАЎКІ

У канцы мінулага года ў Мінску ў Палацы мастацтваў працавала пятая міжклубная выстаўка мастацкай фатаграфіі «Фотаграфіка-81». Яна падвяла 10-гадовы вынік выставак гэтага накірунку ў фотамастацтве. Сваімі думкамі пра гэтыя выстаўкі дзеляцца мастак Аляксандр ЗІМЕНКА і старшыня народнага фотаклуба «Мінск» Юрый ВАСІЛЬЕУ.

загаварыў пра якасць паперы, забудзь, што гаворка ішла пра фатаграфію. І тут, закранаючы прыёмы фатаграфіі, я б хацеў толькі параўнаць іх з прыёмамі графікі станковай.

Калі адказваць каротка, фатаграфіка — сума спецыяльных прыёмаў лабараторнай апрацоўкі фотаматэрыялаў.

Фатаграфія дазваляе атрымаць паўтонавы адбітак, а фатаграфіка дае магчымасць падзяліць гэты адбітак на асобныя таны, як гэта робіцца ў эстампе. Псеўдасаларызацыя і контратыпаванне дазваляюць атрымаць

гацейшыя выяўленчыя сродкі.

А. ЗІМЕНКА: — Добры фотаздымак — мастацтва. Гэта ўжо ні ў кога не выклікае прэрачанняў. Але, як кажуць, «жыццё геніяльнейшае, чым мастацтва», а фотаздымак без натуральнага асяродка, фатограф аперыруе толькі кадрамі рэальнага свету. У гэтым яго перавага. І разам з тым ці не ставіць дакументальнасць фотаздымак абмежаванню на шляху фантазіі фотамастакоў? Творчы выўленчы мастацтва раскрывае ўнутраны свет мастака. Свет фотамастака — сучаснасць,

А. ЗІМЕНКА: — Сярод мастакоў, ды і не толькі сярод іх, існуе думка, што фатаграфія дзеляцца на фотажурналістаў, якія публікуюць свае работы ў друку, і фотаматэраў, чые творы далей сямейных альбомаў не ідуць. Ну, а калі фотаматэраў аказваецца ў руках мастака, то ён спачатку асцярожна азіраецца, ці не ўбачыць яго калегі, што замест традыцыйнага алоўна і альбома ў яго люстраная камера. І тым не менш, графік з фотаматэраў — гэта далёка шырэй, чым фатаграфіка. Што ж такое фатаграфіка?

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — У фатографіі існуе такое выкажанне: «Калі глядз

вытанчаны лінейны маляўнік, характэрны для гравіраванага штрыха афорты або лінаграфіі. Прымяненне растраў і метаду ФДП дазваляе атрымаць выявы з рознымі фактурамі. У аснове ізагелі ляжыць прыцып літаграфіі. Выяўленчыя поліхрамія — гэта ізагелія ў колерным вырашэнні. Вось асноўныя лабараторныя прыёмы фатаграфіі. Сюды б мы аднеслі і такія складаныя метады атрымання выявы, як мантаж і калаж. Усе гэтыя прыёмы дастаткова падрабязна апісаны ў літаратуры. Усе яны самі па сабе мёртвыя і бездапаможныя. Толькі ў руках фотамастака гэта — найба-

якая фіксуецца раўнадушным аб'ектывам. Дык, можа, не варта прычыць дакументальнасці, а засяродзіцца на «пастаноўцы вока», на ўдасканаленні бачання фотамастакоў, панінуўшы тэхнічныя фонусы ў лабараторыях?

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — Я не зводзіў бы паняцце фатаграфіі толькі да дакумента, факта. Як у выяўленчым мастацтве існуе накід з натуральнага і гістарычнага шматфігурнага кампазіцыя, так і фатаграфія, кажуць словамі вядомага венгерскага фатографа Ласла Магальі-Надзя, гэта шлях да новага аптычнага формаўтварэння, якое больш не мае справы з палатном, фарбамі і інш., а прама звязана з эфектам асвятлення, гульнёй святла... Гэта прыводзіць да надзвычайнага ўдасканалення аптычных выяўленчых сродкаў. Адбываецца пераход ад «ручнага» жывапісу да «механічнага» жывапісу, і не трэба баяцца, што пры гэтым будучы нівеліраваны творчы вартасці.

А. ЗІМЕНКА: — Мне ўяўляецца, што дагэтуль фатаграфія не разглядалася мастакамі як самастойны від выяўленчага мастацтва.

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — Ну вось, мы і падышлі да праблемы фатограф — мастак. Часта можна пачуць, што вось, маўляў, я не ўмею маляваць, таму ўзяўся за фотаматэраў Гэта няправільна. У гуртнік малявання ніштавата маляваць з натуральнага маляўніцтва на працягу паўгода. Уласна, столькі ж часу трэба, каб асвоіць тэхнічны бок фатаграфіі. Мастак — гэта, у першую чаргу, спосаб мыслення, самавыяўлення. А якімі сродкамі ён дамагаецца ўвасаблення ідэі: з дапамогай алоўна, пэндзля, простага саломкі або светаадчувальных матэрыялаў — гэта ўжо пытанне формы.

А. ЗІМЕНКА: — Ну, а

С. Яворскі, Шчасце.

ЧАСОПІСЫ Ў СТУДЗЕНІ

«П О Л Ы М Я»

Нумар адрываецца «Успаміны» Л. І. Брэжнева. Змешчаны апавяданні Я. Сіпанова, В. Супрунчуна, вершы Я. Янішчыц, С. Занонінава, Р. Тармоля, С. Лобач, А. Лойкі, фрагмент з паэмы У. Скарыніна «Дзе голуб купіўся...», песня А. Русака «Калі ты з наханай».

У раздзеле «Публіцыстыка» — артыкулы П. Броўкі «Часцей знаёміцца з жыццём...» і Я. Бабосава «Духовнае ўзвышэнне чалавек».

А. Казловіч выступае з нарысам «Грузінскі характар», А. Андруховіч — «Сустрачы прыз гадзі».

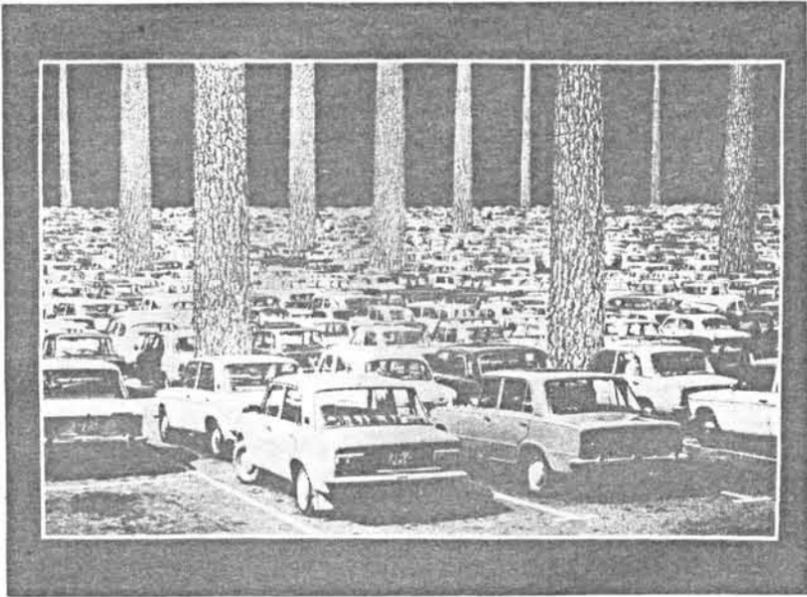
І. Грамовіч расказвае пра Р. Шырму — «Збіральнік народнай песні».

Пад рубрыкай «Я. Купала, Я. Колас. Стагоддзе з дня нараджэння» публікуецца артыкул С. Александровіча «Уладзіслаў Самойла — даследчык паэзіі Янкі Купалы».

Крытыка і літаратуразнаўства прадстаўлены артыкуламі У. Няфёда «Драматыграфічны» і А. Савіцкага «Цёплае дыханне дабрыні».

Новыя кнігі рэцэнзуюць А. Кабаковіч, Р. Літвінаў, В. Жураўлёў.

Есць падборка «Наш календар».

Л. Манаршын. Лес.

як вызначыць ступень прафесійнасці фотамастака? Ідзі ёсць ва ўсіх, а ў многіх ёсць яшчэ і фотаапараты. Напрыклад, у выяўленчым мастацтве існуе комплекс рамесніцкіх навыкаў, якія выходзяць гадамі, без якіх немагчыма выканаць прафесійна нарэзанне скульптуры, графічны ліст. А фотаграфу важна апынуцца ў патрэбны момант у патрэбным месцы і своечасова «шчоўкнуць» і далей застаецца толькі не засваіць плёнку.

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — Сапраўды, тэарэтычна ўсё вельмі проста, амаль як у прыватнасці пра мастакоў — «Жывапісец — гэта той, хто бярэ патрэбную фарбу і кладзе на патрэбнае месца».

Сучасная фотаграфія, а мы вядзем гаворку пра яе, стаіць на стыку выяўленчага мастацтва і фатаграфіі. Фотаграфія — адна з дарог, па якой ідзе фатаграфія. Захоўваючы дакументальнасць выяўлення свету, з дапамогай складаных тэхнічных прыёмаў лабараторнай апрацоўкі матэрыялаў фотамастак дабіваецца гранічнай выразнасці канчатковых адбіткаў.

Натуральна, што без прафесійнага валодання кампазіцыяй, мантажом і г. д., не кажучы ўжо пра хімічныя працэсы апрацоўкі, зрабіць фатаграфію мастацкай немагчыма. Ну, а асноўны крытэрыі прафесіяналізму — выстаўкі, строгі адбор. Напрыклад, на выстаўку «Фотаграфіка-78» былі дасланы 1620 работ 483 аўтараў, а ў экспазіцыю трапілі 150 работ 79 аўтараў.

А. ЗІМЕНКА: — Так, выстаўкам фотаграфіі характэрны стабільна высокі як творчы, так і тэхнічны ўзровень. Але насцярожвае фант з'яўлення работ, якія літаральна імітуюць графічныя тэхнікі, напрыклад, на апошніх выстаўках работа С. Снамарошчанкі з Новасібірска «Дзючына са свечкай» знешне вельмі падобна на афорт у манеры «сухая іголка» і тэхнічна выглядае безданорна, але вольна з творчага пункту гледжання гэта даволі несамая мастацкая, падгледжаная ў мастакоў-графікаў рэч. Складваецца думка, што зрабіць нешта падобнае на лінаграфію або афорт і складае асноўную задачу пэўнай част-

кі фотаграфікаў.

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — Згодзен, што фотаграфія перажывае складаны перыяд вызначэння ўласнай мовы. Тлумачыцца гэта маладосцю фотаграфіі, бо пачынае яна сваю гісторыю недзе ў 40-х гадах, калі была вынайздзена ізагелія.

А. ЗІМЕНКА: — А мантаж англіскага майстра Дж. Хартфілда, альбо нашага А. Родчанкі — яны ж з'явіліся ў 20-х гадах?

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — Гэта, безумоўна, прыёмы фатаграфіі. Мантаж і калаж з'явіліся яшчэ раней, але комплексна, як з'ява, фатаграфія стала афармляцца к 60-м гадам XX стагоддзя.

А. ЗІМЕНКА: — Маецца на ўвазе фатаграфія як накірунак у мастацкай фатаграфіі?

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — Так, менавіта самастойны накірунак, у адрозненне ад фатаграфічнага дызайна, фатаграфіі ў кнігах, рэкламе і г. д. І тут неабходна адзначыць, што ў наш час, час уззаемапрацінення мастацтваў, фатаграфія пакуль арыентавана на класічныя віды выяўленчых мастацтваў. Таму з'яўленне

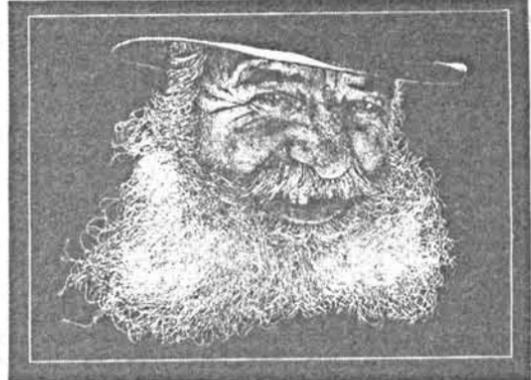
работ, якія імітуюць графічныя тэхнікі, занадмерна. Але гэта першы крок, фатаграфія чкае сваіх лірыкаў і сімфаністаў, фантастаў і рэалістаў. «Сваіх» аўтараў. Гяны ўжо з'яўляюцца. Напрыклад, В. Бутырын з Літвы.

А. ЗІМЕНКА: — Яго работы надоўга затрымліваюць увагу гледача. Вось вядомы «Рэквіем». Мёртвая птушка на пяску. Ну хто з нас не бачыў мёртвых птушак? Але толькі замест неба навіслі зверху цяжкія хвалі. Гэты, у прамым і пераносным сэнсе, перавернуты свет, у які запрашае нас фотамастак, рэальна не існуе, ён створаны праз мантаж з навалачкаў рэальнасці. І гэты пазытычны вобраз хвалюе як сапраўдны твор мастацтва. Я за такую фатаграфію. Але ці часта фатаграфія уздымаецца да такой вышыні вобразнасці?

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — Віталь Бутырын — выдатны фотамастак. І гэта адзначаецца не толькі намі. Яму прысвоена ганаровае званне «Мастак Міжнароднай федэрацыі фотамастацтва» (АФІАП). Ён удастоены больш чым 300 узнагарод і, нягледзячы на маладосць, ужо занесены ў Вялікую Савецкую Энцыклапедыю. Гэта, так сказаць, парадны бок творчасці. А самае галоўнае — гэта самабытнасць яго таленту і гранічная самааддача ў рабоце. Уласна, В. Бутырын — класічны прыклад фотамастака недалёкай будучыні, калі фатаграфія зойме раўнапраўнае становішча сярод выяўленчых мастацтваў. І тут ён не адзінока. На нашых выстаўках ужо заявілі аб сабе і выступілі з пэўным накірункам В. Філонаў, А. Супрун, А. Мальяваны з Украіны; латышы Я. Глейдс і І. Аніалнс; гаркаўчане Ю. Шлагін і С. Яворскі. У жанры партрэта цікава працуе Р. Баран з Кіева; у фотоплакате ёсць цікавыя знаходкі ў Г. Бяліцкага з Віцебска.

А. ЗІМЕНКА: — А як нашы беларускія фотамастакі? Што за 10 гадоў увайшло ў іх творчае жыццё?

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — Перш за ўсё, перыядычнасць міжклубных выставаў (ножныя два гады) дазволіла падтрымліваць дастаткова высокі творчы ўзровень унутрыклубных і персанальных выставаў. Акрамя таго, беларускія фотамастакі пачалі атрымліваць прызы на выстаўках «Фотаграфіка». Напрыклад, на «Фотаграфіцы-81» Валянцін Ждановіч атрымаў дыплом першай ступені і памятную планетку за колер і адначасова прыз Мінскага абласнога савета прафсаюзаў «За лепшую калекцыю фотаздымкаў па тэме «Чалавек і яго прафесія»; Віктар Ганчарэнка і Міхаіл Жылінскі ў свабоднай тэме атрымалі адпаведна дыплумы першай і другой ступені, а Сяргей Паўленка з Гомеля дыплом трэцяй ступені. Як бачыце, поспехі ёсць. Гэта нас радуе. І хоць 10 гадоў для мастацтва — тэрмін невялікі, можна гаварыць, што фатаграфія не толькі сцвердзіла сваё права на жыццё, але і ператварылася ў нашай рэспубліцы ў з'яву культуры. І ў сувязі з гэтым хацеў адзначыць яшчэ адзін бок фатаграфіі. Для фатагра-

А. Назараў. Вяслы дзед.

У. Вітаў. Металург.

П. Цішкоўскі. Лідзёр.

фа гэта багатая школа. Нават налі ў аўтара не з'яўляюцца тэхнічна «моцныя работы», усё роўна ён атрымлівае багацейшую практыку ў рабоце з фотаматэрыяламі. Таму не выключана, што ажыўленне фатаграфічнага жыцця ў рэспубліцы звязана з гэтай выстаўкай. Дарэчы, цяпер з'явілася яшчэ адна выстаўка, таксама перыядычная — «Міні-фота», якая арганізуецца магілёўскім фотаклубам «Вясёлка».

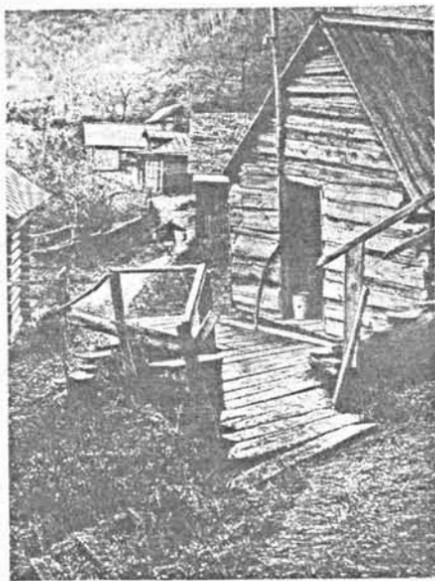
А. ЗІМЕНКА: — У сувязі з гэтым мне хацелася б закрануць такое пытанне: ці ёсць аснова з цягам часу арганізаваць у нас у рэспубліцы Таварыства фотамастацтва або Саюз фотамастакоў па прыкладзе Саюза мастакоў БССР? І яшчэ, у сістэме Мастацкага фонду СССР існуюць салоны-магазіны, дзе наведвальнік можа набыць аўтарскі твор мастацтва: жывапіс, графіку, кераміку і г. д. Ці магчыма адкрыць такую фотасалона ў Мінску?

Ю. ВАСІЛЬЕУ: — На другое пытанне адказаць лягчэй, паколькі пры пэўным намаганні з боку праўлення Саюза мастакоў БССР (і, натуральна, фатаграфіі) такія рабо-

ты маглі б паявіцца ў тым жа салоне-магазіне ўжо ў бліжэйшы час. Думаю, што гэта ўзбагача б нас узасемна.

З арганізацыяй таварыства справа больш сур'ёзная. У нашай краіне ёсць адзіны прыклад работы такога аб'яднання фатаграфіі — Таварыства фотамастацтва Літоўскай ССР. Вольт дзесяцігадовы і, безумоўна, станоўчы.

Неабходнасць такой арганізацыі наспела і ў нас у рэспубліцы. Фатаграфія, як мастацтвам, сур'ёзна не займаецца ніхто, ні Міністэрства культуры, ні прафсаюзы. І адначасова па ведамаснай неабходнасці патроху займаюцца ўсе. Дык ці не лепш было б аб'яднаць намаганні і выкарыстаць вопыт суседняй рэспублікі? Фатаграфія рыхтуюцца да гэтага. На пачатку года павіна адбыцца рэспубліканская рэтрспектыўная выстаўка «Беларусьнае фотамастацтва». Яна аб'яднае намаганні фатаграфіі-прафесіяналаў і аматараў. Хацелася б, каб яна стала адпаведным пунктам да стварэння аб'яднання фатаграфіі і каб за ёй адбыліся арганізацыйныя мерапрыемствы.

Р. Пэнаў. Крынічная вада.

Р. Кукойс. Адзінота.

«МАЛАДОСЦЬ»

Увазе чытачоў прапануюцца «Успаміны» Л. І. Брэжнева. Пазіія прадстаўлена творами А. Дзераха, У. Пацкевіча, Т. Мельчанка, Ф. Баторына, М. Ждановіча, А. Зыкава, Н. Тулупавай, А. Лойкі, В. Тараса. Змешчаны пачатак рамана А. Масарэні «Баргузінскае лета», апавяданні В. Карыча, «Рэпартаж з камертонам» В. Ждановіча, праблемны артыкул «Духовны хлеб ці мэбля... для душы?» А. Уліцэнка.

«Януб Колас у Лунінцы» — тэма публікацыі М. Кулінковіча.

А. Ліс расказвае пра Р. Шырму, якому ў гэтым месяцы споўнілася 60 гадоў.

Я. Хвалей рэцэнзуе кнігу вершаў Г. Пашкова «Гравіюры дарог», Я. Шур разважае пра праблемы фізкультуры і спорту — «Непрыстыжная» фізкультура».

«БЕЛАРУСЬ»

У нумары — шэраг аператыўных матэрыялаў, у якіх расказваецца аб справах праўднікоў Беларусі па ажыццяўленні гістарычных рашэнняў XXVI з'езда КПСС. Друкуюцца вершы В. Зуёнка, урывак з апавесці В. Быкава «Час прыйдзе».

«Год вялікіх юбілеяў» — артыкул Н. Гілевіча, «Маяк над Ясельдай» — нарыс В. Якавенкі, «Зімовыя матывы» — фотарэпартаж В. Жыліна.

С. Белы запісаў успаміны землякоў Я. Коласа, якія змешчаны пад назвай «Сустрачэнні ў Мікалаеўшчыне».

Юбілей Р. Шырмы адзначаецца нататкамі Я. Міско «Служэнне народу і песні». Пад рубрыкай «Запрашаем да размовы» прапануецца артыкул Г. Каржанеўскай «Ці не самі мы вінаваты?».

«Палітычны глобус «Беларусі» — новая рубрыка часопіса.

Пра рэжысёра М. Пташуна расказваецца ў фотанарысе Р. Баравіковай і У. Шубы «Знайсці сябе».

Рэцэнзуюцца новыя кнігі, ёсць падборка «Рэзананс», шэраг іншых матэрыялаў.

«Н Е М А Н»

«Успаміны» Л. І. Брэжнева адкрываюць нумар.

Вершы М. Танка змешчаны ў аўтарызаваным перакладзе Б. Спрычанна. Пазіія прадстаўлена таксама творами Ю. Багданова.

У раздзеле прозы — апавесць У. Глушанова «Анадэмны водпуск» і апавяданні Я. Каршукіна ў перакладзе В. Кошкіна.

Пад рубрыкай «Публіцыстыка і нарысы» выступаюць А. Аурінская — «За ніткай Арыядны» і Р. Богуш, А. Тоўсцік — «Ад Немана да Нармандыі».

Да 100-годдзя з дня нараджэння Я. Купалы прапанаваны артыкул М. Лявіціна «...Адзначаны тут Іван Луцэвіч».

«Караблі і бастыёны» — дакументальная апавесць В. Паўлава і А. Касцючэні.

Г. Егарэнкава разглядае сучасную беларускую апавесць — «Пераможцы і пераможаныя».

У. Калеснік, М. Ермаловіч, Д. Бугаёў рэцэнзуюць новыя кнігі.

З ЧАГО ПАЧЫНАЕЦЦА сустрэча чалавека з мастацтвам? Вядома, з казкі. У свядомасць дзіцяці казка ўваходзіць як часцінка бясконцага Мастацтва і як сродак пазнання Жыцця. Яна змяшчае ў сабе неабходнае каліва элементарнага, але надзвычайных ідэй і пачуццяў — з аднаго боку і міфалагічных момантаў — з другога. У казцы свет (у нейкіх толькі самых агульных яго рысах) прадстаўлены менавіта такім, якім яго ўспрымае дзіця, у казцы чорнае — толькі чорнае, а белое — толькі белое; з'яві ўсе проста, бо проста прычыны, якія іх выклікаюць.

Натуральна, што і на сцэне жанрам, найбольш адпаведным дзіцячай псіхалогіі і найбольш прыдатным для паспяховага вырашэння галоўных мастацка-педагагічных задач у даходлівай і захапляючай форме, з'яўляецца жанр казкі. Таму, хочам мы таго ці не, але калі сёння ўсчынаецца гаворка пра пошукі драматычных тэатраў у галіне рэпертуару для дзяцей, то гаворка гэта фактычна пра казачны рэпертуар для самых маленчкіх глядачоў.

На жаль, нашы «дарослыя» тэатры не даюць нам аніякіх падстаў, каб весці размову пра рэпертуар для падлеткаў ці старшакласнікаў. Ды згадзіся, паважаны чытач, і казкам не так ужо часта «дарослыя» тэатры рэспублікі пясцяць сваіх глядачоў.

Дырэктары, рэжысёры, загадчыкі літаратурных частак, артысты і адміністратары вельмі добра, паводле іх слоў, разумеюць неабходнасць стварэння шматстайнага і сталага рэпертуару для дзяцей. Разумеюць, што могуць і абавязаны шмат зрабіць у справе ідэяна-эстэтычнага выхавання падрастаючага пакалення. Да гэтага разумення іх яшчэ і накіроўваюць паставы Міністэрства культуры, у якіх перад кожным тэатрам ставіцца задача абавязкова іграць ранішнікі, рыхтуючы для гэтага спецыяльны рэпертуар. Разуменне разуменнем, а на практыцы...

А практыкі, аказваецца, небагата. Не трэба ківаць у бок тэатра юнага глядача, маўляў, гэта яго справа. Варта ўсведамляць неабходнасць выхавання свайго глядача, які з маленства прывыкаў бы да эстэтыкі менавіта гэтага тэатра і праз нейкі дзесятак гадоў быў бы не выпадковым госцем у тэатральнай зале, а ў артыстах бачыў бы сваіх добрых і даўніх знаёмых. (Адным словам, сувязі паміж тэатрам і глядачом павінны наладжваць-

ца, калі глядач у раннім узросце, і працягвацца праз усё яго жыццё). Аднак, пра спецыфічную «тэатральную дзесяцігодку», як мы разумеем, гаварыць пакуль не даводзіцца. Таму і тэма гэтага артыкула — казка.

Што ж адбываецца з казкай у нашых «дарослых» тэатрах?

Казачная прэм'ера практычна з'яўляецца адзін раз у некалькі гадоў, спектакль часцей за ўсё іграецца да тае пары, калі ўжо нават самы пераборлівы глядач скажа, што спектакль «сцёрся». Тады ставіцца новая казка. Успомнім лёс такіх спек-

татаваць дасягненні і пралікі «дзіцячага сезона» ў Мінску. Гэта асабліва важна для маладых дзеячаў сцэны, бо так павялося, што «дзіцячы сезон» цалкам, як кажуць, на іх сумленні.

Два маладыя рэжысёры, Аляксандр Шалыгін і Мікалай Пінігін, без аніякай дамоўленасці, не згаворваючыся, у адзін і той жа час, кожны ў сваім тэатры, пачалі працаваць над казкай. Здавалася б, навошта засяроджваць асаблівую ўвагу на тым, што гэтыя спектаклі — тварэнні рук моладзі?

выгляд звернуты непасрэдна да фантазіі дзяцтва.

Перад пачаткам спектакля ў фая тэатра імя Я. Купалы я назіраў, як бялявы хлапчук, папрасіўшы ў сваёй маці самапіс, нешта старанна выводзіў у праграмцы. Аказалася, замест кропак ён падстаўляў літары пад загадкавым абзначэннем дзейных асоб. «Тая, якая дае малако» — гэта карова. Падумаўшы, згадаўшы назву вядомай казкі Р. Кіплінга, хлапчук побач з радком «тая, якая сама па сабе блукае» старанна расставіў літары ў праграмцы —

рытмы з вельмі трапнымі музычнымі характарыстыкамі герояў час ад часу арганічна ўлічваецца пясчотная, кранаючая за душу «Калыханка» Д. Гершвіна, — тэма Маці, тэма Дзяцінства. Злучэнне драматычнага дзеяння з музычнай і пластычнымі характарыстыкамі робіць большасць вобразаў спектакля ярчэйшымі, ёмістымі і нават больш даступнымі і зразумелымі.

На мой погляд, найбольш каштоўнае ў гэтай пастаноўцы — імкненне да гармоніі маральнага і эстэтычнага. І гэта прынцыпова правільнае разуменне прызначэння дзіцячага спектакля — тэатр як від мастацтва абавязаны выхоўваць эстэтычны густ і яго ўплывовая сіла не толькі ў ідэйным накірунку, а і ў тым, што ён можа захапляць прыгажосцю відовішча і тым самым вучыць дзяцтва разумець і адчуваць прыгожае.

Надзвычай складаную задачу паставіў перад сабой і артыстамі рэжысёр М. Пінігін, сцэнічна вырашаючы «Аповесць пра бяздомных сабак» па кнізе К. Сергіенкі як сучасную аповесць-казку. Ніякіх таямнічых пераўвасабленняў, ніякага шуму, грукату, імклівых рытмаў. Уся ўвага на ўнутраны свет, перажыванні персанажаў. Як дасягнуць таго, каб гарэзлівая юная публіка сцішылася і засяродзілася, калі гасне ў зале святло?

Тэатр шукаў такую форму спектакля, якая б дазваляла данесці да юнай аўдыторыі сутнасць казкі, не зацімаючы яе «звышнатуральнымі», «містычнымі» момантамі, якія знішчаюць яе рэалістычны сэнс. Свет казачнага спектакля набліжаны да свету звыклых для дзіцяці рэчаў і паняццяў, умоўна-казачны падзеі канкрэтызуюцца ў добра знаёмыя рэаліі, напрыклад, у цацку. Так шматпавярховыя гарадскія гмахі ў дэкарацыях мастака Я. Волкава нібыта складзены з цацачных кубікаў; такія ж цацачныя тут аўтобусы і грузавікі. Па аналогіі са звычайнымі магазіннымі «маккімі» цацкамі вырашаны вонкавыя абліччы Таксы, Бульдога, Ката, Малпы і іншых вобразаў. Таму ўсе падзеі аповесці-казкі набываюць у спектаклі характар падкрэсленай тэатральнай гульні. Да таго ж, сама ідэя спектакля і ўзаемаадносін казачных сабак паміж сабой і з зусім рэальнымі персанажамі людзей становіцца больш зразумелымі і пераканальнымі для дзяцтва дзякуючы «матэрыялу», добра вядомаму дзецям з іх невылікага чалавечага вопыту. Гэтым «матэрыялам» валодае іх уласная фантазія і ён скарыстаны ў вырашэнні сцэнічнага дзеяння. Казка разыгрываецца ў сур'ез, вобразы яе па-жыццёваму пераканальныя і хаця захоўваюць самабытную «казачную праўду» і прывабнасць — пастацку цэласныя. Глядачы захоплены і перажываюць за «лёс» сабак (будуецца горад, і я, у якім яны знайшлі сабе прытулак, засыпаюць).

Артысты надзяляюць вобразы зусім жыццёвымі рысамі. Вось Горды (В. Бусыгін), які выклікае павагу сваёй незалежнасцю і перакананасцю ўласных думак. Чорны (А. Кармулін) — задзіра, які нікому не аддаць самі сабой узятый «пасадзі кіраўніка» зграі. Галавасты (Э. Гарачы) — вучоны сабака, і вельмі ўжо ганарыцца, што ўмее чытаць. Кульгавы (А. Ткачонок) — папрашайка, якога б'юць і адусюль праганяюць. Кот Ямамота (В. Шушкевіч) — выхвальны і фанабэрысты... І так у кожным з пер-

Ваночкі Казкі

«ДЗІЯЧЫ» СЕЗОН «ДАРОСЛЫХ» МІНСКІХ ТЭАТРАЎ

такля, як «Крышталіная тэфелька» і «Кароль-алень» у Рускім тэатры БССР імя М. Горкага, «Ляпці-самаскокі» і «Снежная каралева» ў купалаўцаў. Замест таго, каб рэпертуар назіпаўся і раўнамерным пракатам захоўваўся, тыя нямногія назвы, прабачце за рэзкае параўнанне, круцяцца як кіно. Але ў кінапракце можна здабыць новую копію фільма і зноў паказаць. У тэатры копію спектакля не зробіш. Ды і патрэба дзяцтва, зрэшты, большая, чым адзін раз у тры гады схадзіць у тэатр імя Я. Купалы ці ў тэатр імя М. Горкага.

Гэта, так сказаць, вонкавая праблема ўважлівых і гаспадарскіх адносін «дарослых» тэатраў да дзіцячага рэпертуару. Яшчэ больш важная праблема ў выбары п'есы для пастаноўкі і ў падыходзе да яе сцэнічнага ўвасаблення, у ідэйных і мастацкіх якасцях спектакля. Думаецца, што спектаклі, пазначаныя сёння на афішах мінскіх тэатраў, даюць падставу пагаварыць аб некаторых тэндэнцыях, якія намячаюцца ў сцэнічным спасціжэнні гэтага важнага жанру — казкі.

У мінулым сезоне калектывы купалаўцаў і горкаўцаў парадавалі дзяцей, а разам з імі іх бацькоў, настаўнікаў, новымі прэм'ерамі казак. З'явіліся першыя водгукі ў прэсе. Крытыкі пацягнуліся да пер'яў, каб паразважыць аб праблемах сучаснага дзіцячага спектакля, за-

Гэта ж стала традыцыяй (і трэба дадаць — нялепшай традыцыяй) што галоўныя і спрактыкаваныя чарговыя рэжысёры ставяць «сур'езную», «галабальную» драматургію, пакідаючы маладзейшым калегам менш значную (і з меншай перспектывай на пажынанне лаўраў) п'есу для дзяцей. Выпадковы звычайна выбар казкі для пастаноўкі, выпадковае прызначэнне пастаноўшчыка і актёраў-выканаўцаў, не занятых у іншых рэпетыцыях і ў выніку — выпадковыя сцэнічныя вырашэнні...

Ды нават пры тым, што А. Шалыгін і М. Пінігін былі «асуджаныя» на казку, усё роўна мы можам радасна канстатаваць: да гэтай справы яны аднесліся вельмі сур'езна, самааддана, унеслі ў спектаклі часцінку сваёй душы, маладой фантазіі. Яны ставілі казкі як свае «галоўныя» спектаклі.

Рэжысёрскі густ да цікавай, добрай літаратуры — першая прыкмета абедзвюх гэтых прэм'ер для дзяцей.

А. Шалыгін вызначыў жанр свайго спектакля як «тэатральная фантазія». Імпразавіцыя, выдумка, гульня — гэта не толькі і не столькі тут спосаб існавання актёраў у прапанаваных казачных абставінах. У першую чаргу, жанр раскрываецца праз спосаб узаемаадносін з глядзельнай залай — сцэнічнае дзеянне, паводзіны герояў, іх пачуцці і нават вонкавы

атрымалася «кошка». «Першы друг» — сабака. Потым разгублена зірнуў на маму: ну, хто гэта «той, які хутчэй за вецер»? Яна ўсміхнулася: «А вось на спектаклі і дадумаеш». Мяне зацікавіў гэты хлапчук. У зале я сеў непаладэку. Трэба бачыць было, як пільна ён углядаўся і ўслухоўваўся ў казку і з якой радасцю пазначыў нарэшце ў праграмцы: «конь».

З такой своеасаблівай «заяўкі на жанр» пачынае рэжысёр А. Шалыгін свой спектакль «Тая, якая сама па сабе блукае» паводле казкі Р. Кіплінга.

Неяк ненадакучліва спектакль прывядзе няўрымслівую аўдыторыю да ўжо не такіх і простых пытанняў. Што такое калектывізм? Як зберагчы сваю індывідуальнасць і заставацца самім сабой у калектыве? А ці можна быць шчаслівым без падтрымкі сябра? І не трэба (ды і спектакль таму пацвярджае), каб дзеці ўсе думкі (а іх шмат у гэтай казцы) абавязкова расклалі па палічках і па гатовых рэцэптах далей сябе паводзілі. Жыццё — рэч складаная. Галоўнае — навучыцца тонка адчуваць, мець уласную годнасць і старацца зразумець сябра, блізкіх і тых людзей, якія вакол цябе. Чалавек здольны на многае, але калі ён навучыцца вольна жыць, то адчуе сапраўдную свабоду, хоць «да яе і не дасягнешся».

Паэтычная казка-фантазія пра першае пазнанне навакольнага свету і яго законаў — маленькім хлапчуком — Сынам (В. Манасю). Усё, што адбываецца на сцэне, — гэта свет яго першых пачуццяў, уяўленняў. Усё тут афарбавана яго марамі стаць хутчэй дарослым, марамі пра дабро і радасць жыцця.

Задума рэжысёра — паглядзець на свет дзяцінства, дзе чалавек атрымлівае першыя ўрокі жыцця, вачамі самога дзіцяці і праз казку, расказаўшую яму калісь бацькамі, застацца ў ёй, яшчэ раз асэнсваць яе — гэта задума рэалізуецца шматлікімі тэатральнымі сродкамі. Цудоўныя касцюмы-маскі казачных персанажаў, нібы са старых здымкаў, у стылі «рэтра» ўбранне бацькоў (мастак К. Шыманоўская). Танальнасць касцюмаў, як і дэкарацый, размытая. Вялікая ўвага надаецца музыцы (кампазітар У. Буднік). У сучасныя

«Тая, якая сама па сабе блукае».

Сцэна са спектакля «Аповесць пра бяздомных сабак».
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

санажаў пазнаеш ясна акрэслены жыццёвы тып.

Спектакль, казачны па жанры, аказваецца па сутнасці глыбока чалавечым і рэалістычным. Яго ідэя — абарона ўсяго жывога на зямлі ад зла, жорсткасці — падаецца без дыдактыкі, праз суперажыванне глядачоў лёсу персанажаў. Расказаная тэатрам не вельмі вясёлая гісторыя пранізана агромністым зарадам аптымізму, які выяўляецца ў шчырай спагаднасці і артыстаў, і глядачоў таму, што адбываецца ў «Аповесці...» Вельмі добры па сцэнічнай атмасферы (можа, нават і крыху сентыментальны), светлы па танальнасці, адрасаваны да непасрэднай душы хлопчыкаў і дзяўчынак, спектакль дапамагае маленькаму чалавеку пазнаваць сябе і навакольны свет.

Спектаклі «Тая, якая сама па сабе блукае» ў купалаўцаў і «Аповесць пра бяздомных сабак» у горкаўцаў мы вызначаем як бяспрэчныя ўдачы маладых рэжысёраў А. Шалыгіна і М. Пінігіна. Гэта пацвярджаюць і цікавыя акцёрскія работы ў спектаклях: рэжысёры змаглі захапіць артыстаў драматургічным матэрыялам і сваімі задумамі. Акцёры, а пераважна гэта моладзь, працуюць з фантазіяй, з вялікім даверам да асацыятыўнага мыслення дзятвы, шчыра выяўляючы свае прафесійныя здольнасці. Імпавізацыйнасць ігры, пачуццёвыя меры, прыўзняццё настрою, умненне рухаў і тонка знаходзіць кантакт з глядзельнай залай характэрны для купалаўцаў В. Манаева, Г. Талкачовай, А. Памазана, З. Зубковай, М. Громавай, Я. Крыжановскага, В. Філатава. Не ўсё пакуль што атрымліваецца ў дэбютантаў А. Лабуса і А. Гарцуева, якія не вельмі дакладна перадаюць пластычны характарыстыкі сваіх герояў, падаюцца крыху скаванымі. Але і яны ад спектакля да спектакля наладжваюцца на рэжысёрскую ноту, пераадоляюць «школьныя правільны» паводзіны на сцэне і паступова далучаюцца да ансамбля. Вельмі кранальныя, псіхалагічна тонкія, у пэўнай меры казачна-ўмоўныя і жыццёва-дакладныя вобразы ствараюць на рускай сцэне В. Бусыгін, А. Кармунін, Т. Хвосцікава, Т. Баўкалава, Э. Гарачы, І. Андрэеў, А. Ткачонак, В. Шушкевіч, В. Быкаў.

Праўда, абедзве пастаноўкі крыху зацягнутыя, многія сцэны надта дэталізуюцца тады, калі ўжо, здавалася б, усё сырана. У такія хвіліны ўвага юных глядачоў рассеяваецца, аслабляецца. Рэжысёрам не хапае яшчэ адчування дынамізму

пастановак. Не скораяворка патрэбна, не. А большая насычанасць кожнай сцэны інфармацыяй. Тады і эмацыянальны апарат дзяцей «працуе» бесперапынна. Адным з важных кампанентаў спектакля-казкі з'яўляецца стройная логіка сцэнічнага апавядання. Яна дасягаецца і кампазіцыйна яснай пабудовай дзеяння, і ўнутрана, псіхалагічна апраўданай матывацыяй кожнага ўчынку персанажаў. На жаль, і ў гэтым абедзве пастаноўкі маюць пралікі, аднесці якія можна толькі на рахунак рэжысёраў. Не заўсёды яны выходзяць пераможцамі ў «барацьбе» з фрагментарнасцю драматургічнага матэрыялу, які абралі для пастаноўкі.

Пазбягаць такіх пралікаў дапамагае вопыт. Рэакцыя глядачоў (а яна вельмі непасрэдная і без усялякага налёту фальшу) павінна падказаць А. Шалыгіну і М. Пінігіну, у якім напрамку дапрацоўваць гэтыя спектаклі і якія прафесійныя ўрокі прыняць на будучае.

А галоўнае ёсць у гэтых работах і сёння: шчырая любоў рэжысёраў і артыстаў да дзяцей, сур'ёзныя адносіны да казкі і арыгінальнае мастакоўскае мысленне.

Як тут не ўспомніць словы С. Маршака, што надзвычай дакладна раскрываюць дыялектыку падыходу да асэнсавання і ацэнкі твораў, адрасаваных дзецям: «Дзіцячая кніга мае патрэбу ў двайной праверцы. Яе павінна ацаніць не толькі дзіця або падлетак, але і патрабавальны, з добрым густам і сыхам дарослы чалавек. Калі кніга падабаецца толькі дарослым — значыць, яна накіраваная не па адрасе. Калі ж яна мае поспех толькі ў дзяцей — гэта далёка яшчэ не гарантуе яе ідэянай і мастацкай вартасці».

Разнародная аўдыторыя, якая з аднолькавай цікавасцю глядзіць спектакль, дысцыплінуе юных глядачоў, арганізуе іх увагу. А бацькі, трапляючы ў тэатр з дзецьмі, лепш адчуваюць педагогічныя задачы, якія стаяць перад імі. Я ўпэўнены, што пасля прагляду гэтых спектакляў, ужо ў хатняй абстаноўцы, працягваецца размова пра ўбачанае.

Сваёй работай А. Шалыгін (ён цяпер узначальвае Гродзенскі абласны драматычны тэатр) і М. Пінігін пацвердзілі, што казка — жанр сур'ёзны. Хочацца, каб не толькі маладыя рэжысёры адказна адносіліся да пастаноўкі дзіцячага спектакля. Было ж калісьці і такое, што і Е. Міровіч, і Л. Мазалеўская ставілі казкі. Я ўжо не кажу пра К. Станіслаўскага...

Вячаслаў РАКІЦКІ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

кальня, камерна-інструментальныя або сімфанічныя — былі для яго яшчэ і школай, лабараторыяй, дзе фарміраваўся індывідуальны творчы пошук кампазітара, шліфавалася меладыйная і гарманічная мова,

жалобай. Выразнасць, эмацыянальнасць, пластычнасць характэрны для гэтага цыкла. Ёсць у Л. Абелівіча і творы для народных інструментаў. Сувязь гэтых твораў з фальклорам апасродкаваная. Кампа-

РАСКАЗАЦЬ ПРА ПЕРАЖЫТАЕ

Заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР Л. АБЕЛІВІЧУ — 70

Што характэрна для творчага аблічча кампазітара Льва Абелівіча? Шчодрасць, эмацыянальнасць, сплаўненая з глыбокім драматызмам, высокі грамадзянскі пафас і гуманізм, багацце культуры, шырыня кругагляду, глыбіня ведаў. Вось ужо больш за сорак гадоў развіваецца яго актыўная творчая і грамадская дзейнасць. Кампазітар з ярка выяўленым філасофскім ладам мыслення, якога вабяць вялікія тэмы сучаснасці, Л. Абелівіч сваёй творчасцю ўносіць адметны ўклад у развіццё беларускай музыкі. Сам кампазітар не любіць падрабязна і грунтоўна каменціраваць уласныя творы, расказаць гісторыю іх узнікнення і г. д. Ён спасылкаецца на тое, што ўсё выказана ў нотах. А гэта — цэлы свет вобразаў і пачуццяў, напоўненых дыханнем нашлага неспакойнага, шматпакутнага XX стагоддзя.

«Чалавечая памяць — інструмент далёка не дасканалы, яна часта і многае схільна забываць, але мастак гэтага права не мае», — гэтыя словы, што належыць Дзмітрыю Шастановічу, лепш за ўсё выяўляюць этычную сутнасць тэмы, якой кампазітар прысвяціў многія творы самых розных жанраў. Вакальнае сачыненне «Балада пра партызана», «Курганы», «Тры сасны», «Салдацкая пілотка», цыкл «Партызанскія балады», сімфанічная паэма «Смерць салдата», цыкл п'ес для фартэпіяна «Фрэскі», Другая і Трэцяя сімфоніі. Кампазітар не асэнсоўвае ў іх канкрэтныя падзеі, а раскрывае думкі і пачуцці чалавека, які перажывае гэтыя падзеі. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, Л. Абелівіч страшна прапаведвае барацьбу са злом, чалавечанавісціцтвам, барацьбу з усім тым, што перашкаджае чалавеку жыць, радавацца, тварыць.

Саме значнае месца ў яго творчасці займаюць сімфоніі. Сімфанічны жанр яго вабіў са студэнцкіх часоў (дарэчы сказаць, Леў Майсеевіч два гады стажыраваўся ў буйнейшага савецкага сімфоніста Мікалая Мясноўскага). Першую сімфонію ён напісаў толькі ў 1962 годзе, калі кампазітару было пяцьдзесят гадоў. Відаць, такі фант сведчыць пра высокую патрабавальнасць Л. Абелівіча да сябе як да мастака. Усе яго творы, якія папярэднічалі Першай сімфоніі — ці то ва-

крысталізаваліся музычна-выяўленчыя сродкі, развівалася яго сімфанічнае мысленне. А сярод гэтых сачыненняў — яркія вакальныя цыклы на словы Р. Бёрнса, М. Багдановіча, Ф. Цютчава, Фартэпіянае трыо, адметнае свежасцю, своеасаблівым лірызмам!

Усе чатыры сімфоніі кампазітара глыбока адрозніваюцца па вобразнасці і па-рознаму раскрываюць багацце і шырыню жыццёвых уражанняў аўтара. Але аб'ядноўваюць іх псіхалагічная ёмістасць, эмацыянальная строгаць, яснасць драматургіі.

...Глыбокі сум, прыгнечанасць, безвыходнасць і ў той жа час прыхаваная ўнутраная дынаміка, якая дае штуршок да наступнага развіцця. Так чуецца тэма ўступу — пралогу да Трэцяй сімфоніі. Гэта сачыненне навіяна ўспамінамі аб грозных падзеях вайны, аб страшным горы, пакутах і незлічоных страхах. Востра-псіхалагічная, напружаная, поўная трагедычнага пафасу музыка сімфоніі ўспрымаецца як споведзь чалавека, які перажывае тое, што было лёсам яго Радзімы, «её стражніцы, залітыя крывёю» (Я. Смелякоў). Па асацыяцыі ўспамінаецца фартэпіянае цыкл «Фрэскі», твор, прыскінуты сапраўды сімфанічным характарам развіцця.

Безумоўна, для аўтара захапляючым і блізкай праца над кожным сачыненнем. І ўсё ж у адказ на пытанне: «Якія свае творы вы лічыце найбольш удалымі?» Л. Абелівіч назваў санаты для фартэпіяна, другі сшытак «Фрэскі» («Мроі») і ваенныя балады. Гора маці, якая аплаквае загінуўшага сына — тэма гэтых балад. «Небо тэма заволонка, горем полніцца земля» — мелодыя з другой балады (словы яе напісаны самім кампазітарам) пранізвае слухачоў болей і бяскоўцай

зітар рэдка звяртаецца да сапраўднай народнай песні. У адрозненне ад многіх кампазітараў яго пакалення, у Л. Абелівіча няма ні вакальных, ні харавых апрацовак народных песень. Не прыхільнік ён шырока цытавання народных напеваў і ў сімфанічных сачыненнях. Творчае пераасэнсаванне фальклорных інтанацый — вось прыём, характэрны для яго: Л. Абелівіч падпарадкоўвае фальклорныя элементы сваёй індывідуальнай стылістыцы, індывідуальным мастацкім задачам.

Прыкметная рыса кампазітарскага таленту Л. Абелівіча — яго імкненне да новага, жывы творчы розум. Цяпер ён працуе над Пятай сімфоніяй, выкарыстоўваючы ў ёй новыя сучасныя формы і прыёмы выразнасці. З'яўляючыся кіраўніком секцыі сімфанічнай музыкі Саюза кампазітараў БССР, Абелівіч шмат сіл і энэргіі аддае рабоце з маладымі аўтарамі. Як і ва ўласнай творчай рабоце, так і ў занятках з моладдзю, кампазітар імніецца, каб пошукі новых сродкаў, новых форм не набылі значэння самацэлы, а толькі сведчылі б пра неўтаймоўнасць кампазітарскай думкі і пра здольнасць аўтара заўсёды зыходзіць з эмацыянальнага ўспрыняцця музыкі.

Яшчэ ў 50-я гады Леў Абелівіч, захоплены вобразамі беларускай паэзіі, стварыў шэраг вакальных і харавых сачыненняў на тэксты Я. Коласа (рамансы «Ноч», «На новай зямлі»), А. Бачылы, М. Танка. На восьмым з'ездзе кампазітараў Беларусі прагучаў вакальны цыкл «Партызанскія балады» (вершы А. Астрэйкі, М. Танка, У. Дубоўкі). Зноў кампазітар звярнуўся да тэмы людскога гора і пакут, тэмы мужнасці і гераізму.

Сярод нядаўніх яго твораў вылучаецца тансама Канцэрт для фартэпіяна з аркестрам. Жвавая, зіхатлівая музыка гэтага сачынення як бы наглядна пацвярджае думку пра высокую эстэтычны патэнцыял кампазітара, які поўны маладой творчай энэргіі. Нас, яго слухачоў, чакаюць у бліжэйшай будучыні сустрэчы з новымі творами, задумы якіх хвалююць гэтага патрабавальнага мастака і натхнёнага музыканта.

І. ГУРАРЫЯ.

ФАРБЫ ПРАМЯНІСТЫЯ

Заслужанаму артысту БССР
В. ЛЕБЕДЗЕВУ — 50

Мабыць, яму лягчэй было б адказаць на пытанне, якія ролі ён не выконваў. У яго рэпертуарным спісе ёсць персанажы буфанадных, драматычных, камедыяных, лірычных, псіхалагічна-заглыбленых і па-сатырычнаму карыкатурных... З дзівоснай засяроджанасцю, высокароднай душой прафесара Паляжаева («Неспайная старасць» Л. Рахманова) і такую «гнуткую» ў маральным сэнсе натуру, як прафесар Бармуці («Экзамен на восень» І. Шамлякіна); зіхаццё нечаканыя грані яго гратэсчных фігур — Шкаляра («Несцерка» В. Вольскага) і Мальволія («Два аццата ноч» В. Шэкспіра); адмысловае майстэрства акцёра, здольнага даць адметныя малюўныя пластычныя паводзіны героя, праспяваць гарэзлівыя куплеты, здзівіць выразнай мімікай, спрыялі каларытнай абмалёўцы вобразаў з вядомых твораў сусветнай літаратуры ад Пушкіна да Дзюма, ад Лынькова і... Сапраўды, пералічыць іпастасі, зноўна аматарам Рэспубліканскага тэатра юнага глядача як плён творчай працы гэтага нлур'існага акцёра, немагчыма! Ён аднолькава ўпэўнена адчувае сабе ў казачнай стыліі і ў лірычнай драме, у высокай трагедыі і ў сцэнічным пераклазе про-

У ролі Шкаляра («Несцерка» В. Вольскага).

зы. Ролі, ролі... І штодзённае імкненне захаваць у кожнай з іх жывыя проміні непасрэднага сцэнічнага жыцця — з першага дня адкрыцця залона тэатра, дзе ён служыць.

З нагоды яго 50-годдзя тысячы глядачоў прызнаюцца ў гэтым Віктару Лебедзеву, віншуючы яго з днём нараджэння!

С. ГАЙДУК.
Фота Ул. КРУКА.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

Апошнія гады можна смела лічыць часам павышанай творчай актыўнасці беларускіх мастакоў. Ніколі раней не арганізавалася столькі мастацкіх выставак, ніколі раней яны не былі ў такой ступені маштабнымі і прадстаўнічымі.

Калі сучасны глядач ідзе на выстаўку, ён, маючы разнастай-

апошняе месца. Прычына? Традыцыйна вялікая цікавасць да літаратуры, да такіх масавых відаў мастацтва, як тэатр, кіно, тэлебачанне. У самой выяўленчай творчасці глядач часцей за ўсё аддае перавагу мастацтву не сучаснаму, а класічнаму. Напэўна, прычынай гэтага з'яўляецца і параўнанне, якое робіць глядач і якое аказваецца не заўсёды на карысць мастацтву сучаснаму, і складанасць успрымання сучаснага выяўленчага мастацтва, і не-

ло ўбачыць, у якой ступені патрабавальнымі перш за ўсё да саміх сябе былі мастакі, праводзячы індывідуальны адбор, з'яўляючыся не толькі ўдзельнікамі выстаўкі, але і членамі своеасаблівага асабістага выстаўка.

Невялікія палотны Б. Казакова «Лазневы дзень» і «Каля жытняга поля» адлюстроўваюць лірычны, адухоўлены свет простага жыцця. Звычайная падзея — мыццё ў лазні — успрымаецца як спрадвечная.

рэльефныя вобразы, якія ўспрымаюцца поліфанічна.

Строгі адбор жывапісных сродкаў, гучнасць каларыту, асацыятыўнасць, эмацыянальнасць вобраза вызначаюць партрэт Б. Лейфера «Летняя фантазія». Запамінальны «Наюр-морт з бюстэртнікама» гэтага мастака — перш за ўсё высокім майстэрствам выканання, насычанасцю эмацыянальнага зместу.

Гаворачы пра негатыўныя бакі экспазіцыі, варта заўважыць, што выстаўка гэта шмат у чым тыповая, тыповая прысутнасцю на ёй карцін, створаных на нізкім мастацкім узроўні. Некаторыя з іх нагадваюць «сырыя» эцюды. Ствараецца ўражанне, што некаторыя мастакі «забылі», што эцюд яшчэ не карціна. Так глядзяцца палотны А. Шапаўлава, А. Шкляра, А. Каржанеўскага, У. Міхайлоўскага. У іншых карцінах у вочы кідаецца штучнасць кампазіцыйных прыёмаў, халодны рацыяналізм мыслення, другаснасць бачання. Некаторых падводзіць проста недахоп мастацкага густу. Бяда ў тым, што менавіта на такіх работах глядач іншым разам выводзіць заключэнне пра ўзровень мастацтва, бо ў колькасці адносін такіх палотнаў бывае, і не толькі на цяперашняй выстаўцы, больш чым дастаткова.

Асаблівай размовы патрабуюць творы спрэчныя. Да такіх можна аднесці, напрыклад, карціны М. Селешчука «Пачуццё адзіноцты» і «Хроніка аднаго вечара». Пры ўсёй таленавітасці аўтара ўсё ж варта заўважыць, што выкарыстанне жывапіснай структуры сюрэалізму залішне пераважае ў вобразным ладзе і становіцца самамэтаю ў «Хроніцы аднаго вечара». Калажны прынцып аб'яднання фрагментаў адлюстравання, «зашыфроўка» вобразаў не заўсёды адэкватны той задуме, якую імкнецца ўвасобіць мастак.

У карціне Э. Белуграва «Красавіцкае інтэрв'ю» — іншы метад пошукаў, які выяўляецца ў рэпартажнасці стылю. Дынамічная кампазіцыя, экспрэсіўны жывапісны мазок падкрэсліваюць у карціне імклівасць сучаснага рытму жыцця, «хаду часу». Аднак не заўсёды адчуваецца асэнсаванне, філасофскі погляд аўтара на свет, яго асабістае светаадчуванне.

Больш роўнае ўражанне робіць экспазіцыя графікі. Як і на пераважнай большасці вы-

ставак апошніх гадоў, беларускія графікі вылучаюцца дастаткова высокім узроўнем майстэрства, імкненнем да шырокага асэнсавання рэчаіснасці, выразнасці мастацкай мовы. Пры разнастайнасці графічных тэхнік адчуваецца прыхільнасць да найбольш складаных з іх, якія тояць у сабе большыя мастацкія магчымасці, — афорта, змешанай тэхнікі. Аднак сёлетняя восенская выстаўка вызначаецца і другой асаблівасцю — імкненнем многіх графікаў папрацаваць у старой і надзвычай карыснай тэхніцы алоўкавага малюнка. Гэта і аркушы Л. Марчанкі «У Краснаводскім порце», якія маюць цалкам закончаны характар, і лірычны пейзаж Г. Наміроўскага «На Палессі», і эмацыянальны малюнак М. Карпука «Перад навалнайцай». Багацце танальных адносін пры скупым выкарыстанні колеру дэманструе А. Паслядовіч у наюрморце з жоўтым чайнікам.

З мастакоў, якія працуюць у галіне кніжнай графікі, цікава прадстаўлены У. Савіч, які выканаў серыю мініяцюрных лістоў да кнігі Н. Мацяш «Казка пра суседзяў, змея і мядзведзя», дасціпных, прасякнутых невычарпальным народным гумарам. Зноў вяртаецца да тэмы Фаўста А. Кашкурэвіч. Наўрад ці можна назваць яго літаграфіі ілюстрацыямі да вядомага твора Гётэ. Хутчэй за ўсё гэта роздум аўтара пра вайну і мір, жыццё і смерць. Незалежнасць ад літаратурнага тэксту дае магчымасць у дадзеным выпадку стварыць работы цалкам станковага плана са складанай філасофскай структурай.

Вельмі сціпла была прадстаўлена на выстаўцы скульптура. Паэтычна выглядала «Зачараваная» Л. Давідзенкі. Псіхалагічная напоўненасць вызначала невялікую скульптуру М. Мурашова «Бабуля Алёна».

Восенскую выстаўку можна назваць адной з чарговых выставак 1981 года. На ёй былі ўдалыя работы і не вельмі ўдалыя творы, рэчы спрэчныя па сваім характары. На ёй сфакусіраваны самыя розныя праблемы сучаснага беларускага выяўленчага мастацтва. Працэс вырашэння многіх праблем, натуральна, працяглы. У творчым пошуку лепшых майстроў пэндзля, рацца нашай рэспублікі бачыцца абяцанне паступальнага руху беларускага мастацтва да новых вышынь.

А. ОЙСТРАХ.

Тасця чарговай ВОСЕНЬСКАЙ...

ную інфармацыю пра майстроў мінулага, чакае ў глыбіні душы сустрэчы з мастацтвам сур'ёзным, мастацтвам, якое хвалюе і запамінаецца.

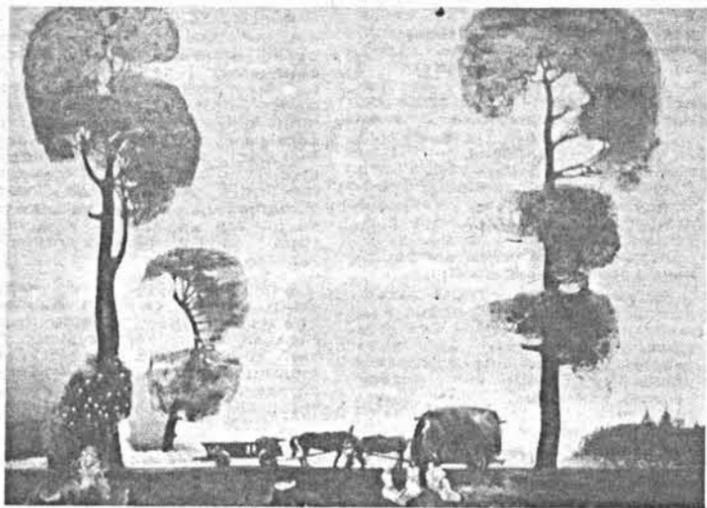
Падставай для гэтых натак паслужыла рэспубліканская выстаўка «Восень-81», якая не так даўно экспанавалася ў залах мінскага Палаца мастацтваў. Гледачоў у залах было няшмат. Да гэтага прычыналіся. Сацыялагі адзначаюць: сярод відаў мастацтваў, якія карыстаюцца найбольшай папулярнасцю, мастацтва выяўленчае займае

прыманне, іншым разам, мовы, напрыклад, сучаснага жывапісу, інерцыя мыслення і г. д.

Восенская выстаўка, на якую мы з вамі трапілі, усё ж такі з'ява не зусім звычайная. Тлумачыцца гэта яе своеасаблівымі ўмовамі, правіламі. Кожны член Саюза мастакоў мае магчымасць прадставіць у экспазіцыі дзве работы па сваім жаданні. Відавочна, што свабодны выбар дазваляў кожнаму мастаку паказаць работы, найбольш смелыя ў эксперыментальным, творчым плане. З другога боку, цікава бы-

здавалася б, узяўшыся за такую тэму, лёгка збіцца на вульгарнасць і празаізм. Аднак палатну Казакова ўласціва ўнутраная духоўнасць, высокае жывапіснае майстэрства, «зробленасць» работы, літаральна кожнага міліметра жывапіснай плошчы.

Карціна «Каля жытняга поля» выяўляе здольнасць мастака ўцягваць нас у сузіранне вобразаў прыроды, працягвае разгляданне жывапіснага асяроддзя, гэта заўсёды вабіла гледача ў творах класікі. Унутраная духоўнасць адчуваецца і ў пейзажы В. Сумарава «Элегія» — псіхалагічным апавяданні пра беларускую прыроду; у пейзажы С. Каткова «Ноч», нечым падобным да палатна Сумарава, але зробленым у больш мяккім, лірычным ключы, Гэтыя, як і некаторыя іншыя, работы выстаўкі патрабуюць актывізацыі глядацкага ўспрыняцця, яны вучаць людзей думаць. Як роздум мастака аб жыцці ўспрымаюцца палотны А. Пашкевіча «Цішыня», Л. Шчамялёва «Дрэвы майго юнацтва», «Радзіма Арфея» Г. Вашчанкі, «Вязынка» В. Цвіркі. Варта адзначыць імкненне да складанасці вобразаў, якое прысутнічае ў многіх творах экспазіцыі. Яскравы прыклад гэтага — карціна З. Літвінавай «Сямейны партрэт», дзе аўтар стварае востраінтэлектуальнае асяроддзе,

Л. Шчамялёў. Дрэвы майго юнацтва.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

ВЕТЭРАН ГОРАДАБУДАЎНІЦТВА

У апошнія дні снежня споўнілася 75 гадоў вядучаму горадабудаўніку рэспублікі Васілю Іванавічу Кандратовічу.

Выхадзец з беднай сялянскай сям'і, ён першыя гады самастойнай працы аддае ўмацаванню Савецкай улады ў Беларусі, працуючы сакратаром сельскага Савета ў роднай вёсцы Клінскі, што ў Калінкавіцкім раёне Гомельскай вобласці.

У 1930 годзе Мазырскі райком камсамолу накіроўвае яго на рабфак пры Беларуска-дзяржаўным універсітэце, а ў 1934-ым Кандратовіч заканчвае інстытут народнай гаспадаркі імя В. У. Куйбышава ў Мінску.

Атрымаўшы адукацыю эканаміста, ён усю сваю далейшую творчую дзей-

насць прысвячае развіццю савецкага горадабудаўніцтва.

Да Вялікай Айчыннай вайны, знаходзячыся на пасадзе загадчыка аддзела па планіроўцы гарадоў «Белдзяржпраекта», ён прымае ўдзел — як адзін з аўтараў праекта — у распрацоўцы генеральных планаў Мінска, Магілёва, Бабруйска, Полацка, Оршы і іншых гарадоў Беларусі.

У гады вайны працуе на авіяцыйным заводзе ў Куйбышаве, а потым у апарце Савета Міністраў Беларускай ССР.

Яго здольнасці талентаў арганізатара-горадабудаўніка асабліва выявіліся ў буйнейшай праектнай арганізацыі Беларусі — «Белдзяржпраекце», які ён узначальваў амаль два дзесяцігоддзі

дазволіла В. Кандратовічу стварыць маналітны высокакваліфікаваны калектыў, здольны выканаць самыя важныя заданні партыі і ўрада ў галіне горадабудаўніцтва. «Белдзяржпраект» стаў школай выхавання архітэктараў і інжынерных надраў, якія паспяхова вырашылі задачу адраджэння разбураных вайной гарадоў Беларусі.

Вялікі ўклад у развіццё горадабудаўніцтва Беларусі В. Кандратовіч унёс пры распрацоўцы першага пасляваеннага плана горада Мінска, які пры яго непасрэдным удзеле быў выкананы ў сціслы тэрмін і на высокім архітэктурным узроўні. Ідэі гэтага генплана паспяхова развіваюцца і зараз, яны ў значнай ступені сталі этало-

нам для развіцця і аднаўлення многіх гарадоў Беларусі.

У гэты перыяд, выкарыстоўваючы перадавы айчынны і замежны вопыт горадабудаўніцтва, беларускія дойліды ствараюць ансамбль Ленінскага праспекта з яго велічнымі плошчамі. Да будаўніцтва Ленінскага праспекта В. Кандратовічам былі прыцягнуты вядомыя архітэктары Масквы і Мінска. Забудова ішла планамерна па адзіным праекце з неабходнай паслядоўнасцю: спачатку пракладаліся інжынерныя сеткі, потым дарогі і ў завяршэнне — будынкі, выкананыя ў адзіным архітэктурным ансамблі. Значнасць збудаванняў Ленінскага праспекта падкрэслівалася добраўпарадкаваннем і азеляненнем.

Па новым генеральным плане былі пабудаваны таксама буйнейшыя прамысловыя раёны беларускай сталіцы — аўтазавода, трактарнага, матарнага і падшпільнікавага заводу, а таксама іх жылыя раёны. Пад яго кіраўніцтвам распрацоўваўся праект будаўніцтва

Заслаўскага вадасховішча, абваднення ракі Свіслач, праекты інжынернага абсталявання горада.

Сетка вуліц, магістралей і плошчаў, закладзеная ў той перыяд, стварыла горадабудаўнічы касцяк для далейшага развіцця горада.

Высокія патрабаванні, прынятыя, захаванне горадабудаўнічай дысцыпліны, якасці, якія выявіў тады В. Кандратовіч, дазволілі вырашаць праекты горадоў, перспектыўна, зручна, на высокім ідэйна-мастацкім узроўні будаваць гарады Беларусі.

Зараз Васіль Іванавіч паспяхова працуе старшым навуковым супрацоўнікам навукова-даследчага інстытута горадабудаўніцтва, перадае свой багаты прафесійны і жыццёвы вопыт маладым спецыялістам, непасрэдна ўдзельнічае ў выкананні найбольш важных саюзных і рэспубліканскіх тэм, прысвечаных абгульненню вопыту горадабудаўніцтва рэспублікі і пераўтварэнню гарадскога асяроддзя, прагнозу развіцця і раз-

мяшчэння праектных арганізацый рэспублікі, распрацоўцы Правілаў будовы гарадоў, вёсак і месцаў адпачынку Беларусі.

Плённю творчую дзейнасць В. І. Кандратовіч заўсёды спалучаў з грамадскай работай. Ён неаднойчы выбіраўся членам Мінскага гаркома КПБ, дэпутатам Мінскага гарадскога савета.

Асаблівую актыўнасць В. Кандратовіч праяўляў у рабоце Саюза архітэктараў. Ён, як старэйшы член Саюза архітэктараў (з 1934 года), быў удзельнікам шэрагу ўзледаў Саюза архітэктараў СССР і БССР і ўваходзіў у склад іх праўленняў.

За заслугі перад Радзімай В. Кандратовіч узнагароджаны двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, трыма медалямі «За доблесную працу».

Сёння, у сувязі з юбілеем, хацелася б пажадаць В. Кандратовічу доўгіх гадоў жыцця і плённай працы на карысць беларускага дойлідства.

Г. ПАРСАДАНАУ, заслужаны архітэктар БССР.

СЕНЬЁР ПАМІДОР І ЯЕ ВЯЛІКАСЦЬ МОРКАЎКА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 4).

Сёння мы маем 183 такія сховішчы на 277 тысяч тон. Гэта не дзе 60 працэнтаў нашай патрэбы. Трэба яшчэ ўлічыць, што ў палавіне з іх тэмпературны рэжым не рэгулюецца. У гэтай пяцігодцы плануецца будаўніцтва некалькіх буйных сучасных сховішчаў.

— Мне расказвалі ў Міністэрстве гандлю рэспублікі, што кожнай вясной гарады нашы прадаюць калгасам і саўгасам дзесяткі тысяч тон бульбы. Ніякага парадоксу тут няма. Гэта бульба, якая страціла таварны выгляд і прыгодная толькі на корм жывёле. Вы гаварылі, Мікалай Сцяфанавіч, пра будаўніцтва новых сховішчаў. А ці не лепей частку з іх размясціць у саміх гаспадарках? Каб там маглі спакойна распараджацца сваёй прадукцыяй — гэтую, якасную — у горад, на продаж, астатнюю — на корм жывёле ці на перапрацоўку.

— Вы маеце рацыю, такія сховішчы ў буйных гаспадарках мы мяркуюем пабудавать. Палярэдняя сарціроўка на месцы выключыць перавозку ў горад смецця, зямлі, нестандартнай прадукцыі. Трэба нам будаваць у кожнай гаспадарцы і здатчныя пункты, каб пазбавіцца цяперашняй практыкі, калі машыны з горада калясяць па брыгадах, каб загрузіцца.

— Кожнаму з нас даводзілася бачыць, як гэтыя машыны з бульбай, гурнамі, яблыкамі, капустай разгружаюцца каля магазінаў гародніны. Р-раз, і ўсё на зямлі...

— Я такога не бачыў. Так абыходзіцца з даборам не ў інтарэсах ні гаспадаркі, якая прывезла тавар, ні магазіна, які яго прыняў. Не буду аспрэчваць толькі тое, што многія віды гародніны транспартуюцца, як кажуць, навалам. Няма тары. Мяркуюем арганізаваць выраб пластымасавых скрыш.

Калі ж гаварыць пра тэхналагічны ланцужок: поле — магазін, дык сёлета па такім прыняцце працавала 60 працэнтаў магазінаў гародніны.

— Зразумела, чым менш на шляху гародніны перавалачных пунктаў, тым здаравей для яе. Шкада толькі, што пры ланцужку «поле—магазін» мы не ведаем гаспадароў гэтага поля. Чамусьці зніклі і фірменныя магазіны калгасаў і саўгасаў. Іх некалі было няма на нашых рынках. Цяпер на самым вялікім рынку рэспублікі — Камароўскім у Мінску — гандлюе толькі павільён аграпрамысловага аб'яднання «Волма», гандлюе, дарэчы, не надта удаля — прыватнік яго «Забівае». У Мінскай вобласці, дзе больш як 50 рынкаў, наогул няма ніводнага фірменнага магазіна.

— Я, здаецца, яшчэ не гаварыў вам, што ў нашай сістэме сканцэнтраваны ўвесь гандаль гароднінай, бульбай і садавінай, прадуктамі іх перапрацоўкі. Гандаль вядуць 336 магазінаў ва ўсіх гарадах рэспублікі. Цяпер адкажу на вашы заўвагі.

Трэба будзе сапраўды падумаць над тым, каб прадукцыя нашых лепшых гаспадарак не была ананімнай, каб пакупнік ведаў, што ў гэтым магазіне

прадасца, напрыклад, прадукцыя Жданоўскага камбіната, у тым — саўгаса «Рассвет» і г. д. Не лішне павесіць тут рэкламу з прозвішчамі дырэктара, брыгадзіраў, лепшых працаўніц.

Што тычыцца заўвагі адносна продажу магазінамі гародніны і садавіны на рынках, дык тут вы памыляецеся. У мінулым годзе на рынках рэспублікі праводзіліся кірмашы па продажы гародніны і садавіны, была пашырана сетка дзяржаўнага рознічнага гандлю, што станоўча паўплывала на базарныя цэны. Пакупнікі ішлі да нас, а не да прыватнікаў.

— Вы, Мікалай Сцяфанавіч, міністр, вам відней. Хачу толькі дадаць, што мінулы восенню мне давялося спецыяльна вывучаць работу рынкаў рэспублікі. Там, дзе мне давялося пабываць, усё ж такі дыталілі цану прыватнікі. І калі, напрыклад, у Баранавічах яблыкі на базары былі танныя, дык не таму, што дзяржаўны гандаль збіў цану (у магазіне яблыкі былі ўдвая даражэйшыя), а таму, што быў вялікі прывоз.

Слоў няма — летась у дзяржаўных магазінах гародніны было, як ніколі. Ды і цяпер, зімой, выбар досыць багаты... І разам з тым, пагадзіцеся, Мікалай Сцяфанавіч, летам і восенню ля базарных прылаўкаў з гароднінай заўсёды натоўп, хачі цэны ўдвая-ўтрыя вышэй за дзяржаўныя. Вабціць пакупніка якасць і багаты выбар. Я пісаў пра гэта ўжо, рызунку паўтарыцца. Я ніколі не бачыў, каб у магазіне прадавалі адначасова некалькі розных гатункаў яблыкаў, памідораў, гурноў, бульбы. А якасць? У магазіне той радыс ляжыць і дзень, і два, і пяць, пакуль не спішыць. А ў прыватніка? Які прыватнік дазволіць сабе прывесці на продаж, напрыклад, гнілыя яблыкі? Дарэчы, Мікалай Сцяфанавіч, кажуць, што леташні ураджай яблыкаў, быў самы вялікі за ўсе пасляваенныя гады. Я ведаю налгасы, дзе садавіну тонамі скармлівалі жывёле. Цяпер у магазінах яблыка не знойдзеш. Вываюць лімоны, грэйпфруты, мандарыны, а яблыкаў няма...

— Вы закранулі вельмі вострае пытанне. Сапраўды, летась яблыкі ўраджлі. Але я казаў ўжо, што ў нас дэфіцыт сховішчаў. Таму мы не маглі прыняць на захаванне столькі садавіны, колькі б нам хацелася. Гэта па-першае. Па-другое, як паказала практыка, яблыкі леташняга ўраджая «не ляжаць». Мы правяралі, — здаецца, не чарвівы яблык, а праз тыдзень, глядзіш, пакрыўся плямамі, пачынае гніць. І гэта ў сховішчы са спецыяльным тэмпературным рэжымам. Асабліва дрэнна сябе паводзіла «антонаўка». А гэта ж самы распаўсюджаны ў рэспубліцы яблык.

— А як яна павінна была сябе паводзіць, калі яе не здымаюць рукамі, а страсалі на зямлю?

— Яблык, які здымаў па ўсіх правілах, таксама гніў. Значную колькасць яблыкаў мы здолелі перапрацаваць. У кожным харчовым магазіне вы знойдзеце сёння і яблычнае павідла, і марынаваныя яблыкі, і яблычныя кампаты, яблычны сок, яблычныя порэ.

— Перапрацоўчая прамысловасць, відаць, адна з вельмі самых складаных галін?

— Уся прамысловасць, якая дасталася нам у спадчыну, патрабуе тэрміновага тэхнічнага пераўзбраення. Мы адчуваем востры недахоп спецыяльнага абсталявання, неабходнага для вырабу якасных кансерваў, сокаў, варэння і г. д. У нас, напрыклад, няма ніводнага нізка-

тэмпературнага халадзільніка для хуткаснага замарожвання ягад і садавіны. Замарожаныя клубнікі, сліва, вішня, памідоры, якія бываюць у продажы, завоззяць з іншых рэспублік. Праблема для нас і шклотара, няма дзе рабіць маляўнічую этыкетку.

І ўсё ж такі і на старым абсталяванні мы робім нямала. Напрыклад, план вытворчасці кансерваных і марынаваных гуркоў перавыкананы ўдвая, таматаў — у 2,6 раз, кансерваў з кабачкоў на 110 працэнтаў, пладова-ягадных сокаў — на 120 працэнтаў. Попытам карыстаюцца салёныя гуркі і памідоры, кіслая капуста.

— Не заўсёды, Мікалай Сцяфанавіч, кажу гэта з уласнага вопыту. Бывае, тую капусту ці гуркі ў рот нельга ўзяць. Капуста перакісшая, гуркі мяккія, перасоленыя. Далёбог, гэта ўжо стала хронічнай хваробай. Я некалі цікавіўся ў спецыялістаў яе прычынай. Тлумачэнні былі розныя: на засолку бяруць непрыгодную для гэтага гародніну, няма кваліфікаваных спецыялістаў па засолцы.

— Есць у нас і якасная гародніна, і спецыялісты вопытныя. Падводзіць абсталяванне. Менавіта халадзільнае. Без яго капуста перакісае.

Міністр запрашае мяне ў сядзібу кабінетаў пакой, дзе ў шафах стаяць рознакаліберныя, з маляўнічымі этыкеткамі слоічкі і бутэлькі з сокамі, варэннем, марынадамі, разнастайныя кансервы з гародніны ў шклянках і металічных упакоўцы.

— Гэта наша прадукцыя, — з непрытоеным гонарам гаворыць Мікалай Сцяфанавіч.

Я заўважаю яму, што далёка не ўсё з таго, што тут стаяць, убачыў на паліцах магазінаў. Міністр пагаджаецца з гэтым, але ўпэўнена дадае:

— Сёння — няма, але ў самым бліжэйшым будучым будзе. У заканчэнне нашай гутаркі мне б хацелася коратка закрануць яшчэ адну тэму, вызначыўшы яе змест двума словамі: сад рэспублікі. Праўда, мы яе ўжо закранулі трошкі, але толькі ў негатывым плане; яблыкаў ураджіла многа — яблыкаў няма. Справа ў тым, што дагэтуль у рэспубліцы, фактычна, не вялося таварнага садоўніцтва. Сад рэспублікі, фігуральна кажучы, састарэў, рэгенераваў. У нас сёння, па сутнасці, няма гатункаў яблык, прыгодных да доўгага захоўвання. Мала і смачных яблык. Згодна медыцынскім нормам на душу насельніцтва трэба мець у год 112 кілаграмаў садавіны і ягад. У 1980 годзе мы мелі 44 кілаграмы.

Так што, фактычна, усё трэба пачынаць спачатку. Складзена ўжо генеральная схема прамысловага садоўніцтва. Згодна з ёй, у гэтай пяцігодцы прадугледжана закладзіць 5050 гектараў новых садоў і 750 гектараў ягаднікаў. У плодагадавальных саўгасах будзе вырашчана каля 2 мільёнаў саджанцаў плодовых, 6,7 мільёна ягадных кустоў.

Калі гаварыць пра першыя практычныя крокі, дык у саўгасе «Рассвет» Брэсцкага раёна летась на плошчы 800 гектараў закладзены яблычны сад з карлікавых дрэў на падвоях. Сёлета будзе закладзена яшчэ 700 гектараў садоў, а таксама ягаднікі — чорная парэчка і суніцы.

— Дзякую вам, Мікалай Сцяфанавіч, за змястоўную гутарку.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

шылася важная гаворка — усё выходзяць з будынка, дзе яна адбылася, і мы пазнаём Янку Купалу, Якуба Коласа, Панцеляймона Панамарэнку, Міхаіла

СТРУНЫ ПАМЯЦІ

Генрыху БРЖАЗОЎСКАМУ — 70

Вочы чалавечыя... Столькі ў іх самага патаемнага, існаснага! Менавіта гэтыя, на дзіва выразныя вочы свецяцца ў персанажаў многіх партызанскіх замалёвак Генрыху Францавіча Бржазоўскага. Ненаторы з гэтых сціплых па тэхніцы (часцей — каляровыя алоўкі) і немудрагелістых па кампазіцыі ВЯЙУЛЕНЧЫХ ДАКУМЕНТАЎ былі ў Палацы мастацтваў на летацняй выстаўцы твораў мастакоў — ветэранаў Вялікай Айчыннай.

...Партызаны збіраліся ісці на адзінае заданне: адны — у разведку, у захоплены гітлераўцамі Мінск, другія — у бой, на разгром варожага гарнізона ці ў засаду на чыгуны або шашы. Не ўсё вярталіся з задання. У многіх з тых, што так і не вярнуліся, ледзь не апошняй у жыцці гаворка была з мастаком: «Намалюй мяне, браток, для гісторыі...» І ён маляваў, вёў свой праўдзівы РЭПАРТАЖ. Атрымалася — сапраўды для гісторыі...

Воля мастакоўскай валодае здольнасцю ўвасобіць у вобразы і тое, што некалі зусім не было занатавана рэпартажам, але мае неацэннае значэнне дзеля разумення нас сённяшняга, дзеля фарміравання нас заўтрашніх. Я адчуў гэта ў майстэрні Генрыху Францавіча пры першым жа позірку на яшчэ незавершанае яго палатно, якое, магчыма, ён назаве «Мае сучаснікі». Тут памяць матэрыялізаваў дні надта ж даўнія — канец трыццатых гадоў, калі ў Мінску існавала студыя павышэння кваліфікацыі мастакоў пад кіраўніцтвам Міхаіла Керзіна, Фёдора Мадорава, Яўгена Зайцава. Студыйцы разам са сваімі педагогамі адлюстраваны ў час сустрэчы санктарата ЦК КПБ Панцеляймона Камароўскага і Панамарэнкі з творчай інтэлігенцыяй. Не, гэта зусім не парадная кампазіцыя. Гэта ўзноўленая памяць, у атмасфера часу і атмасфера падзеі. Гэта своеасаблівы жывапісны помнік таму часу, калі выяўленчае мастацтва Беларусі пачынала сталець, выходзіць на саюзны ўзровень. Адметны групавы партрэт слаўных у гісторыі культуры рэспублікі людзей робіцца карцінай дзякуючы натуральнасці кампазіцыі: толькі што завяр-

Керзіна, Фёдора Мадорава, Міхаіла Станюгу, маладыя яшчэ Яўгена Зайцава, Заіра Азгура, Андрэя Бембеля, Анатоля Тычыну, шматлікіх тагачасных студыйцаў... Тут і артыстка Стэфанія Станюта, мастачка Соф'я Лі і многія іншыя. У мастака яшчэ нямакла клопатаў з гэтай карцінай: патрабуюць гэўнага давырашэння некаторыя праблемы прасторы, лінейнай і паветравай перспектывы, праблемы ўзаемага ўзгаднення «узроставак» характарыстык персанажаў і г. д. Аднак нават у цяперашнім стане карціна не можа не хваляваць. Яна хвалюе і высакароднасцю задумы, і шчырасцю жывапісных інтанацый, з якімі мастак прыгадвае сваіх сучаснікаў, раздумваючы пра час, прычыны, паводы для станаўлення роднай культуры.

Янка Купала... Мастак сустракаўся з ім, гутарыў не раз, добра яго памятае. І таму, мабыць, такая пераканальная характарыстыка ўнутранага стану паэта ў хвілю, калі ён сам насам з сабою сярод сціплай мінскай прыроды, па-над Свіслачу, дзе ён так любіў гуляць.

Некалі здарылася так, што была непараўна пашкоджана вядомая ў гісторыі беларускага жывапісу пасляваенная карціна мастака «Перадача вопыту» — аб рабочым класе. Генрыху Францавічу навола напісаў яе, выявіўшы адметную жывапісную культуру.

Працягваецца праца над карцінай аб вёскапым дзях Вялікай Айчыннай — «Партызаны ў паходзе», «Рэйнавая вайна» і іншыя.

У Генрыху Францавіча Бржазоўскага — несумненны талент жанрыста, засведчаны ў работах такога плана, як, скажам, шырока вядомая карціна «На родных палях» (дзеці абступілі мастака, які працуе над эцюдам).

Ён піша змястоўныя партрэты, нацюрморты, пейзажы роднай Міншчыны.

Лірызм, паэтычнасць, шчырасць і натуральнасць жывапісных інтанацый вабяць у творчасці мастака, які ў свае семдзесят працуе ма-маладому заўзята і натхнёна. Створае ім — у актыве здабыткаў беларускага жывапісу. Сярод багата жывапіснага Бржазоўскага не губляецца — ён гучыць, прыносячы ўдумліваму глядачу сапраўдную эстэтычную радасць.

Уладзімір БОЙКА.

АДРАСАВАНА СУАЙЧЫННИКАМ

У 1974 годзе ў «Бібліятэцы газеты «Голас Радзімы» выйшла кніжка Б. Крэпана «Мастацкі летапіс рэспублікі», са старонак якой нашы суайчыннікі, што жывуць за мяжой, змоглі даведацца пра дасягненні беларускага жывапісу, пра ажыццяўленне ленінскага плана манументальнага прапаганды, бліжэй пазнаёміцца з творчасцю народнага мастака СССР М. Савіцкага, народнага мастака рэспублікі В. Цвіркы, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Кашчурэвіча і іншых вядомых твораў.

Нядаўна адбыўся своеасаблівы працяг гэтай гаворкі пра мастацтва Беларусі. У «Бібліятэцы газеты «Голас Радзімы» выйшла новая кніжка. На гэты раз аўтар яе — журналістка В. Трыгубовіч. «Узвысіць чалавек» — такой назвай яна аб'яднала нарысы-партрэты васьмі беларускіх мастакоў. В. Трыгубовіч расказвае аб прадстаўніках розных творчых пакаленняў.

нучу ў творчую лабараторыю М. Савіцкага, даведацца, як працаваў ён над сваім вядомым цыклем «Лічы на сэрцы», што стаў сапраўднай з'явай ва ўсім савецкім шматнацыянальным мастацтве.

Героі наступных нарысаў — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Л. Шчамяллёў («Пасля летняга джджку»), а таксама мастакі, якія ваеннае ліхалецце сустрэлі дзецьмі — Г. Вашчанка («Палесе — крыніца натхнення»), К. Харашэвіч («Тэмы падзавяе памяць»), А. Марачкін («Іду па сцяжынках тваіх...»).

Расказвае В. Трыгубовіч і пра тых, хто хоць на нялёгкай творчай дарогу уступіў нядаўна, тым не менш ужо дамогся значных поспехаў — В. Марнаўца («Цаніць адвечны каштоўнасці»), М. Купалу («Настаўнікі — Скарына і Купала»), С. Габуну («Падарунак Нясвіж»).

Е. ДРОМІН.

ЭСТРАДНЫ КАЛЕЙДАСКОП

Пад такой назвай у Палацы культуры і тэхнікі Мінскага аўтамабільнага завода прайшлі канцэрты вядучых самадзейных калектываў сталіцы рэспублікі. Цікавую праграму паказаў дыпламант Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці, лаўрэат конкурсу калектываў саюзных рэспублік на ВДНГ народны эстрадны аркестр Мінскага вытворчага аб'яднання «Гарызонт». Асаблівы поспех выпаў на долю салістаў Л. Івановай, Г. Смятанінай, А. Сугакава, Н. Арловай, С. Ламкоўскага і іншых.

Чацвёрты год радуе сваім выканаўчым майстэрствам вакальна-інструментальны ансамбль «Роздум» Палаца культуры трактарнага завода. Парадаваў ён наведвальнікаў і гэты раз.

— Правядзенне вечароў «Эстрадны калейдаскоп» стане традыцыяй, — зазначыў дырэктар Міжсаюзнага Дома самадзейнай творчасці Мінскага аблсаўпрофа М. Агароднікаў.

Н. СІНКЕВІЧ.

СУМНА НЕ БЫВАЕ

«Нядзельныя сустрэчы» — так называецца штотыднёвая праграма клуба выходнага дня, якая атрымала шырокую папулярнасць сярод жыхароў Баранавіч. Арганізавалі яе работнікі гарадскога Дома культуры.

Кожную нядзелю тут адбываюцца лекцыі, гутаркі, сустрэчы з вэтэранамі вайны і працы, перадавікамі вытворчасці, дзеячамі навукі і культуры, артыстамі, пісьменнікамі. Ніводнае пасяджэнне не абходзіцца без выступленняў самадзейных артыстаў — народнага ансамбля танца «Юрчанка» і ўзорнага ансамбля танца «Лялькі», вакальна-інструментальнага ансамбля, народнага тэатра.

Для аматараў кіно праводзяцца заняткі ўніверсітэта «Кінамастацтва нашых дзён».

М. МІКАЛАЕУ.

Была нявыкрутка з часам — меліся сустрэчы ў некалькіх гаспадарках раёна. Дый дарогі пасля зацяжнага ліўня распуціла ўшчэнт. Але ганцавіцкі рэдактар Васіль Праскураў і тадышні сакратар райкома Мікалай Гвай зірнулі на свае гадзіннікі, павагаліся і далі згоду: «Заедзем». Сказалі яны гэта трохі неабачліва, бо мы больш пхнулі машыну, чым ехалі. Затое ў Люсіна трапілі.

Калі тое было: у самым пачатку стагоддзя настаўнічаў тут Якуб Колас, а люсіны ўсе помняць, як сваё кроўнае і дарагое, шануюць пэўна спадчыну. І той разгалісты двухсотгадовы дуб, пад які малады настаўнік хадзіў на спатканні з дзяўчынай, і верасковы пагорак, на якім ён любіў пасядзець і падумаць. Прычым расказваецца пра даўніну гэта, быццам толькі ўчора юнак, якому наканавана было стаць народным, песняром, хадзіў паўз люсінскія сядзібы і блукаў па тутэйшых ваколіцах. Паспрабуй адмежаваць у гэтых расказах праўду ад добрай легенды — не адмяжэш. Злілося ўсе разам.

Пра мямарыяльную дошку на будынку школы, іншыя афіцыйныя адзнакі люсінскага перыяду ў біяграфіі Якуба Коласа я ўжо не кажу. Яны ёсць, і яны робяць сваю справу.

Вярталіся мы з нейкім прасвятленнем у душы, больш за ўсё ўражання народнай мудрасцю, чуйнасцю, самабытным успрыманням вяскоўцамі прыгожага, іх пачуццём нацыянальнага гонару.

Нешта падобнае давалася перажыць і зусім нядаўна.

У мінскую сярэднюю школу № 19 мяне прывяла тая акалічнасць, што яна носіць імя Янкі Купалы. Хацелася ўбачыць і адчуць, чым жа адзівіваецца гэта школа ад іншых, ці жыве тут высокі дух Купалы.

Жыве! Маркуйце самі. У вестыбюлі ўсмешлівым прыжмурам вачэй вас сустракае Янка Купала. Бюст узвышаецца побач з раслінным кутком, скампанаваным проста і прыгожа. Дапасаваўне цудоўнае, вельмі хараша прадуманае. Ну, а далей пачаліся сапраўдныя сюрпрызы.

Цэнтральнае месца ў школьным этнаграфічным музеі займае купалаўская экспазіцыя. А вакол — на сценах, паліцах,

тарыць з людзьмі Янка Купала. Наглядна — праз здымкі, рэчы, кнігі, невялікія пано — расказана ўся біяграфія і творчы шлях паэта, працягнуты ніці сувязі з сучаснасцю. Побач з Купалам — яго папелчнікі і вучні.

Прыблізна ў такім плане афармляецца і коласаўскі клас. Дырэктар школы Уладзімір Пятровіч Гуд назваў шмат мерапрыемстваў, якія праводзяцца ў сувязі са стагоддзевымі юбі-

вах, у калгасах, саўгасах, грамадскіх арганізацыях. Апорнымі ж пунктамі ў гэтай справе павінны стаць тая гаспадарка, установы, школы, бібліятэкі, якія носяць імя народных песняроў.

Такія апорныя пункты ў нас ёсць. Скажам, саўгас імя Я. Купалы Маладзечанскага, калгас імя Я. Купалы Аршанскага, калгас «Радзіма Я. Коласа» Стаўбцоўскага раёнаў, цэнтрамі якіх з'яўляюцца сла-

ІХ ПЕСЕНЬ ПАВЕК НЕ ЗАБУДЗЕМ

стэндах, падлозе — розныя рэчы беларускага побыту, прылады працы, узоры народнага мастацтва. Дзіву даецца, дзе гарадскія дзеці «выкапалі» ўсе гэтыя прасніцы, калаўроткі, ночваккі і ручнікі.

Хто з нас не памятае Купалаў заклік:

**Партызаны, партызаны,
Беларускія сыны!
За няволю, за кайданы
Рэжце гітлераў паганых,
Каб не ўскрэслі век яны.**

Калі ласка, заходзьце ў суседні пакой, дзе размешчаны музей народнай славы, і знаёмцеся, як беларускія партызаны на справе здзяйснялі заклік свайго песняра-трыбуна. Тут сабрана нямала экспанатаў і рэліквій ваеннага часу. А як паглядна ўсё аформлена! Нават уваход зроблены так, нібы заходзіш у партызанскую зямлянку.

А далей — купалаўскі клас. Стаяць парты, стол настаўніка — як у звычайным класе, тут жа ідуць урокі. Затое на ўсіх чатырох сценах жыве, усміхаецца, піша свае творы і гу-

лямі Янкі Купалы і Якуба Коласа, паказаў надзвычай цікавыя фотаальбомы, з гонарам зазначыў, што ўсе да адзінага піянерскія атрады пабывалі ў Вязынцы і Мікалаеўшчыне.

Засталося сказаць яшчэ пра самае-самае з таго, чым ганарыцца і дырэктар, і ўсе настаўнікі. Літаральна ўсё з названага вышэй зроблена рукамі вучняў. А зробленым сваімі рукамі людзі даражаць больш, чым набытым.

І на гэтым не хочацца ставіць кропку, расставіцца з дзевятнацатай школай. Факт для роздму: школа мае матэматычны ўхл, тут нават устаноўлена электронна-вылічальная машына і працуе спецыялізаваны вылічальны цэнтр. Вось такое сучаснае спалучэнне: дакладная матэматыка і высокая духоўная культура.

І падумалася: а калі б вось гэтак любоўна, з творчай фантазіяй ставіліся да народнай спадчыны ва ўсіх школах, як бы выйграла наша нацыянальная культура. І не толькі ў школах, а і на прадпрыемст-

вутыя Вязынка, Ляўкі, Мікалаеўшчына, дзе створаны філіялы музеяў. Сюды ж можна далучыць бібліятэку імя Я. Купалы ў Мінску і васьмігадовую школу ў вёсцы Камунары Любанскага раёна, яшчэ некаторыя гаспадаркі і ўстановы.

А хочацца бачыць шырокую сетку такіх апорных пунктаў па ўсёй рэспубліцы. Ну, чаму б імі не стаць калгасам імя Янкі Купалы Пухавіцкага і Клімавіцкага раёнаў? Ці калгасам імя Якуба Коласа Докшыцкага і Шчучынскага раёнаў? Само імя песняроў абавязвае да гэтага. Дык не. Завітайце ў калгасныя канторы, клубы, чырвоныя куткі і вы не знойдзеце ніякай важкай адзнакі таго, што гэтыя гаспадаркі ўдастоены высокага гонару ўзваста купалаўскімі і коласаўскімі. Толькі на шылдах і пазначана. Здаецца, зараз нескладаная справа загадаць бюсты паэтаў — скульптараў у Саюзе мастакоў БССР, здольных і згодных выканаць такія заказы, хапае. А ўжо сваімі сіламі

НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ

НАПЭУНА, многія тэлеглядачы звярнулі ўвагу, што часам на тэлевізійным экране адбываюцца сапраўдныя «цуды». То акцёры, якія «выходзяць» проста са сцяны, раптам пачынаюць

на тэлебачанні дзякуючы з'яўленню і ўдасканаленню відэатэхнікі — сучаснай электроннай апаратуры, прызначанай для стварэння праграм тэлевізійнага вядзення. З адным з тых, хто ёю ўпраўляе, мне хочацца пазнаёміць чытачоў.

Ёсць такая прафесія на тэлебачанні — відэаінжынер, ад яго ў многім залежыць ажыццяўленне на практыцы мастац-

вання. І ўсё гэта ўваходзіць у кола абавязкаў інжынера.

Мне неаднаразова даводзілася бачыць работу змены цэха «ТБ-2» рэспубліканскага тэлебачання, начальнікам якой з'яўляецца Міхаіл Іванавіч Белавусаў. І ўсякі раз я міжволі параўноўвала яе з работай добра эрэпечыванага ансамбля, у якім кожны выдатна ведае сваю партыю. Але ва ўсіх калектыве заўсёды

глыбокія яго веды ў тэхніцы, як лёгка арыентуецца ён у складанейшай тэлевізійнай апаратуры. Ён не толькі творча выкарыстоўвае магчымасці сучаснай відэатэхнікі, але і сам займаецца распрацоўкай тэхнічных удасканаленняў тэлевізійнага абсталявання. Увядзенне, напрыклад, у практыку рэспубліканскага ТБ новага тыпу відэамакшэра, які ён назваў «рэльефным» і які значна ўзбагаціў выяўленчую палітру Беларускага тэлебачання, належыць яму.

У адну з нашых сустрэч я папрасіла Міхаіла Іванавіча раскажаць аб некаторых удасканаленнях і паказаць іх у рабоце.

...У тэхнічнай апаратнай новага тэлекомплексу ўздоўж сцен размясціліся стаякі тэлевізійнага абсталявання, дзе адбываецца апрацоўка відэа- і гукавых сігналаў, якія ідуць у эфір; шырокі стэлаж з экранамі-маніторамі. Сярод пакоя — пульт відэаінжынера з мноствам рознакаляровых кнопак, ручак, экранаў. Тут жа, у кутку стаіць звычайны пісьмовы стол з грудамі элементаў электроннай тэхнікі, рознакаляровых правадкоў. Тут Белавусаў ажыццяўляе свае задумкі, правярае іх на практыцы.

Мы ідзем у апаратную відэаінжынера, дзе Белавусаў дэманструе тэхнічныя магчымасці студыйнага абсталявання. І я бачу, якая велізарная выяўленча-выразная эфекту можна дабіцца, калі творча выкарыстоўваць сучасную відэатэхніку.

...Міхаіл Іванавіч націскае на пульт некалькіх кнопак адразу, і на праграмыным экране ўнікае хаатычнае спалучэнне дэталей і фарбаў, якое быццам суміруе візуальную інфармацыю дзвюх сумешчаных «карцінак». Але тут жа, адным лёгкім паваротам рэгулятара рэльефнага відэамакшэра прыводзіць ён гэты хаос у парадак: адны дэталі як бы «тонуюць» у цемры, другія ж, наадварот, становяцца больш рэльефнымі.

Умела ўпраўляючы патэнцыяметрам, які рэгулюе рэльефнасць мікшыравання, выкарыстоўваючы відэаэфект з размытымі граніцамі і другія відэаэфекты, з плыці «карцінак» Белавусаў стварае мноства камбінаваных кадраў. Значна ўзбагачае колеравую палітру кадра, яго пластыку выкарыстанне колерадынамічнага эфекту: рэальнае адлюстраванне набывае па чарзе розныя колеры, пераліваецца, здзіўляючы гледача.

МАЙСТАР ВІДЭАТЭХНІКІ

«раставаць», як цені, або на руцэ вядучага з'яўляецца балерына памерам з Дзюймовачку. То адлюстраванне быццам «расплываецца» на вачах, набываючы самыя незвычайныя формы і колеравыя спалучэнні. Ці раптам ажывае карціна вядомага мастака, і замест знаёмых яе персанажаў узнікаюць усмешлівыя твары ўдзельнікаў перадачы. Гэтыя і многія іншыя фантастычныя пераўтварэнні сталі магчымымі

кіх задум творчых работнікаў студыі.

Усякі раз, калі прысутнічаеш на запісе тэлеперадач, пераконваешся, якая адказная роля відэаінжынераў. Вельмі складаная і капрызная электронная апаратура патрабуе штодзённай настройкі. Неабходна таксама падтрымліваць тэхнічныя параметры відэасігналу, ажыццяўляць кантроль за тэхнічнай якасцю адлюстра-

ёсць чалавек, які карыстаецца асаблівым аўтарытэтам і павагай. У змене цэха «ТБ-2», я адразу гэта адчула, такі чалавек — Белавусаў. Па тым, як падыходзілі да яго калегі з просьбай штосьці выправіць, штосьці растлумачыць, было відаць: ён для іх — бяспрэчны аўтарытэт. Падыходзілі, як да старэйшага, больш вопытнага. А між тым Белавусаў аднаго з імі ўзросту. Калі гутарыць з ім, здзіўляешся, якія

аформіць выстаўку Купалавых і Коласавых твораў, дык на гэта і выдумкі вялікай не трэба. Можна прыдумаць шмат чаго іншага. Скажам, устанавіць калгасныя прэміі імя Янкі Купалы і Якуба Коласа, наладзіць сувязі паміж гаспадаркамі, якія носяць імя паэтаў.

З гэтай нагоды мне давалося гутарыць са старшынёй аднаго калгаса на Міншчыне. Ён нават здзівіўся:

— А што тут выдумаць? Творы Купалы і Коласа мы ўсе чыталі. І ў школе іх вучылі, так што ведаем, хто яны і адкуль. От бюст, калі трапіцца добры майстар, то закажам...

Я пацікавіўся, ці шмат у калгасе моладзі.

— Якая там моладзь, — уздыхнуў старшыня. — На ферме ёсць дзве-тры маладыя даяркі, ды сярод трактарыстаў некалькі хлопцаў. А так на старых выезджаем.

Вось ён і адказ на старшынёва здзіўленае пытанне. Відаць, трэба выдумаць і шукаць, каб зацікавіць моладзь, развіць пацуду найглыбейшай павагі да бацькоўскага кута, да роднай зямлі. І тут незамыслимым дапаможнікам можа стаць класічная спадчына, уся наша літаратура, незабыўнае колгасцаўскае: «Мой родны кут, як ты мне мілы!»

У сувязі з гэтым хочацца зноў вярнуцца да школ, у прыватнасці, сельскіх. Яны могуць дапамагчы гаспадаркам, узяць, калі хочаце, над імі шэфства. Можна, гэта трохі і незвычайна: раптам школа бярэ шэфства над калгасам ці саўгасам, а не наадварот. Нязвычайна, але заканамерна. Ці ж не ў школах сканцэнтраваны асноўныя сілы сельскай інтэлігенцыі!

Аднак каб быць шэфам, трэба самому моцна стаяць на нагах. А сельскія школы, за малым выключэннем, не могуць пахваліцца цікавай работай на базе купалаўскай і колгасцаўскай спадчыны. Лічыцца, што музей народных песняроў ёсць шмат дзе. Але якія ж гэта музеі. Ра-

склеена па кардонках і фанерках дзесяткі-другі (няхай сабе часам і да паўсотні) фотарэпадукцыі, раскладзены некалькі кніжак — і ўсё. Не, сапраўды музей — гэта вунь як у дзевятнацатай мінскай школе, дзе творчасць паэта арганічна з'яднана з гісторыяй народа, спраецывана на сучаснасць.

Калгасы, школы, бібліятэкі... А ў нас жа ёсць і вуліцы, якія названы імёнамі Купалы і Коласа. Што там робіцца па ўшанаванні памяці, прапаганда сярод насельніцтва творчасці паэтаў? Іх жа шмат, такіх вуліц. У 60 паселішчаў рэспублікі вуліцы носяць імя Янкі Купалы, у 63 — імя Якуба Коласа.

Для адказу на гэта пытанне была выбрана адна з буйных магістралей Мінска — вуліца Якуба Коласа, якая пачынаецца ад плошчы, што таксама носіць імя паэта. Каб атрымаць больш поўнае ўяўленне, давалося наведаць прадпрыемства, інстытут, школу, кнігарню на гэтай вуліцы.

...Паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа. Вестыбуль галоўнага корпуса і праходная. Аніякай адзнакі — ні бюста паэта, ні мемарыяльнай дошкі, ні тэксту дзяржаўнага дакумента, якім прадпрыемству прысвоена ганаровае права звацца колгасцаўскім.

У камбінацкім клубе — незайздросны стары стэнд з фотаздымкамі, якія некалі перадаў камбінату музей Якуба Коласа. І некалькі яго кніжак. Не здолелі нават выставіць поўны збор твораў.

— Шавец без ботаў, — жартуюць самі з сябе камбінатаўскія культработнікі.

...Беларускі інстытут фізічнай культуры, бібліятэка. Нічога тут не сведчыць, што рэспубліка і ўся краіна збіраюцца адначыць стагоддзе за днём нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа. Кажуць, вісеў рэкамендацыйны спіс твораў і былі выстаўлены для нечага іншага.

...Кнігарня № 25. Паліцы з кнігамі, ёсць і беларускі ад-

дзел. Сярод іншых выданняў туляцца разрозненыя томкі са збору твораў Янкі Купалы. Больш нічога. І гэта ў кнігарні, для якой такая падзея, як юбілей класікаў роднай літаратуры, павінна быць святам.

...Сярэдняя школа № 20. Сама прыстойнасць і строгаць, стэрыйная чысціня і парадак. Сцены гулкага прасторнага вестыбуля на другім паверсе заслонены вялікімі шчытамі, на якіх скампанаваны здымкі і выказванні вядомых людзей. Шмат здымкаў, яшчэ больш выказванняў. Дастаеўскі і Чэхаў, Чарнышэўскі і Пісараў. Ёсць нават Мічурын і Качалаў. Усё гэта патрэбна, павучальна. Але чаму ж тут не знайшлося месца і беларускім класікам? Быццам і не ў беларускай сталіцы, не на вуліцы Якуба Коласа стаіць дваццятая школа...

Мы паглядзелі прадпрыемства, інстытут, кнігарню, школу паасобку. А калі ўзяць іх разам, як суполку, аб'яднаную адным імем, а значыць — адной ідэяй? Няма пакуль што такой суполкі. Ці чулі вы, каб у гарадах рэспублікі рэгулярна праводзіліся святы вуліц Якуба Коласа, Янкі Купалы?

А ўсё ж гэта можна і трэба рабіць. Прычым з гэтым размахам і выдумкай, каб на святы вуліц валам валаў народ з усяго горада.

У шмат якіх месцах, дзе справы з ушанаваннем паэтаў не зусім ладныя, давалося чуць трафарэтныя абяцанкі: да юбілею зробім, падрыхтуемся, выставім, вывесім, намесцім, правядзём... Пад юбілеем разумюцца самі даты нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Але ж не толькі ў канкрэтных датах, і не толькі ў разавых мерапрыемствах самае галоўнае. Купалаўская і колгасцаўская спадчына — гэта наша пастаянная неразменная духоўная скарбонка. Гэта як паветра, як хлеб — на кожны дзень. І перад'юбілейны перыяд трэба скарыстаць, акрамя ўсяго іншага, для замацавання старых і ўсталявання новых традыцый, звязаных з імёнамі народных паэтаў.

Барыс СТРАЛЬЦОУ.

ШАЎЧУК Мікалай Панцеляймонавіч

11 студзеня 1982 года пасля цяжкай працяглай хваробы на 59 годзе жыцця памёр член КПСС з 1947 года, персанальны пенсіянер, былы намеснік міністра культуры БССР Мікалай Панцеляймонавіч Шаўчук.

М. П. Шаўчук нарадзіўся 15 красавіка 1923 г. у вёсцы Міжлесце Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці, у сялянскай сям'і.

У перыяд Вялікай Айчыннай вайны — партызан атрада імя Чкалава. У пасляваенныя гады М. П. Шаўчук працаваў у сістэме народнай асветы, быў дырэктарам сямігадовай, затым сярэдняй агульнаадукацыйнай школы ў Бярозаўскім раёне Брэсцкай вобласці. З 1948 па 1951 год — загадчык аддзела прапаганды і агітацыі Бярозаўскага райкома КПБ. На працягу рада гадоў ён кіраваў аддзелам народнай асветы Пружанскага райвыканкома.

З 1957 года М. П. Шаўчук узначальваў упраўленне культуры Брэсцкага аблвыканкома, у 1969 годзе назначыў дырэктарам Беларускай дзяржаўнай філармоніі, затым назначыў на пасаду дырэктара

Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР, намеснікам міністра культуры БССР.

Мікалай Панцеляймонавіч Шаўчук заслужана заваяваў сабе высокі аўтарытэт і павагу творчай інтэлігенцыі, шырокай грамадскасці, выбіраўся членам Брэсцкага абласнога камітэта КПБ, дэпутатам абласнога і раённага Саветаў народных дэпутатаў, членам прэзідыума Беларускага тэатральнага аб'яднання, членам прэзідыума Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры.

Працоўны і баявы шлях М. П. Шаўчука высока ацэнены партыяй і ўрадам. Ён узнагароджан ордэнам «Знак Пашаны» і многімі медалямі, удастоены ганаровага звання «Заслужаны настаўнік Беларускай ССР».

Светлы вобраз Мікалая Панцеляймонавіча Шаўчука, камуніста, здольнага арганізатара і кіраўніка культуры рэспублікі, чалавека вышэйшай і чыстай душы назаўсёды захаваецца ў памяці ўсіх, хто яго ведаў і працаваў з ім.

А. Т. Кузьмін, У. А. Мікуліч, Н. Л. Сняжкова, У. Е. Лабанок, І. І. Антановіч, Ю. М. Міхневіч, Л. М. Барабанова, А. І. Ульяновіч, А. Н. Ваніці, В. П. Скараходаў, А. Я. Макаёнак, І. М. Лучанок, Я. А. Глебаў, М. М. Яроменка, С. Ф. Данілюк, А. І. Клімава, З. Ф. Стома, У. У. Алоўнікаў, В. В. Букань.

Міністэрства культуры БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці былога намесніка Міністра культуры БССР, заслужанага настаўніка школы БССР Мікалая Панцеляймонавіча ШАЎЧУКА і выказвае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

Прэзідыум Беларускага тэатральнага аб'яднання глыбока смуткуе з выпадку смерці члена прэзідыума праўлення БТА Мікалая Панцеляймонавіча ШАЎЧУКА і выказвае спачуванне яго сям'і і блізкім.

Творчая спадчына П. Пестрака

Пад старшынствам П. Місько адбылося пасаджэнне камісіі па літаратурнай спадчыне П. Пестрака. Была заслужана інфармацыя загадчыка сэнтара выданняў і тэксталагіі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР М. Мушынскага аб падрыхтоўцы да выдання другога, п'яцітомнага навукова-мастацкага збору твораў П. Пестрака. У абмеркаванні выдання прынялі ўдзел супрацоўнікі інстытута Л. Хрышчанавіч і К. Піліповіч, рэдактар 2-га і 3-га тамоў збору твораў В. Каваленка, намеснік дырэктара інстытута У. Гніламедаў, удава пісьменніка А. С. Пестрак.

Як адзначалася, распрацаваны план-праспект усіх пяці тамоў. Сёлета будзе здадзены ў выдавецтва (пад выпуск у 1983 годзе) першы том, які ўключае вершы, апавяданні і аповесці П. Пестрака. Заначываецца падрыхтоўка наступных двух тамоў, змест якіх складзе раман «Сустрэнемся на барынадах». У 4-ы том увайдзе раман «Серадзібор», у 5-ты — раман «Лесавічанна», публіцыстыка пісьменніка, рэцэнзіі, пісьмы. У архівах выяўлена шмат малавядомых і нават невядомых артыкулаў і рэцэнзій П. Пестрака, якія не страцілі сваёй актуальнасці і мастацкай каштоўнасці. З некаторымі з іх супрацоўнікі інстытута пазнаёмяць літаратурную грамадскасць праз перыядычны друк, падрыхтаваўшы некалькі публікацый.

На пасаджэнні камісіі былі абмеркаваны і пытанні, якія датычацца выдання твораў П. Пестрака за межамі рэспублікі.

Камісія па літаратурнай спадчыне П. Пестрака звяртаецца да пісьменнікаў і грамадскіх дзеячаў, усіх грамадзян з просьбай дасылаць свае ўспаміны, копіі пісем і іншых дакументаў, якія характарызуюць жыццё і літаратурную творчасць, грамадскую дзейнасць пісьменніка на адрас: 220030, Мінск-30, вул. Леніна, д. 4, кв. 38, А. С. Пестрак.

КАМІСІЯ ПА ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЕ РЫГОРА БЯРОЗКІНА

Санктарыят праўлення Саюза пісьменнікаў БССР зацвердзіў камісію па літаратурнай спадчыне Рыгора Бярозкіна. У камісію ўвайшлі: В. Бечык (старшыня), Р. Барадулін, Ю. Канэ, Н. Кіслік, В. Палтаран.

МІКОЛЫ ХВЕДАРОВІЧА

У камісію па літаратурнай спадчыне Міколы Хведаровіча ўвайшлі С. Александровіч (старшыня), А. Вольскі, А. Званок, удава пісьменніка С. М. Чарнушэвіч.

Стала даступным і перамяшчэнне светлавога круга, які можа высветліць любую дэталю ў кадры (пры гэтым не патрабуецца спецыяльнага асвятлення ў студыі). І ўжо зусім фантастычна, што пустую студыю можна імгненна «запоўніць» (на тэлеэкране) самай незвычайнай дэкарацыяй, калі выкарыстаць рэльефнае мікшыраванне двух сумешчаных адлюстраванняў, адно з якіх — пустая студыя, другое — застаўка з намалёванай на ёй дэкарацыяй. І ўсё гэта — просты націсканнем кнопак на пульце, лёгкім паваротам рэгулятара.

Многае з таго, што тэхнічна даступна сёння тэлебачанню, убачыла я ў гэты дзень. Гледзячы на Міхаіла Іванавіча, які «чаруе» над пультам, немагчыма было не захапіцца яго натхненнем. Здавалася, што ён імправізуе, творыць на маіх вачах, нібыта сам здзіўляючыся чудадзейным магчымасцям тэхнікі. Але ж я ведаю, што хаваецца за гэтай уяўнай лёгкасцю: штодзённая напружаная работа думкі, бяссонныя ночы, нястомны пошук новых тэхнічных рашэнняў, праверка ўжо знойдзеных.

Я пераканалася, што працоўны дзень Белавусава распі-

саны літаральна па хвілінах. Што ж застаўляе гэтага маладога чалавека аддаваць свой вольны час складанай, напружанай вынаходніцкай дзейнасці. Удасканальванне ж тэлевізійнага абсталявання зусім не ўваходзіць у яго службовы абавязак.

— Колькі памятаю сябе, заўсёды мне хацелася нешта прыдумаць, майстраваць, удасканальваць, — гаворыць Міхаіл Іванавіч. — Вельмі хочацца, каб наша Беларускае тэлебачанне паднялося на больш высокі ўзровень. Для гэтага ж ёсць усе магчымасці.

Безумоўна, Белавусаў па-сапраўднаму творчы чалавек. За параўнальна кароткі час, з 1976 года, калі пасля заканчэння Ленінградскага інстытута сувязі імя праф. М. А. Бонч-Бруевіча ён прыйшоў на рэспубліканскае тэлебачанне, акрамя рэльефнага відэамікшэра і відэаэфекта з размытымі межамі, яму ўдалося распрацаваць яшчэ пяць тэхнічных удаканаленняў. Адметная іх рыса — параўнаўча простыя схемныя рашэнні і максімальнае выкарыстанне абсталявання.

Сапраўды, незвычайна шырока магчымасці тоіць у сабе су-

часная відэатэхніка. І, натуральна, я зацікавілася, наколькі гэтыя сродкі выразнасці ўводзяцца ў практыку рэспубліканскага ТБ. Адказ, прызначыцца, быў крыху нечаканым. Аказваецца, яны застаюцца пакуль што амаль некананымі скарбам. Вельмі ўжо нясмела звяртаюцца да іх, за выключэннем некалькіх рэжысёраў, творчых работнікі студыі.

Так, гэта справа адказная і клопатная, таму што патрабуе вялікіх затрат часу, энергіі, пастаяннага павышэння ўзроўню прафесіяналізму. Патрабуе яна і высокага мастацкага густу, інакш выяўленчая стратэгія можа ператварыцца ў «расквечаны» шматтыражны поток.

Глядач чакае інфармацыі не толькі цікавай і разумнай, але абавязкова ўвасобленай у яркую відэавізуальную форму.

І думаецца, што больш цесная сувязь творчых кадраў студыі з такімі ініцыятыўнымі людзьмі, як Міхаіл Іванавіч Белавусаў, забяспечыць у далейшым больш яркае выяўленчае рашэнне перадач рэспубліканскага ТБ.

В. ЯЦКЕВІЧ,
навуковы супрацоўнік
Інстытута мастацтвазнаўства,
этнаграфіі і фальклору
АН БССР.

Аўтабіяграфія АДМОЎНАЙ РЭЦЭНЗІІ

Васіль ЖУКОВІЧ

КАЗЁЛ І САЛАВЕЙ

БАЯКА

Да траўкі, да нары бязмерна
Казёл зубамі браў зямлі ласы,
і набіваў жывот свой. дары
А тым часам хваляць
спяваў Салоўка весела ўгары.

Казёл прыслухаўся: «А што,
Дык нездарма ўсе хваляць
І ўжо Казла бярэ свая Салаўя!»
«А паспрабую заспяваць і я?»

Напружыўся як след—адно
Казлу прырода дару не замкаў:
Ну пазайздросціў птушцы, дала...
чужая слава звабіла Казла, недарэка,

Ды каб паразумнеў! Ды каб
суцешыўся травой, грыз жа ціха
а то ж і зноў, як на якое кару,
ён голаў задзірае ўсё ўгару ліха,

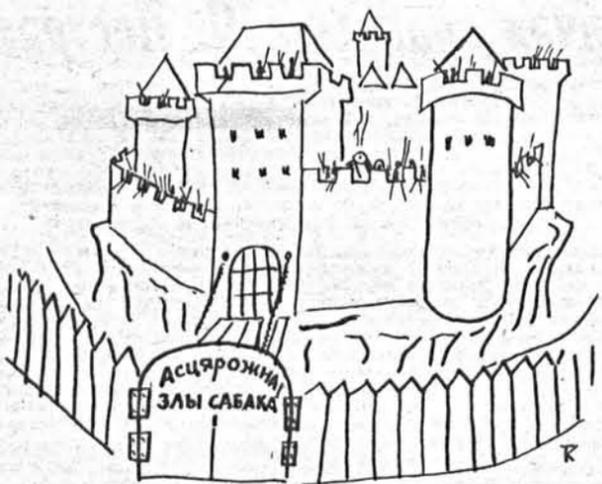
і раздражнёна тупае нагамі,
і Салаўя перакрыўляе ўсяк, і баднуць
і гэтым суцяшаецца так-рагамі,
сяк...

Калі ў жыцці вяршынь крутых
табе скарыць не давалося, крўтых
не будзь жа ворагам для тых,
каму штось большае далосся.

Дзівак-чалавек...

Малюнк І. ГАРОШКІ.

Хачу адразу звярнуць увагу на галоўнае: у мяне, адмоўнай рэцэнзіі, усё па справядлівасці, не тое, што ў хвалебнай. І ў гэтым годнасць мая і прычыновая розніца з ёй. Хоць яе любяць, а мяне — не.

Дык вось, нарадзілася я года паўтара назад у аддзеле крытыкі аднаго літаратурнага выдання. Няцяжка здагадацца, што бацька мой — не прызнаны ўжо крытык у гадах, які-небудзь паважны акадэмік, яны такімі дробязямі не займаюцца. Яны пішуць працы фундаментальныя, манументальныя. А бацька мой, ён жа і маці — яшчэ малады крытык, нават без акулераў. Дык яму аднойчы і прапанавалі напісаць мяне на агну кніжку. Тата падумаў і кажа: «Але ж рэцэнзія на гэтую кніжку можа быць толькі адмоўнай!» Настала няёмкае маўчанне. Потым загадчык аддзела крытыкі забраў на крэсла і загаварыў, як запытаў: «Яно праўда, кніжка слабая, і што яны там, у выдвецце, толькі думаюць?! Пара ўжо нам даказаць, што крытыка — гэта магутная зброя. Яна — нібы той лазер. Надшоў час аддзяліць у літаратуры і мастацтве зерне ад мякіны».

Так было вырашана нарадзіць мяне.
У перыяд цяжарнасці бацька мой нямаля-такі папуктаваў. І нарадзілася я нялёгка. Але тата мной быў задаволены. Была я стандартная: чатыры старонкі ўдоўжкі і 56 машынапісных знакаў ушырні. Тата падпісаўся пада мной і шчасліва ўдыхнуў. З вялікай любоўю ён яшчэ раз прагледзеў мяне ад пачатку да канца. І мне было вельмі прыемна: мы з татам хутка выканаем свой грамадзянскі абавязак, думала я. Хоць цяпер мяне і за яго, і за сябе вельмі крыўдна. Гэтулькі непрыемнасцей прынесла я яму пасля свайго нараджэння. Былі нават моманты, калі я сама сабе казалася: «Лепш бы мне і не нараджацца на свет!»

Я ляжала на сталі і драмала. Татэ піў каву і чытаў газету. Раптам чую — ён успамінае д'ябла. Потым уголас тройчы перачытвае мясціну ў газеце, дзе пісалася, што аўтар, якому я прысвечана, прызначаны ў Саюзе пісьменнікаў на даволі значную пасаду. Я не зусім упэўнена, але падалося нават, што бацька неспрыстойна вылаўся. Можна, проста здалось? Ён сунуў мяне пад паху і панёс у тое выданне, дзе ў свой час вырашаўся мой лёс. Сустрэлі яго там не з вялікай радасцю. Загадчык басавітым голасам сказаў: «Ты, пэўна, чытаў ужо. І начальства маё цяпер наўрад ці падпіша такую рэцэнзію. Што паробіш. Ды і кніга, на-

лі разабрацца, не такая ўжо благая». Затым пачаў нешта шунаць у сталі і корпаўся там паўгадзіны.

Ах, маладосць, маладосць!.. Тата панёс мяне ў другое выданне. А там сказалі: «О, вы спазніліся! Пасля ўчарашняга паведамлення ў нас на гэтую кнігу з'явіліся дзве станоўчыя рэцэнзіі. А вы, другару, не маеце рацыі. Гэты аўтар нават у цяжкіх для саюза часах трымаўся правільнай лініі».

Тата прамармытаў, што гаворка ідзе не аб правільнасці лініі, гаворка ж пра кнігу. Зрабілі выгляд, што не чуюць.
Тата насіў мяне яшчэ ў два месяцы, але кожны раз выходзіў з сумам у вачах. Пабежлі дні. Я ляжала на сталі і чакала свайго часу. Тата казаў, што не можа таго быць, каб час мой не прыйшоў. Потым настала нейкае свята — я бачыла за акном упрыгожанні, дозунгі, сцягі, а праз колькі дзён тата, прасядзеўшы з раціцы дзве ці тры гадзіны перад тэлевізарам, узлёў мяне і сказаў: «Нарэшце прыйшоў твой час, мая любя! І панёс мяне да аднаго галоўнага рэдактара, нешта доўга яму гаварыў, пасля чаго галоўны ўзгарэўся: «Давай яе сюды!.. Крытыка павінна стаць нарэшце магутнай зброяй!..»

Занеслі мяне ў вакоя, дзе было шмат сталю, паклалі ў адзін з іх у шуфляду. Праляжала я там некалькі тыдняў. Нарэшце дасталі мяне два малавыя хлопцы ў гадах майго таты, але абышліся яны са мною кепска. Ампутавалі. Зрабілі на дзве старонкі. Добра, што хоць панінулі 56 знакаў у радку. Потым адзін з іх кажа: «Шэф загадаў падрыхтаваць яшчэ адну думку. Каб была цалкам станоўчай. А загадчыку аддзела паззіі даручыў узяць у аўтара кнігі нізку вершаў. Надрукуем адразу пасля дзвюх думак». Потым пачалі гаварыць пра тату, што ў бліжэйшыя дзесяць гадоў каб і не марыў аб прыёме ў саюз — гэны, маўляў, аўтар кніжкі, чалавек вельмі помслівы і ў яго шмат уплывовых сяброў. Другі на гэта кажа: «Дарагі мой, калі ён дазнаецца, што мы з табой рыхтавалі яе, дык і нас выкрасліць. А шэф наш вушлы: казаў, што дамо гэтыя дзве думкі летам. Калі сам будзе ў адпачынку».

Вось які пачатак маёй біяграфіі. Чакаю лета. Шкада—наўрад ці будзе ў мяне калі-небудзь сястрычка, адмоўная рэцэнзія. Бацька ж мой таксама не дурань! А можна, яшчэ і напісаць — жыём жа мы, казаў ён, у эпоху герояў!

Пераклаў з балгарскай
Уладзімір АНІСКОВІЧ.

Георгій ЮРЧАНКА

ТАЎРОВЫ ВЕРШ

Вы
Калі-небудзь
Цалаваліся ў ліфце?..

Я абавязан той жанчыне
Не за пякельнае тауро...
Хаця ў яго я пры успаміне
Мачаю столькі год пяро.

Уладзімір ВЕРАМЕГЧЫК.

Жыцця дарогу немалую
Я ў трэці раз прайшоў
Пляшом.

Цяпер ля прыпяці сумую,
Што не бяруць вартаўніком.

Не трэба голасна смяцца,
Дарэмна траціць свой зарад.
Мне пацалункі ў ліфце

Ужо каторы год падрад.

Так, памяць сэрца не астыне,
Бо шчасцем, порыстым да

Я абавязан той жанчыне,
З яноу ліфт мяне з'яднаў.

Таму з прытоеным адчаем
Сумленна вымушан сказаць,
Што я пяро ў тауро мачаю,
Каб верш таўровы напісаць.

з 18 па 24 студзеня
18 студзеня, 19.30

Спявае салістка Беларускага тэлебачання і радыё Тамара Пячынская-Вы пачуеце вакальны цыкл Д. Смольскага на словы А. Астрэйкі «Дзявочая лірычная».

19 студзеня, 18.10

«Беларускае мастацкае шило». Рэпартаж з выставкі твораў Б. Мягковай і У. Мурашвера, на якой былі прадстаўлены наборы, кампазіцыі і скульптуры са шкла. Вядзе перадачу кандыдат мастацтвазнаўства М. Яніцкая.

19 студзеня, 20.00

«Нашы госці». Канцэрт ансамбля Вялянцэлістаў Вялікага тэатра Саюза ССР. Мастацкі кіраўнік — дыпламант Усесаюзнага конкурсу Ю. Лаеўскі. У праграме творы Гендэля, Масна, Фарэ, Рымскага-Корсакава, Глінкі, Шуберта, Лобаса.

20 студзеня, 19.30

«Жывыя галасы гісторыі». Беларускае тэлебачанне адкрывае новую рубрыку, якая будзе знаёміць гледачоў з матэрыяламі Дзяржаўнага архіва кінафотадакументаў — БССР. У першай перадачы будуць паказаны кадры, звязаныя з жыццём і дзейнасцю народнага артыста СССР Р. Шырмы.

20 студзеня, 19.40

«Крыніца». «Песня нараджаецца ў сэрцы». Перадача знаёміць з творчасцю самадзейнага кампазітара з Брэста Вайцяхоўскага.

21 студзеня, 20.15

«Спадчына». Янка Купала ў Вільні. У перадачы прымаюць удзел загадчык сектара Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР А. Мальдзіс, народны пісьменнік Літвы, акадэмік К. Корсакас, супрацоўнік Інстытута літоўскай мовы і літаратуры А. Ланіньскене.

22 студзеня, 19.30

Паказвае Гомель. Літаратурна-мастацкі часопіс «Радзімічы». У ім прымае ўдзел паэт В. Яра, самадзейны мастак-керамік М. Кляцкоў і сям'я музыкантаў Малышаў з саўгаса «Брылёва» Гомельскага раёна—бацька і чатыры сыны.

22 студзеня, 22.50

«Сустрэнемся пасля адзінаццаці». Эстрадная музычная праграма з удзелам артыстаў краіны сацыялістычнай садружнасці Мары Фара, Дана Спатару, Мары Ротравай, Карэла Гота, Марылі Радовіч, Каці Ковач, Міро Унгара, балета тэлебачання ГДР.

23 студзеня, 12.30

«Слова паззіі». Паэма М. Ароцкі «Матчына жыта». Выканаўцы — народная артыстка БССР М. Захарэвіч і артыст В. Саладзілаў.

23 студзеня, 18.20

Канцэрт клавесіннай музыкі. Творы Баха выконвае салістка Латвійскай філармоніі Я. Лісціцына.

23 студзеня, 21.35

«Песню бярэць з сабой». Тэлерадыёфестываль беларускай песні. Перадача 3-я. У ёй выступяць вакальна-інструментальны ансамбль «Сябры», народны артыст БССР В. Вуячыч, заслужаная артыстка рэспублікі Т. Раеўская, саліст Маскандэрта П. Бабакоў, выканаўца беларускіх песень В. Пархоменка. Дэбютанты праграмы—інструментальны ансамбль «Універсітэт» і яго салістка Н. Варатынцава. Прагучаць песні Ю. Семянкі, Я. Глебава, І. Лучанка, Э. Ханка, У. Будніка.

«Кнігарні ПІСЬМЕННІКА»

Ёсць чарговая тамы падпісных выданняў твораў пісьменнікаў:

- А. Алексіна — т. 3.
- С. Бабаеўскага — т. 5.
- А. Іванова — т. 5.
- І. Мележа — тт. 1, 2, 3, 4, 5.
- К. Сіманова — тт. 5, 6.
- М. Храпчанкі — тт. 2, 3.

Тамы ў кнігарні захоўваюцца да 20 студзеня.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Зяір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 06865 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паззіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі—33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі—33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры—33-19-65, аддзела інфармацыі—33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі—33-24-62, выдавецтва—23-52-85, бухгалтэрыі—23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае праявіны творы аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы нарысы—да 15 старонак, вершаваныя творы не больш як 100 радкоў. Матэрыялы прымаюцца на друкаваныя на машыныцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.